

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FİNANSAL EKONOMİ ANABİLİM DALI**

**KÜRESELLEŞMENİN
TÜRK İŞÇİ SENDİKALARI ÜZERİNE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

ADALET KUL

İZMİR-2016

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FİNANSAL EKONOMİ ANABİLİM DALI**

**KÜRESELLEŞMENİN
TÜRK İŞÇİ SENDİKALARI ÜZERİNE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

ADALET KUL

DANIŞMAN: PROF. DR. İBRAHİM ATTİLA ACAR

İZMİR-2016

YEMİN METNİ

~~Doktora Tezi /~~ Yüksek Lisans Tezi ~~/ Projesi~~ olarak sunduğum
“KÜRESELLEŞMENİN TÜRK İŞÇİ SENDİKALARI ÜZERİNE ETKİSİ” adlı
çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını
ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf
yapılarak yararlanılmıő olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:

Adalet KUL

İmza

ÖZET

Küreselleşme her ne kadar iktisat tarihi ile başlatılıyor olsa da, küreselleşmeyi bu kadar güncel kılan günümüzün gelişen teknolojisidir. Küreselleşme kavram olarak dünyanın tamamına ait olmayı, ulaşım, iletişim ve bilgisayar teknolojilerindeki gelişmelerle sağlamıştır. Küreselleşme ile yaşanan değişikliklerin herkes için olumlu sonuçlarının olup olmadığı konusu, neoliberal politikaların uygulanmaya başlandığı 1980'li yıllardan itibaren yoğun olarak tartışılmaktadır. Tartışma alanlarından biri de üretim süreçlerine ve dolayısı ile sendikalara olan etkileridir.

Bu çalışmanın amacı; küreselleşmenin sendikalar üzerine olan etkilerinin incelenmesi, Türk işçi sendikaları açısından değişen durumların ortaya konması ve sendikaların değişen koşullara uygun yeni stratejiler belirlemelerine yönelik öneriler geliştirmektir.

Küreselleşme sektörel farklılaşmaya, üretim yöntemlerinin, endüstriyel ilişkilerin değişmesine neden olmuştur. Küreselleşmenin sendikalara olan etkileri ülkelerin ekonomik ve sosyal durumlarına göre farklı boyutlarda kendini göstermiştir. Ülkemizdeki sendikalar küreselleşmeden olumsuz olarak çok daha fazla etkilenmiştir. Dünya ekonomik faaliyetleri sanayi sektöründen hizmet sektörüne yönelmiştir. Büyük ölçekli işletmeler parçalanarak daha küçük birimler halinde faaliyette bulunmaya başlamıştır. Üretim yönteminin tam zamanlı Post-Fordist sistem olarak yeniden örgütlenmesi emek sürecini yeniden organize etmiş ve esnek çalışma biçimleri yaygınlaşmıştır. Özelleştirmeler ile sosyal devlet uygulamaları zayıflamıştır. Küresel rekabetin yaygınlaşması ücretler ve sosyal hakların olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Küreselleşmenin getirdiği bu değişimler sendikaları da etkilenmiştir. Sendikalar tam zamanlı ve süresiz sözleşmeli işçilerin istihdam edildiği üretim biçimlerinde örgütlenmeye alışık iken, yeni üretim tekniklerine uygun istihdam biçimlerinde geleneksel örgütlenme biçimi yeterli olmamış ve sendikaların örgütlenme alan ve olanaklarını daralmıştır. Sektörde kadın ve çocukların istihdamının artması sendikaların örgütlenmesini olumsuz etkilenmiştir. Firmalar küresel rekabette avantajlı konuma gelebilmek için işçi maliyetlerini düşürmeye ilişkin yöntemler geliştirmiş bu durum da kayıt dışı çalışma, taşeron çalışma, esnek

çalışma gibi atipik istihdam şekillerini yaygınlaştırmıştır. Özelleştirmeler ile birlikte işten çıkarmalar yaşanmış ve sendikasılaştırma gerçekleştirilmiştir.

Kapitalist sistem nasıl kendini bulunduğu koşullara göre yenileyip en fazla çıkar elde etmeye çalışıyorsa, sendikaların da benzer bir strateji izlemesi gerekir. Sendikaların etkilenme boyutunun akılcı yöntemlerle değerlendirilmesi, koşullara uygun örgütlenme modellerinin geliştirilmesi gereklidir. Günümüzde kastedilen küreselleşme, zenginliğin, refahın, eşitliğin, adaletin, mutluluğun ve barışın küreselleşmesi değildir. Günümüzün küreselleşmesi, işsizliğin, yoksulluğun, eşitsizliğin ve terörün küreselleşmesidir.

Anahtar Kelimeler: küreselleşme, sendikal örgütlülük, işçi sınıfı, üretim süreci, iş sözleşmesi, istihdam

ABSTRACT

THE EFFECT OF GLOBALIZATION ON TURKISH LABOR UNIONS

Globalization has begun concurrently with the history of economy; however, what makes globalization so up-to-date is today's technology. As a concept, globalization means belonging to every part of the world, which is only possible through developments in transportation, communication, and computer technologies. Beginning from 1980's, where neoliberal policies were first practiced, it has been intensely discussed whether the changes stemming from globalization has positive outcomes for everyone. One of the highlights of such discussions was about the effects of globalization on production processes and thus, on syndicates.

The objectives of this study were to examine the effects of globalization on syndicates, to determine the changing conditions with regard to Turkish labor syndicates and to provide suggestions for syndicates in order to determine new strategies that are appropriate for the current situation.

Globalization has led to sectoral diversity and changes in production methods and in industrial relationships. The effects on globalization on syndicates varied according to the economic and social situations of countries. Syndicates in our country were more negatively affected by globalization. Throughout the world, economic activities shifted from the industry sector to the service sector. Large scale businesses fragmented into smaller units. The re-organization of the production method as a full-time Post-Fordist system rearranged the process of labor and flexible working styles became more common. Social state practices attenuated with privatizations. Widespread global competition had negative effects on wages and social rights. These changes brought about by globalization also affected syndicates. Syndicates were used to organize in production styles where full time and indefinite contracted laborers were employed; however, the traditional organization did not fit employment types that are suitable for new production techniques. Thus, syndicates were limited in terms of organization areas and possibilities. The increased rate of women and children being employed within the sector had negative effects on the organization of syndicates. Companies developed methods for reducing laborer costs

in order to have an advantageous place in global competition, which resulted in atypical employment types such as illicit, subcontractor, and flexible employment becoming more prevalent. Dismissal from work and deunionization took place with privatizations.

The capitalist system renews itself according to current conditions and tries to make the utmost profit. Syndicates should adapt a similar strategy. The level of being affected among syndicates should be evaluated using rational methods and organization models that are suitable for current conditions should be developed. Today, the globalization process does not correspond to the globalization of wealth, welfare, equality, justice, happiness and peace. Today's globalization is the globalization of unemployment, poverty, and terror.

Key words: globalization, union organization, working class, production process, labor contract, employment

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
	No
TABLolar VE GRAFİKLER LİSTESİ	VII
KISALTMALAR	IX
ÖNSÖZ	X
GİRİŞ	1
1. KÜRESELLEŞME	
1.1. Küreselleşmenin Tarihsel Süreci	3
1.2. Küreselleşmenin Tanımı	6
1.3. Küreselleşmenin Dünya Ekonomik Büyümesine Etkisi	9
1.4. Küreselleşmenin Dünya Ticaretine Etkisi	13
2. SENDİKA	
1.1. Sendikaların Tarihsel Gelişim Süreci	18
1.2. Seçilmiş Bazı Ülkelerde Sendikal Örgütlenme Süreçleri	21
1.2.1. İngiltere’de Sendikal Süreç	21
1.2.2. Amerika’da Sendikal Süreç	25
1.2.3. Fransa’da Sendikal Süreç	27
1.2.4. Almanya’da Sendikal Süreç	29
1.2.5. Türkiye’de Sendikaların Tarihsel Gelişim Süreci	30
1.2.5.1. Türk İşçi Sınıfının Temel Özellikleri	31
1.2.5.2. Osmanlı’da İşçi Hareketleri ve Sendikalar	37
1.2.5.3. Tanzimat’tan Meşrutiyete Çalışma Yaşamı	38
1.2.5.4. Meşrutiyetten Cumhuriyete Çalışma Yaşamı	40
1.2.5.5. 1923-1946 Dönemi Çalışma Yaşamı	42
1.2.5.6. 1946-1961 Dönemi Çalışma Yaşamı	45
1.2.5.7. 1961-1980 Dönemi Çalışma Yaşamı	47
1.2.5.8. 1980’den Günümüze Çalışma Yaşamı	48
1.3. Türkiye’de Sendika Üyeliği ve Sendikaların Örgütlenme Şekli	51

3. KÜRESELLEŞMENİN SENDİKALARA ETKİSİ	Sayfa
	No
3.1. Küreselleşmenin Sendikal Örgütlülük Üzerine Etkisi	55
3.1.1. Küreselleşme İle Değişen Uluslararası İş bölümü	57
3.1.2. Küreselleşmenin İstihdam Üzerine Etkisi	58
3.1.3. Esnek çalışma	60
3.1.4. İstihdamın imalat Sektöründen Hizmet Sektöründe Yönelmesi	63
3.1.5. Ekonomik krizler	64
3.1.6. İşçinin Niteliğindeki Değişme	65
3.1.7. Özelleştirme Uygulamalarının Sendikalara Etkisi	66
3.2. Küreselleşme Sürecinde Sendikal Sorunlar ve Yeni Sendikal Stratejiler	68
3.2.1. Küreselleşme Sürecinde Değişen Sendikal Politikalar	69
3.2.2. Uluslararası Sendikacılık	71
3.3. Küreselleşme Sürecinin Türk İşçi Sendikaları Üzerine Etkisi Ve Öneriler	73
3.3.1. Değişen İstihdam Politikalarının Sendikalar Üzerine Etkisi	74
3.3.1.1. İstihdamın İmalat Sektöründen Hizmet Sektörüne Yönelmesi	74
3.3.1.2. Kadın ve Çocuk İş gücü İstihdamı	77
3.3.1.3. Kayıt Dışı İstihdamın Sendikalar üzerine etkisi	78
3.3.1.4. Esnek Üretim Sisteminin Sendikalar Üzerine Etkisi	82
3.3.2. Özelleştirme Uygulamalarının Sendikalar üzerine Etkisi	86
3.3.3. Ekonomik Krizler	90
3.3.4. Taşeron Uygulamasının Sendikalar Üzerine Etkisi	93
SONUÇ	98
KAYNAKLAR	103

TABLO VE GRAFİKLER

Tablo 1:En yoksul ve En Zengin Ülkelerde Kişi Başı GSYİH, 1960-1962 ve 2000-2002

(ABD doları değeri üzerinden sabitlenmiş basit ortalama)

Tablo 2: Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesinde Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$)

Tablo 3: Dünya'nın Bazı Bölgelerinde Günde 1,25 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Nüfus (Milyon)

Tablo 4: Dünya GSYH Dağılımı, 2012

Tablo 5: Ülkeler Bazında İhracatın Dünya İhracatı İçindeki Payı (%)

Tablo 6: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Çıkışlar), (Milyon ABD Doları)

Tablo 7: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Girişler), (Milyar ABD Doları)

Tablo 8: Bazı Seçilmiş Ülkelerin Dış Ticaret Hacminin Dünya Ticareti İçindeki Payı, (%)

Tablo 9: İş kollarındaki İşçi Sayısı, Sendika Sayısı ve Sendikalı İşçi Sayısı (2015)

Tablo 10: Türkiye'de Konfederasyonlar ve Bağlı Sendika Sayıları (2015)

Tablo 11: Sendikal Yoğunluk ve Toplu Pazarlığın Kapsamı

Tablo 12: Bazı OECD Ülkelerinde 2001-2011 Sendikalaşma Oranı ve Değişimi

Tablo 13: OECD Ülkelerinde Standartlaşmış İşsizlik Oranları (%)

Tablo 14: Dünyada İşsizlik Oranları (%)

Tablo 15: Bazı Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'de kadın İstihdam Oranı (%)

Tablo 16: AB Üyesi Bazı Ülkelerde Kısmi Süreli Çalışanların Toplam İstihdam İçerisindeki Oranları (1992-2002)

Tablo 17: Toplam İstihdamda Kısmi Zamanlı Çalışanların Oranı

Tablo 18: Dünya Genelinde İstihdamdaki Nüfuzun Sektörlere Göre Dağılımı

Tablo 19:Dünyanın Çeşitli Bölgelerinde Açık İşsizlik Oranı (%), 1990-2002

Tablo 20: İstihdamın Sektörel Dağılımı (15+yaş, %)

Tablo 21: Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu, 2015

Tablo 22: Kadınların İş gücüne Katılım Oranları (2004-2013)

Tablo 23: Cinsiyete Göre Sendikalaşma Oranları ,(2014)

Tablo 24: Sigortalı Çalışan Sayısına Göre İş yeri Büyüklükleri

Tablo 25: Yarı Zamanlı Çalışanların Toplam İstihdamdaki payı (%)

Tablo 26: Yıllara Göre Toplam İş Gücü ve KİT'lerde İş Gücü oranı

Tablo27: 1997-1999 Yılları Arasında İş Kaybının nedenleri

Tablo 28: Özel ve Kamu Sektöründe Kayıtlı Taşeron İşçi Sayısı

Grafik 1: Dünya GSYH Kişi Başına Büyüme 1961-2003 (yüzde olarak)

Grafik 2: Kayıt Dışı İstihdamın Sektörel İstihdama Oranı, %

Grafik 3: İş Yeri Büyüklüğüne Göre Kayıt Dışı İstihdam, 2014

Grafik 4: Haftalık Çalışma Süresi (1993-2002)

Grafik 5: Yıllar İtibariyle Özelleştirme Uygulamaları

Grafik 6: Yıllar İtibariyle Özelleştirme Gelir ve Giderleri (milyon \$)

Grafik 7: Türkiye'de 2002-2015 Tarım Dışı İşsizlik Oranları (%)

Grafik 8: Kurumlarda Taşeron İşçi Sayıları, 2013

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

AFL: Amerikan İş Federasyonu

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DDY: Doğrudan Dış Yatırımlar

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

DİSK: Devrimci İşçi Konfederasyonu

DP: Demokrat Parti

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

G7: İngiltere, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya ve ABD'den oluşan, en zengin 7 ülke birliği.

GATS: Hizmet Ticaret Genel Anlaşması

GOÜ: Gelişmekte Olan Ülkeler

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Hak-İş: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu

ICFTU: Uluslar arası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IMF: Uluslararası Para Fonu

ITUC: Uluslar arası Sendikalar Konfederasyonu

İK: İş Kanunu

MERCOSUR: Güney Amerika Ortak Pazarı

MİSK: Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu

NAFTA: Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

STİSK: Sendikalar Toplu İş sözleşmesi kanunu

TİP: Türkiye İşçi Partisi

TİS: Toplu İş Sözleşmesi

WB: Dünya Bankası

WCL: Dünya Emek Konfederasyonu

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

YHK: Yüksek Hakem Kurulu

ÖNSÖZ

İnsanlığın gelişmesini sağlayan şey, merak ve keşfetme duygusu olmuştur. İnsan var olduğu andan itibaren yeryüzünde sürekli olarak hareket ederek yeni yerler arayışında olmuştur. Tarih öncesi yaşamlara ait buluntulara bakıldığı zaman, insanlığın sürekli olarak farklı coğrafyalara hareket ederek yeni yaşamlar kurduğu görülecektir. İnsandaki bu keşif ve merak duygusu dünyada önemli gelişmelerin ana kaynağı olmuştur. Bu keşiflerden en önemlilerinden biri de coğrafi keşiflerdir. Avrupa’da 15.yüzyılda bilim alanındaki gelişmeler matbaanın, barutun ve pusulanın keşfi önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle pusulanın bulunması deniz yoluyla uzak bölgelere seyahati olanaklı hale getirmiştir. 14. ve 15. Yüzyıllar arası coğrafi keşifler çağı olarak da bilinmektedir. Bu iki yüzyıllık dönemde yeni kıtalar keşfedilmiş ve dünya denizden dolaşmıştır. Avrupalılar sahip oldukları büyük gemilerle uzak deniz yollarına gitme imkânına kavuşmuştur. Bu sayede kendilerinin sahip olmadığı ama Doğunun sahip olduğu zenginliklere ulaşma imkânı da elde etmişlerdir. Coğrafi keşiflerin kültürel, siyasal ve toplumsal alanda birçok etkileri olmuştur. Fakat en büyük etkisi ticaret üzerinde olmuştur. Ticaretin yerelden genele doğru yayılması, beraberinde farklı dillerde ve kültürdeki toplumların birbirleriyle etkileşimlerini sağlamıştır. Fakat bu etkileşim genel olarak güçlü olan tarafın yararına olmuştur. Denizlerde güçlü donanmalara sahip olan Batı, daha çok ilişkide bulunduğu yerlerden zenginlikleri kendi ülkelerine taşımıştır. Böylece ticari kapitalizm başlamıştır. Bu anlamda küreselleşmenin ilk öncülünün ticari kapitalizm olduğunu söyleyebiliriz. Kapitalist üretim sürecinin bir aşaması olan küreselleşme, günümüzde ulaşım, haberleşme ve bilgisayar teknolojisindeki gelişimlerle birlikte inanılmaz ölçüde hızlı ve geniş alanlara yayılabilme kabiliyeti kazanmıştır.

Küreselleşme üzerine birçok çalışma yapılmış olsa da içeriği konusunda henüz bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir. Kimi yazarlar küreselleşme sürecinin; farklı kültürleri birbirlerine yakınlaştırdığı ve farklı toplumsal davranışların küresel ölçekte hızla yayılarak evrensel boyutta etkinlik kazandığını ifade etmektedir. Kimi yazarlar ise küreselleşme ile birlikte her türlü sermayenin sınırsız bir şekilde hareket etme olanağına kavuştuğunu ve bu durumun birçok az gelişmiş ve gelişmekte olan

ülkelerde olumsuz sonuçlar doğurduğunu ifade etmektedir. Özellikle toplumsal örgütlülük düzeyi düşük, demokrasisi yeteri kadar gelişmemiş, ekonomik olarak yabancı sermayeye bağımlı olan ülkelerde ortaya çıkan olumsuz durumlar kronik bir hal almıştır. Küreselleşme bu ülkelerde işsizliğin, yoksulluğun ve adaletsiz gelir dağılımının derinleşmesine neden olmuştur. Küreselleşmenin sadece fayda ve zararı tartışılmamakta, ayrıca tanımı üzerinde de birçok farklı tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalarda, genel olarak küreselleşmenin içeriğini oluşturan temel unsurların insan, sermaye, üretim, evrenselleşme, etkileşim, kültür ve teknoloji olduğu görülmektedir. Tanımın içerdiği bu unsurlar farklı ideolojiler tarafından değerlendirildiğinde birbirlerine tamamen zıt ifadeler ortaya çıkmaktadır. Birçok yazara göre çağın gerekliliği ve kaçınılmazı olarak kutsanan küreselleşme; küresel ölçekte üretilen bir malın yine küresel olarak ve hızla tüketilmesidir. Eski alışkanlıklar ve değerlerin yerine hızla yenilerinin koyulduğu bir dönemdir küreselleşme. Bu hızlı değişim hiçbir kalıcı değer oluşturamayarak her şeyi hızla tüketmektedir. İhtiyaç duyulandan daha fazlasını istemek ve doyumsuz bir tüketim çılgınlığı ile dünyayı hızla tüketmenin tarifi olarak küreselleşme simgeleşmiştir.

Kapitalist üretim sürecinin bir aşaması olan küreselleşme, sendikal örgütlülük üzerinde de önemli ölçüde etkisi olmuştur. Üretim sürecinin yeniden organize edilmesi ve bu sürece uygun iş gücünün yaratılması sendikal örgütlülüğün zayıflamasına, etkisizleşmesine ve hatta yok olmasına neden olmuştur. Sanayi devriminin bir sonucu olarak ortaya çıkan sendikalar, geleneksel üye tabanlarını Fordist üretim yönteminde edinmiştir. Bu geleneksel taban birbirlerine nitelik olarak yakın, büyük fabrikalarda kitlesel olarak çalışan işçilerden oluşmaktaydı. Yeni üretim sistemiyle birlikte bu kitlesel üretim parçalanarak daha küçük birimler halinde yeniden organize edilmiştir. Üretim sürecindeki parçalanma iş gücünün de parçalanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte iş gücüne dair katı olarak görülen şeyler; ücret, çalışma süreleri, çalışma mekânları, hızla esnekleşmiştir. Küresel ölçekte sınırsız dolaşım olanağına kavuşan sermaye, özellikle yabancı sermayeye ihtiyacı olan gelişmekte olan ülkeler için sendikal örgütlülük üzerinde büyük bir baskı unsuru oluşturmuştur.

Sanayi devrimiyle birlikte hızlanan üretim, çok sayıda fabrikanın kurulmasını sağlamıştır. Bu fabrikalarda yarı aç yarı tok ve çok kötü koşullarda çalışan işçiler, işverenler karşısında mücadele edebilmek için sendikaları kurmuşlardır. Sanayi devriminin ilk yaşandığı yer olan İngiltere, aynı zamanda sendikal örgütlemelerin başladığı yer de olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde sendikalar buldukları toplumun ekonomik sosyal ve hatta kültürel yapısına uygun olarak gelişmiştir. Örneğin, İngiltere’de sendikalar siyasetle çok yakın ilişki içerisinde ve siyasi olarak önemli bir aktör olurken, Amerika’da siyasetten uzak ve sadece ücret sendikacılığı yöntemini benimsemiştir.

Fransa başta olmak üzere, İtalya İspanya gibi ülkelerde ise sendikalar tüm kurulu düzeni reddederek anarşist bir tutum benimsemişlerdir. Türkiye’de sendikaların gelişmesi ise Avrupa’ya göre çok geç olmuştur. Türkiye’de sendikalar daha çok kamu kurumlarında örgütlenmiş ve böylece devlet sendikacılığı gelişmiştir. Türk sendikacılığı genel amaçları itibariyle ücret sendikacılığını benimsemiştir ve siyasetle ilişkisini partiler üstü olarak tanımlamıştır. Bu nedendir ki tarihsel bir örgütlenme deneyimine sahip olamamıştır.

Küreselleşme sürecinden Türk işçi sendikalarının önemli ölçüde etkilenmesinin nedeni hem tarihsel deneyiminin zayıf olması hem de devlet sendikacılığının kolaycılığına alışkın olmasındandır. Türkiye 1980’lerde Neoliberal ekonomiye geçerek küreselleşme sürecine eklenmiştir. Neoliberal politikalarla birlikte devletin ekonomideki etkinliği hızla azaltılmıştır. Özelleştirme uygulamaları ile birçok kamu kurum ve kuruluşu yerli ya da yabancı özel sermayenin eline geçmiştir. Özelleşen kamu kurumlarından çok sayıda işçi çıkartılmış, sendikasızlaştırma politikaları ile var olan sendikalar etkisiz hala getirilmiştir. Ayrıca serbest pazar ekonomisine geçerek yabancı sermayenin yurt içine serbest dolaşımı sağlanmıştır. Gelen yabancı sermayenin yurt içinde kalması için gerekli yasal düzenlemeler yapılarak, sermayeye büyük fırsatlar sunulmuştur. Bu süreçte sermaye ve devlet arasında kalan sendikalar önemli bir sosyal taraf olarak varlıklarını hissettirememiştir. Sendikaların güç kaybetmesi, çalışma ilişkilerinin daha çok kuralsızlaşmasına neden olmuştur. Bu süreçte, taşeron çalışması yaygınlaşmış, esnek

Çalışma daha çok ücretler ve iş gücü sayısı üzerinde uygulanır olmuştur. Sendikalar sahip oldukları ye tabanını kaybetmemek için, değişen üretim sistemlerinin ortaya çıkartmış olduğu sorunlara yönelik yeni stratejiler geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu alışma ile Küreselleşme sürecinin genel olarak ekonomik büyümeye, işsizliğe, gelir dağılımındaki eşitliğe nasıl bir etki ettiğini ve ortaya çıkardığı fayda ve zararların eşit paylaşılıp paylaşılmadığına bakacağız. Özel olarak da Türk işçi sendikalarının üzerinde hangi konularda nasıl bir etkisi olduğunu incelemeye çalışacağız.

Bu çalışmada bana yardımcı olan danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR'a teşekkür ederim.

Adalet Kul

GİRİŞ

Küreselleşmeyi daha iyi anlayabilmek için tarihsel arka planıyla birlikte değerlendirmek doğru olacaktır. Yeni deniz yollarının bulunmasıyla birlikte ticaret nasıl küreselleşti ise günümüzde de ulaşım, iletişim ve bilişim alanındaki devrimsel nitelikte teknolojik gelişmeyle birlikte, küreselleşme dünyamızı büyük bir köy haline getirmiştir. Küreselleşme sürecinin en önemli aktörleri ise çok uluslu ve ulus ötesi şirketler olmuştur. Bunlar ulus devletin yerini alarak rekabeti ulusallıktan uluslararası boyuta taşımıştır. Küreselleşme kapitalist sistemin ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Kapitalist üretim sisteminin sahipleri, daha fazla kar elde etmenin bir yöntemi olarak küresel ölçekte sermaye hareketlerinin sınırsız serbestliğini savunmuştur. Bu nedendir ki, küreselleşmeyi koşulsuz olarak çağın zorunluluğu ve kaçınılmaz olarak gören düşüncelere karşı kuşkuyla yaklaşılmalıdır.

Küreselleşme konusu incelenirken dikkat edilmesi gereken en önemli unsur ise, küreselleşme sürecinin her yerde aynı etkiyi göstermediğidir. Bu süreçten karlı çıkanlar genelde bu sürecin yürütücüsü olan gelişmiş ekonomiler ve bölgesel birliklerdir. Bu süreçten en fazla zarar görenler ise gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerdir. Yani küreselleşmenin nimeti de külfeti de eşit olarak paylaşılmamaktadır. Doğu Blok'unun 1990'lı yıllarda yıkılmasıyla birlikte, artık dünyanın tek kutuplu olduğu söylemi yerleştirilmeye çalışılmıştır. Oysa kurulan bölgesel ve ekonomik birliklerle dünya çok kutuplu bir hale gelmiştir. Çünkü küreselleşme süreci güçlü birliklerin kontrolü altında devam ettirilmektedir. Kontrolü elinde tutanlar süreci kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedirler. Dünyada bazı bölgeler çok zenginleşirken, bazı bölgeler fakir kalmaya devam etmiş hatta daha da fakirleşmiştir.

Küreselleşme sürecinin en büyük etkisi çalışma yaşamı üzerine olmuştur. Çalışma şekilleri eskiye göre daha değişken ve esnek hale gelmiştir.

Bu değişikliklerden en önemlisi; yarı zamanlı çalışma, ağrı üzerine çalışma, taşeron çalışması, evde çalışma gibi uygulamalardır. Aynı zamanda istihdamın imalat sektöründen hizmet sektörüne kayması iş gücünün niteliğini de değiştirmiştir. Çekirdek iş gücü ve evre iş gücü ayrımı ile aynı işletmede çalışan işçiler birbirlerinden farklılaştırılmıştır. Sendikalar tüm bu olumsuz koşullarda var olabilmek ve örgütlülüğünü koruyabilmek için yeni stratejiler geliştirmek zorunda kalmıştır. Sermayenin küresel boyuttaki birliğine karşı sendikalar da küresel ölçekte birlikler oluşturmaya başlamıştır. Ayrıca değişen çalışma koşullarına ve işçinin değişen niteliğine uygun olarak yeni örgütlenme modelleri geliştirmek zorunda kalmışlardır.

Bu çalışmanın amacı; tarihsel süreç içinde küreselleşmenin sendikalar üzerine olan etkilerinin incelenmesi, Türk işçi sendikaları açısından değişen durumların ortaya konması ve sendikaların değişen koşullara uygun yeni stratejiler belirlemelerine yönelik öneriler geliştirmektir.

1. KÜRESELLEŞME

1.1. Küreselleşmenin Tarihsel Süreci

Küreselleşmenin tarihsel süreci verilmediği zaman, kendiliğinden ortaya çıkmış doğal bir durummuş gibi algılanabilir. Bazı akademisyenler küreselleşmeyi kapitalizmin temelleri ve tarihsel gelişim süreci ile ilişkilendirmekte, küreselleşmenin yeni bir şey olduğunu reddetmektedirler (Kunduracı,2011:93). Küreselleşme sürecinin günümüzdeki aşaması, insanlığın büyük merakının ve ilerleme duygusunun bir sonucudur diyebiliriz. İnsanlar içinde buldukları koşulların zorluklarını yenebilmek, daha iyi yaşam koşulları oluşturmak için sürekli bir uğraş içerisinde olmuştur. Avrupa 14.yüzyıla başlayan büyük buluşlar ve ardından gelen yüzyılda gerçekleştirdiği coğrafi keşiflerle dünya tarihinde büyük değişiklikler gerçekleştirmiştir. Küreselleşme hakkında konuşulacağı zaman konuya coğrafi keşiflerle başlamak nerdeyse kaçınılmaz bir durum olmuştur.

Yeni deniz yollarının bulunması farklı bölgelerle ticaretin gelişmesini sağlamıştır. Avrupa'nın deniz yollarının hâkimiyetine sahip olması, ticarete de hâkimiyet kurmasını sağlamıştır. Avrupalı tüccarlar devletlerinin kendilerine sağladığı, askeri güvencelerle, ulaşabildikleri yerlerden altın, gümüş gibi değerli madenleri kendi ülkelerine getirmiştir. Batı ülkeleri deniz aşırı ülkelere siyasi askeri ve ticari etkisini yayarak, sömürgecilik politikasını kurumsallaştırmıştır (Doğru, 2016). Sömürge politikalarla zenginleşen Avrupa, yalnızca iktisadi alanda değil bilim, kültür, sanat alanında da kendini diğer bölgelere göre büyük farkla geliştirmiştir.

Ulusların zenginliklerinin sahip oldukları değerli madenle ölçüldüğü bir iktisadi yaklaşımın geçerli olduğu merkantilizm dönemde ulus devlet, meşruluğunu tüccar üzerinden sağlarken, tüccar da varlığını ulus devlet üzerinden gerçekleştirmiştir. Böylece ulus devlet ile kapitalizmin birlikteliğinin temelleri

oluşturulmuştur. Bundan sonraki yolculuklarda kapitalist üretim tarzı nasıl bir dönüşüm içinde olursa olsun, yanında hep ulus devlet güvencesi var olmaya devam etmiştir. Süreç içerisinde devletin görevleri farklılaştırılmış olsa da, kapitalist toplum düzeninin yürütülmesinde en önemli sorumluluk yine de ona ait olmuştur. Sömürge politikalarla emperyalist yayılmasını güçlendiren Batı kapitalizmi, ticareti de küreselleştirmiştir. Merkantilist dönemde kapitalizmin koçbaşı küresel ticaret olmuştur.

18. yüz yıl dünya tarihinde büyük buluşların yaşandığı bir yüz yıl olmuştur. Bilimdeki buluşların üretimde kullanılmasıyla birlikte, Sanayi devrimi gerçekleşmiştir. Üretimde makinelerin kullanılmaya başlanması, mal üretimini miktar olarak arttırırken üretim aşamasındaki zamanı da kısaltmıştır. Kapitalist üretim bu dönemde, ucuz insan gücü ve ucuz hammadde kaynağı ile daha az maliyetle daha çok üretim yaparak birikimini sağlamıştır. Bu dönemde buharlı gemilerin kullanılmaya başlanması (1840'li yıllar), demiryolları (1820'li yıllar), telefon ve telgrafın ortaya çıkmasıyla birlikte toplumlar arasında iletişim artmış, mesafeler kısaltılmıştır (Elçin,2012:1). Bilim ve teknolojiye yaşanan bu gelişmelerin etkisi sadece üretim üzerinde değil, sanat, kültür ve felsefe alanında da gelişmenin itici gücü olmuştur. Ekonominin ticaretten üretime yönelmesiyle birlikte dönemin devleti önceleyen görüşünün yerine, bireye ve bireysel girişimciliğe önem veren bir iktisadi düşünce ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Endüstri devrimi ile başlayan küreselleşme dönemi 1914 Birinci Dünya Savaşına kadar devam etmiştir. Bu süreç, uluslararası ticarete engellerin olmadığı, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımının olduğu ve dünya ekonomisinin önemli ölçüde büyüdüğü bir dönem olmuştur İki dünya savaşı arasında ise ulusal ekonomilerin daha çok dışa kapanarak büyüdükleri bir dönem olmuştur. (Elçin,2012:25). İkinci dünya savaşının henüz yeni sona erdiği bir dönemde, Dünya ekonomisi altın standardını terk ederek Bretton Woods sistemine geçmiştir (1945). Bu sisteme göre 1 ons altın 35 sterlin olarak sabitlenmiş ve diğer ülkelerin paraları da ABD dolarına endekslenmişti. Buna dolaylı altın kuru da denmektedir. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) gibi uluslararası organizasyonlar da bu

sistemin yürütülmesinden sorumlu olarak kurulmuştur. Bretton Woods sistem 1970’li yılların başına kadar devam etmiştir. Daha sonraları Bretton Woods sisteminin terk edilmesiyle birlikte, dalgalı kur sistemine geçmiştir. Ülkeler paralarını ABD doları karşısında serbest dalgalanmaya bırakmasıyla birlikte döviz piyasaları da küreselleşmeye başlamıştır.

1973 yılında yaşanan petrol kriziyle birlikte, o güne kadar çok başarıyla işleyen Keynesyen ekonomi politikaları şiddetli eleştirilere uğramıştır (Doğan,2006:253). Keynesyen ekonominin oluşturduğu sosyal devlet, işçi hakları, devletin ekonomideki yeri, sermaye tarafından kar için bir engel olarak görülmeye başlamıştır. Neoliberal ekonomi politikaları; devletin ekonomiden çekilmesi, sermayenin önündeki engellerin kaldırılması ve sermaye dolaşımına tam serbestlik sağlanmasını savunarak, kapitalist ekonomik politikalarını yeniden tarif etmişlerdir. 1970’li yılların sonlarından başlayarak neoliberal politikalar “başka alternatif yok” söylemiyle uygulamaya konmuştur. IMF ve DB’nin görevleri yeniden tanımlanmıştır. Bu kuruluşların asıl amaçlarının; çok uluslu şirketlerin ve gelişmiş ülkelerin borçlarının karlı bir şekilde tekrar kendilerine dönmelerini sağlamak olarak belirlenmiştir.

1970’lerin başından itibaren güçlenen çok uluslu sermaye, elindeki fazla fonları değerlendirmek için gelişmekte olan ülkelerin piyasalarına yönelmiştir. 1973 petrol kriziyle birlikte, ekonomik dengeleri bozulan ülkeler büyük oranda dış borçlara gereksinim duymuşlardır. Ülkelerin bu gereksinimlerini karlı birer alan olarak gören sermaye, dolaşımının önündeki engellerin kaldırılarak, ulus ötesi yatırımların kolaylaştırılmasını talep etmiştir (Şenses,2004). Sermayenin bu taleplerinin savunuculuğunu ABD’de Reagan ve İngiltere’de de Thatcher yapmıştır. Ulus devletin ekonomideki otoritesinin yerini piyasanın otoritesinin alması ve politikalarında piyasaların talep ettiği şekilde oluşturulması küreselleşme sürecinin temel mantığını oluşturmaktadır. 1980’li yıllar küreselleşmenin sermaye adına tam anlamıyla ortaya çıkmaya başladığı bir dönem olmuştur (Bayar,2009). Bu dönem sadece reel sektör açısından değil mali sermaye açısından da önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. İletişim teknolojisindeki gelişmeler, yeni

teknolojilerin hızla yayılması, hizmet sektörünün gelişmesi ve mali sermayenin hareketliliği, küreselleşmeyi etkin bir ideoloji haline getirmiştir (Şenses,4004). Bu ideoloji; ekonomide yaşanan sorunların aşılabilmesi için, piyasaların yabancı sermayeye açılması, özelleştirmelerin yapılması, sendikal özgürlüklerin ve işçi haklarının kısıtlanmasını savunmuştur. Küreselleşen neoliberal politikalar, özellikle ekonomik alt yapısı gelişmemiş, yeterli sermaye birikimine sahip olamayan ve rekabet gücü zayıf olan ülkelerin büyük borç yükü altına girmelerine neden olmuştur. Bu borçların ödenebilmesi için IMF ve DB öncülüğünde yapısal uyum programları uygulamak zorunda kalmışlardır. IMF'nin bu ülkeler için önerdiği yapısal uyum programları ise; kamunun küçültülmesi, sosyal güvenliğin daraltılması ve özelleştirmelerin yapılması olmuştur. Bu sayede ulusal birikimle gerçekleştirilmiş olan tüm ekonomik değerler yerli ve yabancı özel sermayenin hâkimiyetine teslim edilmiştir (Yeldan,2000). Sermayenin küreselleşmesi sadece ekonomik boyutu ile sürmemiştir. Ekonomik boyutun gerçekleşebilmesi için uygun politikalar da ithal edilmiştir. Özellikle gelişmekte olan birçok ülkelerde sermaye için uygun olmayan iktidarlar birçok propaganda yöntemleri kullanılarak değiştirilmiştir. 1980'li yıllar küreselleşmenin, çok uluslu/ulus ötesi şirketler ve gelişmiş ekonomiler öncülüğünde dünyanın diğer yerlerine yayıldığı yıllar olmuştur. Neoliberal politikalar, birçok ülkeyi politik olarak da etkisi altına almıştır. ABD ve İngiltere dışında diğer batılı ülkelerde etkinlik kazanmaya başladığını hatta azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için de önerilip kabul ettirilmesiyle dünya ölçeğinde yayılmasını güçlendirdiği söylenebilir (Olgun,2006:142).

1.2. Küreselleşmenin Tanımı

Küreselleşme kavramına sürekli farklı unsurlar katılarak yapılan tanımlar, hem tanımlamayı çeşitlendirmiş hem de genişletmiştir. Bu nedenden dolayı, tartışmaların önemli bir boyutu da kavrama hangi unsurların dahil edilmesi gerektiği olmuştur. Kürkçü'nün "*küreselleşme kavramı ve küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar*" adlı çalışmasında, küreselleşmenin içerdiği unsurları; insan, sermaye, teknoloji ve hizmetler bakımından uluslar ve bölgeler arası yakınlaşmanın sağlanması şeklinde belirlemiştir (Kürkçü,2013:11). Başka bir tanımlama ise Gezgin tarafından şu şekilde yapılmıştır; küreselleşme; sermayenin ekonomi politikaları ile toplumların politik

yönetimleri, kültürleri, ideolojileri üzerinde küresel boyutta egemenlik kurmasıdır (Gezgin,2005:10). Küreselleşme yerelleşmeden evrenselleşmeye doğru bir genişleme olarak da tanımlanmaktadır. Küreselleşmeyi; her alanda mesafenin daha az önemli hale gelmesi, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda dünyanın daha çok bütünleşme süreci olarak da ifade etmek mümkündür (Kürkçü,2013:11). Aynı çerçevede başka bir tanımlama ise, Küreselleşmenin sosyal ilişkilerin yoğunlaşması, mekânsal olarak birbirlerinden çok uzak bölgelerin birbirleriyle bağlantı kurması olarak yapılmaktadır (Kartal,2007:251).Küreselleşmeyi tanımlarken, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik olarak etkileşim, evrenselleşme gibi ifadeler sıklıkla kullanılmaktadır. Tartışmalar temel olarak bu etkileşim düzeyi üzerinden yürütülmektedir. Tartışmanın taraftarı birçok yazar, bu etkileşimden tarafların eşit şekilde fayda ya da zarar görmediğini belirtmekte, küreselleşme sürecinin işleyiş ve şekillenmesinde büyük çoğunluğun herhangi bir etkisi olmadığını savunmaktadırlar. Elçin “*Küreselleşmenin Tarihçesi*” adlı çalışmasında, küreselleşmeyi bir ülkede meydana gelen olayların başka yerdeki olaylar üzerinde etkiye sahip olması ya da ulusal sınırlar dışında meydana gelen olaylardan etkilenme bağlamında sosyal ilişkilerin dünya ölçeğinde yoğunlaşmasıdır diye tanımlamaktadır (Elçin,2012:1). İletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmeler yerelin hızla evrenselleşmesini sağlamaktadır. Bu nedenle yereldeki bir talep, ekonomik olsun siyasi olsun tüm coğrafyalara hızla yayılarak evrensel boyutta ortaklaşabilmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik boyutunu ön planda tutarak yapılan tanımlardan biride Thomas Friedman’a aittir. Friedman küreselleşmeyi; piyasalar, ulus devletler ve teknolojilerin daha önceleri rastlanılmamış derecede birbirlerine yaklaşımları ve birbirlerini daha hızlı ve daha derin etkilemeleri olarak tanımlamaktadır (Friedman,2003). Dünya Bankası’nın (DB) yaptığı tanıma göre ise; dünyadaki ekonomik ilişkilerin büyük bir bölümü, aynı ülkede değil, farklı ülkelerdeki kişi ve kurumlar arasında gerçekleşmektedir diye tanımlamaktadır. Kavramı ekonomik boyutuyla tanımlayan diğer bir kurum olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’ya göre ise küreselleşme ekonomilerin ve toplumların sürekli bir şekilde entegre olduğu bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Elçin,2012:1). Kutlu’nun yaptığı tanıma göre küreselleşme; uluslararası bütünleşme sürecinin tamamlanıp, bölgesel olmayan

üretim dokularının, üretim ve tüketiminin dünya ölçeğinde planlandığı, serbest rekabet ve piyasa düzeninin uluslar üstü kuruluşlar tarafından denetlendiği, kuralların uluslar üstü anlayışla çalıştığı bir sistemdir (Kutlu,1998:365). Yeldan'ın yaptığı tanıma göre küreselleşme; dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların birbiriyle ve giderek dünya piyasalarıyla bütünleşmesi olarak tanımlamaktadır (Yeldan,2003:105).

Yukarıda verilen tanımlara bakıldığında küreselleşmenin temel unsurunun ekonomi olduğu görülmektedir. Eğer üretim süreçleri ulusal ve bölgesel sınırlar içinde kalmaya devam etse idi küreselleşme diye bir kavram bu kadar güncel olamayacaktı. Kapitalist üretim sürecinin bir aşaması olan küreselleşme, zaman ve mekân boyutunu daha hızlı üretmek, daha hızlı pazarlamak, daha hızlı tükettirmek ve en çok kar elde etmek için kullanılmaktadır. Amaç küresel ölçekte üretileni küresel ölçekte tüketime sunmaktır. Yeldan'ın "*Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler*" başlıklı makalesinde, küreselleşmeyi bir iktisadi olgu olarak en dar anlamıyla ticaret ve sermaye akımlarının serbestleşmesi olarak tanımlamaktadır (Yeldan,2015). Mal ve hizmetlerin ve finansal sermayenin sınırsızca dolaşması, bunların tüketilmesi ile ilgili ortak bir kültürü de yaratmaktadır. Birbirlerinden çok uzaklarda olan toplumlar, aynı ürünü ya da hizmeti aynı şekilde tüketmektedirler. Ürünün dünyanın her tarafında pazarlanıyor olması, ürüne ait bir davranışın da aynı şekilde pazarlanmasına neden olmaktadır. Böylece üretim ve tüketimin küreselleşmesi, farklı yerlerdeki toplulukların aynı davranışlara alıştirması nedeniyle bir kültür emperyalizmi yarattığı söylenebilir. Farklı coğrafyadaki insanların birbirleri ile etkileşimlerinde, ekonomik olarak güç hangi taraftaysa onun kültürü ve siyaseti etkin olmaktadır. Araştıran, bulan, üreten ve pazarlayan küresel olanında tarifini yapmaya hak kazanmaktadır. Ekonomik üstünlüğü olan taraf diğer tüm toplumları aynileştirirken, onları kolay kontrol edilebilir hale de getirmektedir. Ürün mal ve hizmetlerin, bilginin ve teknolojinin büyük bir hızla yayılması, dünyadaki tüm topluluklara ve coğrafyalara aynı olanakları sunmamıştır. Buna rağmen sermayenin serbest dolaşımı çağın gerekliliği ve insan mutluluğunun tek yolu gibi kutsanmaktadır. Bunun dışındaki görüşler, çağın gerisinde, başarısız birer deneyim olarak tarih sayfalarına gömülmek istenmektedir.

1.3. Küreselleşmenin Dünya Ekonomik Büyümesine Etkisi

Küreselleşmenin baş aktörlerinin çok uluslu ve ulus ötesi şirketler olması, devletin yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Yeniden tanımlanan devletin görevleri ise; ulus üstü birlikler, bölgesel anlaşmalar kurarak, sermayeye ulus üstü güvenceler sağlaması şeklinde olmuştur. Gelişmiş ülkelerin öncülüğünde oluşturulan kurumlar ve birlikler; G7, IMF, WTO, OECD vs. ve bölgesel bloklar; AB, NAFTA, MERCOSUR vs küreselleşmenin dünya ölçeğinde yayılmasını sağlamıştır (Çeken,2008:79). Bu anlamda küreselleşme bir yönüyle, tüm dünya ölçeğinde borç verenler ile borç alanlar arasındaki etkileşimin sonucudur denebilir (Olgun,2006:142). Durum böyle olunca da küreselleşmenin her ülke ve bölge için aynı etkileri gösterdiği söylenemez. Gelişmiş ülkeler ve çok uluslu şirketler süreçten daha karlı çıkarken, özellikle üçüncü dünya ülkeleri ve gelişmekte olan birçok ekonomi bu uygulamadan zarar görmüştür.

Küreselleşme tüm ülkelere zenginlik getirmemiştir. Küreselleşmenin dünya ekonomisinde yarattığı büyüme, daha çok gelişmiş ülkeler lehine olmuş ve zenginlik eşit bir şekilde dağılmamıştır. Bu nedendir ki yoksul ülkelerin yoksullukları daha çok artarken, zengin ülkeler daha da zenginleşmiştir. Aşağıda küreselleşme öncesi ve sonrası dönemler için en yoksul ve en zengin ülkeler arasındaki gelirin gruplanması görülmektedir.

Tablo 1: En yoksul ve En Zengin Ülkelerde Kişi Başı GSYİH, 1960-1962 ve 2000-2002
(ABD doları değeri üzerinden sabitlenmiş basit ortalama)

	1960-1962	2000-2002
En yoksul 20 ülke	212	267
En zengin 20 ülke	11417	32339

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleri, 2003 (online) biçimi. (Petrol-İş Sendikası, *Sendikal Notlar*, Nisan 2004:117'den alınmıştır.)

Dünyada zengin ve fakir ülkeler arasındaki gelir dağılımı küreselleşme öncesi ve küreselleşme sürecinin yaygınlaştığı dönem sonrası yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu tabloda 1960-1962 ve 2000-2002 yılları arasında en yoksul ve en zengin ülkelerde kişi başı GSYİH değerleri görülmektedir. 1960'lı yıllarda en zengin ülkelerin gelirinin en yoksul ülkelerin gelirinden yaklaşık 54 kat daha fazla olduğu

görülmektedir. Bu oran 2000’li yıllarda 121 kata çıkmıştır. Bu durum zamanla en yoksul ve en zengin ülkelerde gelir farkının önemli oranda artmış olduğunu göstermektedir. Küreselleşmenin ekonomik büyümeye etkisi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerine farklılıklar göstermiş olsa da, genel olarak dünya ekonomisi üzerinde küreselleşme öncesine göre büyüme daha düşük oranlarda olmuştur.

Dünyadaki gelir dağılımının ilerleyen yıllar içerisinde nasıl bir değişiklik gösterdiği, 2010 yılındaki Dünya Kalkınma Raporunda Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2’de seçilmiş olan 10 en zengin ve en yoksul ülkelerde kişi başına düşen milli gelir gösterilmektedir. En yoksul 10 ülke ile en zengin 10 ülke arasındaki farkın 69 kat olduğu görülmektedir. Tablo 2’de en yoksul olan Kongo Demokratik Cumhuriyeti ile en zengin ülke olan Norveç arasında yaklaşık olarak 202 kat fark olduğu görülmektedir. Küreselleşme sürecinin dünya ölçeğinde sürekli olarak yayılma durumunun devam etmesi yoksul ve zengin ülkeler arasındaki gelir dağılımında bir adaleti sağlayamamıştır.

Tablo 2: Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesinde Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$)

En Yoksul 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir \$	En Zengin 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir \$
Malavi	830	Norveç	58500
Togo	820	Singapur	46940
Mozambik	770	ABD	46870
Sierra Leone	750	İsviçre	46460
Orta Afrika Cum.	730	Hong Kong	43960
Nijerya	680	Avusturya	37680
Eritre	630	İrlanda	37350
Brondi	380	Danimarka	37280
Liberya	300	Kanada	36220
Kongo Dem.Cum.	290	Finlandiya	35660

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Gelişme Raporu 2010 (<http://www.iktisadi.org/dunya-ve-turkiyede-yoksulluk-yoksulluk-nedir.html>)

Dünya Bankası, orantısız gelir dağılımı sonucunda ortaya çıkan yoksulluğu da tanımlamıştır. Buna tanıma göre günlük 1,25 dolardan az geliri yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir. Bu yoksulluk oranının dünyanın belli başlı bölgelerine göre değişim aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Dünya'nın Bazı Bölgelerinde Günde 1,25 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Nüfus (Milyon)

Bölge	1990	2005	2015f	2020f
D.Asya Pasifik	873	317	120	83
Çin	683	208	70	56
Avrupa ve Merkezi Asya	9	16	7	5
Latin Amerika, Karayipler	50	45	30	27
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	10	11	6	6
Güney Asya	579	595	388	352
Hindistan	435	456	295	268
Alt Sahra Afrikası	196	387	366	352
Toplam	1,817	1,371	918	826

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Raporu (2005) (*Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma*, Prof. Dr. H. Yunus Taş, Prof. Dr. Selami Özcan)'dan alınmıştır. Not: f'ler Tahmin Edilen Değerleri İfade Etmektedir

Tablo 3'de Dünya Bankası kalınma raporuna göre seçilmiş bazı bölgelerde günde 1,25 doların altında bir gelirle yaşayan nüfus gösterilmektedir. Tablo3'de 2015 ve 2020 yıllarındaki değerler tahmin edilen değerler olarak verilmiştir. Yukarıdaki verilere göre yoksullukla mücadelede Çin'in önemli bir başarısı olduğu görülmektedir. Çin için 2005 yılında nüfusunun %15,1'i 1,25 doların altında gelirle yaşarken, bu oranın 2020 yılında %4'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Güney Asya, Hindistan ve Alt Sahra Afrika'sında 1990'lı yıllarda nüfusun %50'den fazlası 1,25 doların altında gelire sahip olurken bu oranın 2020 yılında %30'lara düşeceği tahmin edilmektedir. Tabloda görüldüğü gibi dünya nüfusunun önemli bir oranı yoksulluk sınırının altında yaşarken, Avrupa ve merkezi Asya'da bu oran %1.2 gibi bir değerle dünya genel ortalaması olan %12,8'in çok altında bir değerde olduğu görülmektedir.

Tablo 2 ve Tablo 3'de sırasıyla kişi başına düşen milli gelir ve 1,25 doların altında gelirle yaşayan kişilerin sayısı verilmiştir. Bu göstergelerden, küreselleşmenin tüm ülkelerin yararına olmadığı görülmektedir. Ayrıca küreselleşme ile birlikte dünyadaki tüm insanların refahının yükselmediği görülmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2004 yılında Cenevre'de hazırlanan "*A Fair Globalization: Creating Opportunities for All*" raporunda dünya ekonomik büyümesi küreselleşme öncesi ve sonrası verilerle değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme Grafik 1'de 1961-2003 yılları arasında dünya GSYH kişi başı büyüme oranları olarak verilmiştir. Bu verilere bakıldığı zaman Dünya GSYH'nin 1961'de 1970 yılına kadar % 3'ün üzerinde olduğu görülmektedir. 1970 yılından sonra ise sürekli bir düşme

eğiliminde olmuştur. Küreselleşmenin hızlandığı 1990'lı yıllardan itibaren % 1'ler seviyesine ve 2000'lerde ise % 1'in altına kadar düşmektedir. Küreselleşme sürecinde büyümede istikrarı yakalayan sadece gelişmiş ülkeler olmuş, gelişmekte olan ülkelerde ise dalgalı bir seyir izlemekle birlikte genel olarak büyümenin yüzde 2'lerin altında olduğu görülmektedir.

Grafik1: Dünya GSYH Kişi Başına Büyüme 1961-2003 (yüzde olarak)

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleri, 2003 (online)Küresel Ekonomik Görüş 2004 [World Bank, World Development Indicators 2003 (online versiyon) and World Bank, Global EconomicProspects 2004] (Petrol-iş Sendikası, *Sendikal Notlar*, Nisan 2004:116'dan alınmıştır.)

Dünya GSYH'nın bölgesel olarak dağılımına bakacak olursak dağılımdaki dengesizliği daha iyi görebiliriz. Tablo 4'de 2012 verilerine göre bölgelerin nüfusu ve kişi başına düşen GSYH görülmektedir. Bölge olarak AB dünya GSYH' sının %21'ini oluşturmaktadır. ABD ve Kanada ise %20'sini oluşturmaktadır. Diğer bölgeler ve ülkeler arasında AB ve ABD, Kanada dünya nüfusunun %13'ünü oluşturmasına rağmen dünya GSYH' sının %41'ini oluşturduğu görülmektedir. Dünya nüfusunun %13'ünü oluşturan Sahraaltı Afrika ise dünya GSYH' sının ancak %3'ünü oluşturmaktadır. Bölge olarak Avrupa (AB ve Rusya/Ukrayna), Amerika (ABD, Kanada, Latin Amerika), Afrika (Kuzey Afrika, Sahraaltı Afrika), Asya (Çin, Hindistan, Japonya ve diğerleri) diye ayrıldığında bölge içinde de dengesizlikler olduğu görülmektedir (Piketty,2014:67). ABD ve Kanada'nın kişi başı GSYH'sı aynı gruptaki Latin Amerika'nın yaklaşık dört katıdır. Yine ABD ve Kanada'nın kişi başı GSYH'sı Sahraaltı Afrika'nın yaklaşık 20 katı olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Dünya GSYH Dağılımı, 2012

	Nüfuz (milyon kişi)		GSYH (milyar avro)		GSYH Kişi Başına Düşen(avro)
Dünya	7050	% 100	71200	% 100	10100
Avrupa Birliği	540	%8	14700	%21	27300
Rusya/Ukrayna	200	%3	3100	%4	15400
ABD, Kanada	350	%5	14300	%20	40700
Latin Amerika	600	%9	6300	%9	10400
Kuzey Afrika	170	%2	1000	%1	5700
Sahraaltı Afrika	900	%13	1800	%3	2000
Çin	1350	%19	10400	%15	7700
Hindistan	1260	%18	4000	%6	3200
Japonya	130	%2	3800	%5	30000
Diğer Asya Ülkeleri	1550	%22	11800	%17	7600

Kaynak:Thomas Piketty *Yirmi birinci yüzyılda Kapital*, sayfa67

Asya gurubunda ise Japonya'nın kişi başına düşen GSYH'si aynı bölgede bulunan Hindistan'ın yaklaşık dokuz katıdır. Ayrıca Japonya kişi başı yıllık geliri Avrupa'nın en zengin ülkesi ile eşittir (Piketty,2014:67). Dünya GSYH' sına bölgesel olarak bakıldığı zaman; Avrupa %31,6'sını, Doğu ve Güney Doğu Asya %20,2'sini ve Kuzey Amerika %34,1'ini üretmektedir. Bu üç bölgenin Dünya GSYH' sına sahip olma oranları küresel olarak üretimin de bu üç bölgenin hâkimiyetinde olduğunu göstermektedir. Dünya ticareti de yine bu üçlü blok arasında yapılmaktadır. Japonya'nın yabancı yatırımlarının %65,2'i Avrupa Birliğine ve Kuzey Amerika'ya, ABD'nin doğrudan dış yatırımlarının %54'ü de Avrupa Birliğine yapılmaktadır (Çakmaklı,2011:10).

1.4. Küreselleşmenin Dünya Ticaretine Etkisi

Küreselleşmenin dünya ticaret dengesine etkisi, dünya ihracatının ülkeler arasında nasıl bir dağılım gösterdiğine ve ülkeler arasında iç ve dış yatırımların büyüklüklerine bakılarak bir değerlendirme yapılabilir. Dünya ihracatının ülkeler arasında dağılım oranları Tablo 5'de görülmektedir. Gelişmiş ülkeler olan ABD, Almanya, İngiltere, Fransa ve Japonya'nın 1995 yılında dünya ihracatının %40'ına sahip oldukları görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeleri temsil eden Çin, Hindistan, Tayland, Kore, Brezilya ve Türkiye ise aynı yıl için Dünya ihracatının % 8'ine sahip olduğu görülmektedir. Bu değerler 2005 yılında gelişmiş ülkeler toplamı için %32,9 iken gelişmekte olan ülkelerdeki oranın %13,1 olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde dünya ihracat payı sürekli bir düşüş ile 2013 yılında %25,4 oranına

gerilemiştir. Bu düşüş karşısında Çin ihracattaki payını 2005 yılına göre yaklaşık iki kat arttırarak 2013 yılında %11,7 seviyesine ulaşmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin 2005 yılı ihracat toplamının %50'sinden fazlasını Çin sağlamaktadır. İhracatın dağılımındaki eşitsizlik sadece gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler arasında da bu eşitsizliği görmekteyiz.

Tablo 5: Ülkeler Bazında İhracatın Dünya İhracatı İçindeki Payı (%)

Ülkeler	1995	2000	2005	2011	2012	2013
Gelişmiş Ekonomiler	40,8	38,3	32,9	27,1	26	25,4
ABD	12,3	13,3	9,8	8,2	8,4	8,4
Almanya	9,4	7,9	8,7	8,6	7,7	7,7
Fransa	6,1	5,1	4,5	3,2	3,0	3,0
İngiltere	4,9	5,1	4,4	2,6	2,6	2,5
Japonya	8,1	6,9	5,5	4,5	4,3	3,8
Gelişmekte olan ekonomiler	8	9,1	13,1	18,4	19	19,7
Çin	2,6	3,5	6,5	10,4	11,1	11,7
Hindistan	0,6	0,7	1,2	1,7	1,6	1,7
Tayland	1,1	1,0	1,0	1,2	1,2	1,2
Kore	2,3	2,5	2,6	3,0	3,0	3,0
Brezilya	0,8	0,8	1,0	1,4	1,3	1,3
Türkiye	0,6	0,6	0,8	0,7	0,8	0,8

Kaynak: IMF Veri Tabanı, DTÖ veri tabanı (TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O. Hazine Başkanlığı (Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü) SEKTÖR ARAŞTIRMALARI2007 çalışmasından alınmıştır)

Küreselleşmenin 1995-2005 yılları arasında dünya ihracatında dengeli bir artış sağlamadığı görülmektedir. Türkiye açısından bakıldığında zaman, gelişmekte olan ülke grubu içerisinde en kötü performansı gösterdiği görülmektedir. 1995 yılında Türkiye Dünya ihracatının %0,6'sına sahipken bu oran on yıllık süre içerisinde 0,2 artış göstererek ancak %0,8 civarına ulaşabilmiştir. Bu oran 2013 yılına kadar hemen hemen aynı kalarak % 0,8 seviyesinden yukarı çıkamamıştır.

Küreselleşmenin en önemli boyutundan biri de yabancı doğrudan yatırımlardır. Ülkeler arasındaki yatırım akışının itici gücünü beklenen kar oranlarındaki farklılıklar belirlemektedir. Ülkeler arasındaki bu yatırım hareketliliği sayesinde sermaye yasal kısıtlamaların olduğu alanlardan hızla uzaklaşarak, vergiler, çevre ve emek maliyeti açısından avantajlı yerlere yönelmektedir. Tablo 6'da gelişmiş ve gelişmekte olan bazı ülkeler için doğrudan dış yatırımların yurt dışı çıkışları görülmektedir. Tablo 6'da en dikkat çekici değerin, ABD'nin yurt dışı yatırım miktarı olduğu görülmektedir. ABD'de dış yatırımlar 2005 yılından sonra büyük bir

artışla tablodaki diğer gelişmiş ülkelerin toplamından daha fazla bir değere yükseldiği görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında Çin hariç 2013 yılında yaklaşık on beş kat bir farkın olduğu görülmektedir. Ülke dışına yapılan yatırımlar konusunda gelişmiş beş ekonominin önemli bir ağırlığı olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelere ise Çin ekonomisindeki yükseliş ve dış yatırımlar önemli bir yer tutmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin 2013 yılında yaptıkları doğrudan yurt dışı yatırımların toplamı olan 138,1 milyon doların 101 milyon dolarını Çin tek başına gerçekleştirmiştir.

Tablo 6: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Çıkışlar), (Milyon ABD Doları)

Ülkeler	2005	2010	2011	2012	2013
Gelişmiş Ekonomiler	333,1	564,4	741,8	641,1	548,3
ABD	15,4	277,8	386,7	366,9	338,3
Almanya	75,9	126,3	81	79,5	57,5
Fransa	115	64,6	59,8	37,2	-2,6
İngiltere	80	39,4	106,7	35	19,4
Japonya	45,8	56,3	107,6	122,5	135,7
Gelişmekte olan ekonomiler	27,7	130,6	124,5	141,1	138,1
Çin	12,3	68,8	74,4	87,8	101,0
Hindistan	3	15,9	12,5	8,5	1,7
Tayland	0,5	4,5	6,6	12,9	6,6
Kore	8,3	28,3	29,7	30,6	29,2
Brezilya	2,5	11,6	-1,0	-2,8	-3,5
Türkiye	1,1	1,5	2,3	4,1	3,1

Kaynak :IMF-World Economic Outbok Database, October 2014

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte Doğu Bloğu ülkeler yetersiz sermaye birikim oranlarından dolayı dış yatırımlara gereksinim duymuşlardır. Sermaye bu bölgelerde kendisine tanınan büyük avantajlar sayesinde düşük maliyetle üretim yapma olanağına kavuşmuştur. Küreselleşme süreciyle birlikte sermaye akımlarında hızlanma olsa da dünyanın büyük bir kısmı yatırım olanaklarından yararlanamamıştır.

Tablo 7’de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yurt içi giriş değerleri görülmektedir. Tablo 6 ile birlikte değerlendirildiğinde, ABD’nin en fazla dış yatırım yaptığı ve ayrıca en fazla yatırım alan ülke olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelere özellikle Çin yatırım maliyetlerinin çok düşük olmasından dolayı en fazla yatırım çeken ülke olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin dış yatırım konusunda çok geride oldukları fakat yurt dışı yatırım alma konusunda daha iyi

olduğu görülmektedir. Doğrudan dış yatırımların ülke giriş ve çıkışları birlikte değerlendirildiğinde, genel olarak yatırım akışlarının gelişmiş ülkelerin birbirleri arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Girişler), (Milyar ABD Doları)

Ülkeler	2005	2010	2011	2012	2013
Gelişmiş Ekonomiler	417,8	345,4	370,9	246,4	224,5
ABD	104,8	198,0	223,8	160,6	187,5
Almanya	47,4	65,6	59,3	13,2	26,7
Fransa	84,9	33,5	38,5	25,1	4,9
İngiltere	177,9	49,6	51,1	45,8	3,1
Japonya	2,8	-1,3	-1,8	1,7	2,3
Gelişmekte olan ekonomiler	126,7	218,3	256,6	224	254,1
Çin	72,4	114,7	124	121,1	123,9
Hindistan	7,5	27,4	36,2	24,2	28,2
Tayland	8,1	9,1	3,7	10,7	12,9
Kore	13,6	9,5	9,8	9,5	12,2
Brezilya	15,1	48,5	66,7	65,3	64,0
Türkiye	10,0	9,1	16,2	13,2	12,9

Kaynak: IMF-World Economic Outbok Database, October 2014

Gelişmekte olan ülkeler dış yatırımları ülkelerine çekebilmek için, sermaye üzerindeki her türlü kısıtlamaları kaldıracı düzenlemeler yapmak zorunda kalmışlardır. Çok uluslu/ulus ötesi şirketler gelişen teknoloji sayesinde uzak pazarlardan anında bilgi sahibi olabilmekte ve yatırımlarını buna göre yönlendirmektedir. Dolayısıyla bu durum sermayenin yurt içinde tutulması için diğer pazarlardan daha avantajlı olunmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkeler arasında sermayeyi kendi ülkelerine çekme konusunda işçi hakları, çevre ve sosyal haklar konusunda önemli ödünler vermelerine neden olmuştur. Sermaye için en sorunsuz koşulları hazırlayan ülkeler bu yarışta avantajlı olmuştur. Fakat bu durum o ülkelerde, çevrenin tahribatını, emek üzerinde baskıların artmasını, gelir dağılımının bozulması gibi sorunları da beraberinde getirmiştir.

Tablo 8’de 2005-2013 yılları arasında 10 gelişmiş ve en iyi 10 gelişmekte olan ülkelerin dünya ticareti içindeki dış ticaret oranları görülmektedir. Gelişmiş ülkeler içerisinde dünya ticaretinde en büyük payı olan ülkelerin Almanya ve ABD olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler içerisinde ise Çin tek başına toplam ticaretin 2013 için %40 oranında bir paya sahip olmaktadır. Dünya ticaretteki dağılım hem gelişmiş ekonomilerin kendi aralarında hem de gelişmekte olan ülkeler arasında

dengeless bir dağılım olduğu görülmektedir. Dünya dış ticaretini aşağıdaki tüm ülkeler için değerlendirecek olursak, söz konusu yirmi ülke dünya dış ticaretinin 2005 yılında %63,62'sine sahip olurken 2013 yılında bu oran %67,25'e yükselmiştir. Dünyanın geri kalanının payı ise %32,75 olmaktadır.

Tablo 8: Bazı Seçilmiş lkelerin Dış Ticaret Hacminin Dünya Ticareti İçindeki Payı, (%)

lkeler	2005	2010	2011	2012	2013
Almanya	8,3	7,61	7,45	7,05	7,12
Belçika	3,10	2,62	2,57	2,43	2,48
Fransa	3,97	3,20	2,99	2,95	2,89
Hollanda	3,13	3,06	2,93	2,90	2,90
İngiltere	4,22	3,19	3,04	3,07	3,02
İtalya	3,59	3,06	2,95	2,72	2,68
ABD	8,72	7,16	6,91	7,11	6,95
Avustralya	4,86	4,86	4,70	4,95	4,90
Japonya	5,26	4,80	4,57	4,62	4,17
Kanada	3,23	2,56	2,46	2,51	2,48
Toplam	48,38	42,12	40,57	40,31	39,59
Brezilya	0,93	1,29	1,34	1,29	1,31
Kore	2,61	2,93	2,94	2,93	2,90
Çin	6,74	9,76	9,92	10,60	11,20
Rusya	1,81	2,21	2,36	2,46	2,42
Tayland	1,08	1,25	1,24	1,31	1,28
Hong Kong	2,79	2,70	2,49	2,60	2,65
Tayvan	1,80	1,73	1,61	1,57	1,56
Türkiye	0,90	0,98	1,02	1,07	1,09
Meksika	2,11	2,02	1,96	2,08	2,08
Malezya	1,21	1,19	1,13	1,16	1,17
Toplam	21,98	26,06	26,01	27,07	27,66

Kaynak: IMF-IFS Yearbook 2013 and 2014 and World Ekonomik Outlook October 2014

Küreselleşme süreci büyük ekonomiler tarafından yönetilmektedir. Gelişmiş ekonomilerin gerek ihracat içindeki payı, gerek yatırım oranlarının byklğu bakımından dünya ekonomisine yön verdiği görülmektedir. Ayrıca ticaretin ve yatırımların büyük bir kısmının yine gelişmiş ülkelerin kendi aralarında olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında olan Çin, hem ihracat hem de yatırımlarda büyük bir pay almaktadır. Gelişmekte olan ülkeler sermaye yetersizliğinden daha çok dış yatırım aldıkları görülmektedir.

2. SENDİKA

2.1. Sendikaların Tarihsel Gelişim Süreci

İşçilerin ortak menfaatleri için birlikte mücadele etmeye başlamaları, fabrika üretiminden öncelere dayanmaktadır. Üretimin atölyelerde zanaatkârlarca yapıldığı dönemde kalfalar yanlarında çalıştıkları ustalara karşı bir dayanışma birlikleri oluşturmuşlardır. Lonca birlikleri şeklinde örgütlenen ustalar, yanlarında çalıştırdıkları, çırak ve kalfalara işin öğretilmesinde çekimser davranıyorlar, düşük bir ücret karşılığında ve tam bir sadakat içinde çalışmalarını istiyorlardı. Buna karşılık kalfa ve çıraklar da loncalara benzer bir örgütlenme içerisine girerek arkadaş birlikleri oluşturmuşlardır. Bu birlikler, her başvurunu rastgele üye kabul etmeyip, üyeliğe kabul için bazı şartlar koyuyor, mistik bazı katılım törenlerinden sonra ancak bazı belli şartlara haiz kişileri üyeliğe kabul ediyorlardı (Kozak,1992:37).Kalfa birlikleri, ustalara karşı ücret ve çalışma saatleri ve çırak sayısı gibi konularda oldukça sert mücadeleler vermiştir. Bu birlikler bazen de ustalarla birleşerek, kendilerinden mal alan tüccarlara karşı ortak mücadele etmiştir. Kimi zaman kalfalar topluca iş bırakma eylemleri de yapmışlardır. Kalfaların ve ustaların arasındaki mücadelede, yönetici sınıf ustaların yanında yer alarak, sermaye ile devlet ortaklığının temellerini de atmışlardır. Yöneticiler eylemlere kalkışan kalfaları yakalatarak çeşitli cezalara çaptırmışlardır. Bu cezalardan en bilindikleri ise böyle eylemlere katılanların yakalandıktan sonra “kulaklarının “kesilmesi” gibi ağır cezalara olmuştur.

Bilimdeki buluşların sanayiye uygulanmayla birlikte, üretimde insan ve hayvan gücüne olan ihtiyaç azalmıştır. Üretim küçük atölyelerden daha büyük mekânlarda ve makinelerle yapılmaya başlanmıştır. Eskinin zanaatkârları, kalfaları, çırakları fabrikalarda vasıflı ve vasıfsız işgücü olarak yerlerini almışlardır. Daha önceleri çalışma zamanlarını ve yoğunluğunu kısmen kendilerinin tayin ettiği bu işçi kitlesi, fabrikada farklı bir çalışma yöntemine alışmak zorunda kalmıştır

(Aydoğanoglu,2011). Küçük atölyelerin kapanması ile işsiz kalanlarla birlikte, iş bulmak amacıyla kırsaldan kente gelen işçiler daha önce alışık olmadıkları bir çalışma şekli ile karşılaşmışlardır. Daha önceleri kendi atölyesinde çalışan bir zanaatkâr yorulunca işini bırakabilmekte, çalışma ve dinlenme aralıklarını kendisi belirlemekteydi. Tarlada çalışan çiftçi ise çalışma aralığı olarak gün doğumu- gün batımını almaktaydı. Fabrikada çalışma kuralı ise makinenin çalışabildiği sürece ve işçinin ayakta kalabildiği son noktaya kadardı. İşverenler işçileri bu çalışma düzenine alıştırmak için çok zaman zor kullanmışlardır. Üretimde makinelerin yaygın olarak kullanılmaya başlanması, kas gücüne olan ihtiyacın kısmen zayıflamasına neden olduğu için, kadın ve çocukların çalıştırılmasını sağlamış bu da ücret maliyetini düşürmüştür. Çünkü kadınlar ve çocuklar, yetişkin erkek işçilerden daha ucuza çalıştırılmaktaydı (Gençoğlu,2013:79). İşçileri zor çalışma koşulları ve kötü yaşam şartlarını değiştirebilmek için birlikte mücadele etmek zorunda kalmışlardır. İşçilerin ortak mücadele etmek için bir araya gelerek örgütlendikleri ilk deneyim, genel olarak şiddete dayalı bir yöntem olmuştur. İçinde bulunmuş oldukları zor koşullara tepkilerini, zenginlere karşı şiddet uygulayarak göstermeye çalışmışlardır. Bu tür tepkilerin arttığı dönemde, tepkilerini şiddet ve zora dayandıran kesimler baldırı çıplaklar olarak anılmakta idi. İşçiler daha sonra öfkelerini makinelere yönlendirmiştir. Çünkü makinelerin üretimde yaygın olarak kullanılmaya başlaması üretim için gerekli olan iş gücünün de azalmasına ve düşük ücrete neden olmakta idi. Bu dönemde İngiltere ve Fransa başta olmak üzere Avrupa'da 1811-1813 yılları arasında yaygın makine kırma eylemleri gerçekleştirilmiştir (Çakır,2005). İşçi sınıfının daha sonraki mücadelelerinde militan ve mücadeleci yetenek kazanmasında makine kırıcılığının etkisi büyük olmuştur.

İşçiler, kapitalistlerle olan mücadelelerinde şiddet ve makine kırıcılığı ile bir sonuca ulaşamayacaklarının görmüşlerdir (Orhan,2014:9). Çünkü makinelerin kırılması ne ücretleri yükseltmiş, ne işsizliği bitirmiş ne de yoksulluğu azaltmıştır. İşçiler makineleri kırarak bir şey kazanamayacaklarını anlamışlar ve mücadelelerini bu makinelerin sahipleri olan kapitalistlere karşı vermek için sendikalarda örgütlenmeye başlamışlardır. Sanayi devriminin ilk yaşandığı yer olan İngiltere, ilk işçi örgütlenme deneyimlerinin de yaşandığı yer olmuştur. İngiltere'deki sendikal

örgütlülük süreçleri, Avrupa'daki diğer birçok ülke için de önemli esin kaynağı oluşturmuştur.

Sendikaların ideolojik olarak şekillenmelerinde Fransız Devriminin etkisi büyük olmuştur. Devrim, eşitlik, milliyetçilik, adalet gibi söylemlerle toplumun en çok da ezilen kesimleri için büyük bir umut oluşturmuştur. Fransız devrimi bir yandan siyasi yapıda büyük değişikliklere neden olurken, ekonomik sistemde de liberalizm kavramının belirleyicisi olmuştur. Adam Smith'in *birakınız yapsınlar bırakınız geçsinler şeklindeki* düşüncesi ekonomiye hakim olmuştur (Uraz,2015). Fransız devrimi İngiltere'de ekonomi ve siyaset üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. İngiltere'de işçilerin bağımsız bir siyasal örgüt kurma yönündeki ilk girişimleri devrimin özgürlükçü fikirlerinden esinlenmiştir (Işıklı,2005;127). İskoçyalı bir ayakkabı yapımcısı bu fikirlerin etkisiyle *London Corresponding Society*1792'de kurmuştur. Bu birlik, zanaatkârları ve küçük dükkân sahiplerini birleştirerek örgütlenmiştir (Işıklı,2005:127). Bu birliğin amacını siyasi temsil, eşit ve genel oy hakkı oluşturmaktaydı. Hareket toplumun diğer orta ve alt tabakalarından da destek görerek genişlemiş ve etkinliğini arttırmıştı. Fakat örgütün güçlenmesi Meclisi harekete geçirmiş ve hareket silah zoruyla dağıtılmıştır. Meclisi harekete geçiren şey ise bu örgütün amacının zenginleri yok etmek istediği ve özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasını istemesi gibi gerekçelerdir. 1800 tarihi Combination Act ile her türlü sendikal örgütlülük yasaklanmıştır.

Üretim araçlarının özel mülkiyetin elinde olduğu kapitalist sistemde, sermaye birikimi ucuz emek sayesinde sağlanmıştır. Üretim araçlarına sahip olanlar, ekonomik düzenin de sahibi olmuşlardır. Ekonomik olarak gücü elinde bulunduran taraf, devlet yönetiminde de etkin olmuştur. Güçlü ekonomiler, güçlü devletleri, güçlü devletler de büyük kapitalistleri var etmiştir. Kapitalist üretim sürecinde işçi daha ucuza çalışırsa, kapitalistler sermaye birikimini daha çok yaparlar, daha çok sermaye birikimi daha güçlü kapitalist sınıfı doğurur o da sermayenin iktidarını kurar. Kapitalist üretim biçimi değişmediği sürece işçilerin içinde bulunduğu bu kısır döngü her seferinde daha fazla sömürüye olanak sağlayarak devam eder. İşçiler arasında kurulan birlikler, sendikalar, işte bu döngünün kırılması için yapılmıştır.

İşverenin gücüne karşı, tek tek başa çıkamayan işçiler güçlerini sendikalarda birleşerek mücadelelerini ortaklaştırmışlardır. Sendikalar günümüz koşullarına ulaşması işçilerin uzun yıllar mücadelesiyle sağlanmıştır.

2.2. Seçilmiş Bazı Ülkelerde Sendikal Örgütlenme Süreçleri

Üretimin makinelerle büyük fabrikalarda yapılmaya başlanması, işçilerin buralarda kitlesel olarak çalışması ortak bir bilincin de oluşmasını sağlamıştır. İşçilerin bu ortak bilinci sendikal örgütlülüğü ortaya çıkartmıştır. Sendikalar her ne kadar sanayileşme ile birlikte ortaya çıkmış olsa da, başlangıç ve gelişim süreçleri her yerde aynı olmamıştır. Sendikalar buldukları toplumun ekonomik, sosyal, gelenek ve toplumsal önceliklerinin şekillendirdiği bir süreç olmuştur. Biz bu bölümde İngiltere başta olmak üzere Amerika, Fransa, Almanya'da ve Türkiye'de sendikaların oluşum süreçlerini ve genel özelliklerini hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

2.2.1. İngiltere'de Sendikal Örgütlenme Süreci

İngiltere'nin sanayileşme süreci aynı zamanda sendikaların tarihsel oluşum sürecidir. İşçi örgütlenmesi İngiltere'de sanayi devriminden önce Lonca birliklerinde çalışan kalfaların bir araya gelmesiyle başlamıştır. Daha sonraları sanayinin gelişmesiyle birlikte vasıflı işçiler oluşturdukları meslek birliklerinde örgütlenmişlerdir. Sanayide makinelerin yoğun kullanımı üretim miktarını arttırırken işçi sayısının da daha önceleri görülmedik bir şekilde artmasını sağlamıştır. Üretim tekniğindeki değişimler toplumsal gelişme ve değişimler, geniş bir işçi kitlesini ortaya çıkartmış bununla birlikte yeni yaşam ve çalışma koşulları oluşmaya başlamıştır (Özkiraz,2008:108). Ortaya çıkan olumsuz çalışma koşulları işçilerin bir araya gelerek sendikalarda örgütlenmesine neden olmuştur.

İngiliz işçi sınıfı henüz daha sendikalarda örgütlenmeden öncede siyasi mücadelenin içinde olmuştur. Özellikle genel ve eşit oy hakkının tanınması konusunda mücadeleye önemli katkısı olmuştur (Tütüncü,2015:493). İşçilerin siyaset üzerinde önemli bir baskı unsuru oluşturması ise ancak güçlü sendikal hareketle

sağlanmıştır. İngiliz sendikacılığının temel özelliğini siyasetle olan ilişkisi belirlemektedir. İngiltere’de sendikalar siyaset üzerinde güçlü baskı grupları oluştururken bir yandan da İşçi Partisi içerisinde siyasi örgütlülüğünü devam ettirebilmiştir. İngiliz Sendikacılığı bu açıdan değerlendirildiğinde, mücadelesini siyaset kurumu üzerinden şekillendirdiği söylenebilir.

Fransız devrimi İngiltere’yi siyasal ve ekonomik yönelimler açısından etkilemiştir. (Aydoğanoglu,2015). Fransız devriminin yaratmış olduğu özgürlük, eşitlik, adalet gibi liberal düşünceler İngiltere’de birçok düşün adamını etkilemiştir. Hatta ekonomik alanda liberal görüşün, emek gücünün de pazarda özgürce alınıp satılan bir şey olduğunu söylemesi büyük bir değişimin başlangıcı olmuştur. Robert Owen’da Fransız devriminin yaratmış olduğu düşün dünyasından etkilenen bir düşünür ve aynı zamanda fabrika sahibi olan bir iş adamıdır. İngiliz işçi örgütlenmesinde Owenizm olarak anılan bir düşünce sistematığının de kurucusu olmuştur.

Owenizm, İngiliz bir iş adamı olan Robert Owen’nın (1771-1858) adı ile anılan bir örgütlenme modelidir. Owen bir iş adamı ve düşünür olmasına rağmen İngiltere’de işçi hareketinin en önemli önderlerinden biri olmuştur. Geliştirmiş olduğu örneği kendi fabrikasında uygulayarak, bu konuda birçok kişinin ilgisini çekmiştir. İşçiler için verdiği mücadele, özellikle çalışma saatlerinin 10 saat ile sınırlandırılması, 10 yaşından küçük çocukların çalıştırılmaması ve okula gönderilmesi, işçilerin barınma yerlerinin daha sağlıklı hale getirilmesi gibi birçok konuda çaba göstermiş ve kendi işçilerine bu koşulları yaratmıştır.

Owen kurmak istediği toplumsal düzeni öncelikle kendi fabrikasında uygulamaya koymuştur. Ona göre toplum 300-500 lük gruplar halinde kooperatifler şeklinde örgütlenmeliydi. Büyük toplum ise bu birliklerin bir araya geldiği bir federasyon olmalıydı. Bunun için sadece maliyetine satışların yapıldığı gıda mağazaları kurmuştur. Düşündüğü toplum düzeni ile de sosyalist düşüncenin gelişmesinde ve yaygınlaşmasında büyük etkisi olmuştur. Owenizm İngiliz işçi sınıfını derinden etkilemiştir. Özellikle onun malların değerini onlar için harcanan

emek belirler diye yapmış olduğu tespit sosyalist düşüncenin güçlenmesine büyük etkisi olmuştur (Tütüncü,2015:493). İngiltere’de 1824 yılında sendika kurma hakkı tanındıktan sonra Owen “Üretici Sınıfların Büyük Milli Manevi Birliği’nin (Grand National Moral Union) kurulmasını önermiştir hatta bir süre de bu birliğin başkanlığını yapmıştır. Fakat Owen’in bu birliğı işverenlerden gelen büyük tepki ile dağıtılmış ve başarısız bir girişim olarak kalmıştır (Işıklı,2005:127).

Owen’in işçi sınıfı için öngördüğü mücadele yöntemi ise, diğer sınıflarla da anlaşarak, onların iyi niyetli olanları ile uzlaşmaya giderek barışçıl genel grevler yapmaktır. Bu haliyle sınıflar arası mücadeleyi değil, sınıflar arası işbirliğı tarafındadır. Ona göre işçi sınıfının dışında orta ve üst sınıflar da iyi niyetli insanlar bulunmaktadır ve bunlar işçi sınıfının taleplerinde onların yanında olacaklardır. Owen’in bu düşüncesi İngiliz İşçi sınıfının temelini de oluşturan sınıflar arası uzlaşmaya dayalı bir mücadele anlayışının yerleşmesine neden olmuştur (Taş,2012:60). Owen işçiler için siyasi mücadeleyi öngörmez. Hatta o dönemde genel oy hakkı olmayan işçilere bunun tanınması ile ilgili bir girişimi olmamıştır. Yine Owen’in geliştirdiğı kooperatiflere dayalı bir sosyal düzen anarşist-komünizmin ve anarko-sendikalizmin temelini oluşturmuştur (Işıklı,2005:127).

İngiliz sendikacılığını etkileyen diğer bir akım ise Çartizm’dir. Charter birçok kesimden insanların bir araya gelerek ortak taleplerini bir bildiri ile açıkladıkları kağıda verilen addır. Bu bildiride işçilerin genel oy hakkına sahip olması ve siyasete etkin olarak katılabilmeleri talep edilmekteydi. Bu bildiriler 1838, 1842, 1848 tarihlerinde People’s Charter adı ile üç kez yayınlanmıştır. Charter’da yayınlanan talepleri şöyle sıralanabilir; genel oy hakkı, gizli oyla seçim, parlamentoya girmek için mülkiyet zorunluluğunun kaldırılması, parlamento üyelerine maaş bağlanması gibi. Taleplere baktığımızda Owenizm’den farkı açık bir şekilde görülmektedir. Çünkü burada işçiler için siyasi talepler önceliklidir.

Yayınlanan People’s Charter bildirileri sürekli olarak parlamento tarafından büyük bir çoğunlukla reddedilmiştir. Parlamento tarafından taleplerin reddedilmesi topluluk üyelerini başka bir mücadele yöntemi aramaya yönlendirmiştir.

Mücadelenin yöntemi konusunda topluluk üyeleri arasında önemli görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu görüş ayrılıklarının çıkmasının temel nedeni topluluk üyelerinin, partilerdeki liberal görüşlülerden, komünistler ve sosyalistlerden ve çoğunluğu da büyük sanayi işçilerinden oluşmasıydı (Tütüncü,2015:493). İşçiler büyük çoğunluğu oluşturmasına rağmen kendi önderlerini çıkarmadaki başarısızlıkları, siyasal eylemlerde etkili olamamaları güçlerinin yeteri kadar hissedilmesini engellemiştir. Hareket içerisinde, uzlaşmacı, siyaset ile arasına mesafe koyanlar yanında, mücadeleyi silahlı ayaklanmaya kadar götüren kesimler olmuştur (Işıklı,2005:127).Birçok kez bu hareket silahla bastırılmış ve üyeleri hapse atılmıştır.

Çartist hareketin başarısızlığının önemli bir nedeni, sendikalar ile yeteri kadar dayanışma içine girilememiş olunmasına bağlanmaktadır. Çünkü o zamanlar sendikalarda etkinliği en fazla kesim, nitelikli iş gücüne sahip olan ustalardı. Onların durumlarının diğerlerine göre daha iyi olması, sendikaların birlik içindeki etkinliğini azaltmıştır. Başka bir başarısızlık nedeni ise Çartistmin bütünlüğü olan bir teoriden yoksun olmasıdır (Aydoğanolu,2015). Hareketin önemli katkısı ise İngiliz işçi sınıfına mücadele deneyimi kazandırmış olmasıdır ayrıca işçilerin siyasetle aralarına koydukları mesafenin giderilmesine de neden olmuştur.

İngiltere’de ilk ulusal düzeyde sendika makine ustaları tarafından 1851’de kurulmuştur.(Özkeraz,2008:108). Daha önceleri küçük bağımsız birimler halinde örgütlenen işçiler “Birleşik Makine Ustaları Sendikası” ile ulusal çapta merkezi bir yapıya kavuşmuştur. Bu sendikal yapıyı örnek alan başka sendikalarda kurulmaya başlanmıştır. Bunların en temel özelliği nitelikli işçiler tarafından kurulmuş olmasıdır. Bu sendikaların ortak amacı, sistemle uyum içinde çalışarak üyelerinin ekonomik çıkarlarını korumak, ayrıca üyelerinin çıkarlarını vasıfsız işçilere karşı korumak olarak amaçlanmıştır. Bu dönem kurulan sendikalardan “İşçi Sendikaları Kongresi” günümüzde hala varlığını devam ettirmektedir.

2.2.2. Amerika'da Sendikal Örgütlenme Süreci

Amerika, yeni bir kıta olarak insanların karşısına fırsatlar ülkesi olarak çıkmıştır. Alpaslan Işıklı'ya göre Amerika'da ilk sermaye birikimi, İngiltere'deki aşırı sömürü ile elde edilmiş olan sermayenin buralara göçmesi ile sağlanmıştır (Işıklı,2005:127). Amerika'ya İngiliz işçi sınıfının yarattığı artı değer zenginlik olarak girmiştir. Ayrıca çok geniş ve bakir arazisinin bulunması, bireysel girişimciliğinde önünü açmıştır. Geniş topraklarda geçimlik ya da küçük boyutlarda ticaret için üretim yapan küçük çiftlik sahipleri bulunmaktaydı. Bu koşullar işçi kitlelerinin oluşmasını engellemiştir.

Amerika'da sanayinin gelişme aşaması, genelde bu kıtaya Afrika'dan getirilen zencilerin çalıştırılmasıyla sağlanmıştır. Zencilerin köle olarak çalıştırılması, gerçek bir sanayi işçisinin ortaya çıkmasını engelleyen önemli bir faktör olmuştur. Ayrıca Amerika farklı coğrafyalardan gelen birçok etnik yapıda toplumlardan oluştuğundan, temel amaçları birbirleriyle rekabet etme üzerine dayalı olmuştur. Bu nedenden dolayı ortak amaç için bir araya gelme alışkanlıklarının yeteri kadar oluşmadığı söylenebilir. Bu durum Amerikan işçilerinin ortak bir siyasal mücadele ve bilinçle bir araya gelememelerinde önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Amerika yeni sömürgecilik diye tanımlanan yönetim ve sömürü biçiminin öncüsü olmuştur. Amerika zenginliklerin bulunduğu ülkeleri silahla işgal etmek yerine onların yönetimine kendi amacına hizmet edecek yöneticiler getirmiştir (Duran,2015). Bu yöntemle hem o ülkelerde karlı yatırımlar yapmış hem de, onların sahip oldukları zenginlikleri sömürmüştür. Bu zenginliklerle hayat standardı belli bir seviyeye çıkan işçiler, örgütlenmeye fazla ihtiyaç duymamışlardır. Gelirleri belli seviyede olduğu sürece diğer sınıfların ne kadar gelire sahip olduğu ile ilgilenmemişlerdir. Bu nedenle Avrupa Kıtasındakine benzer bir sınıf çelişkisi ortaya çıkmamıştır. Sınıflar arası mücadelenin olmaması işçi sınıfının politik olarak gelişmesini de engellemiştir. Amerikan işçi sınıfı siyasete hep uzak durmuş, siyasi bir talepte bulunmamıştır. Bu konuda daha çok uzlaşmacı olmuştur.

Yukarıda anlatılan koşullar altında Amerikan işçileri bir sınıf bilinci içinde gelişmemiştir. Bireyselliğin ve rekabetin yoğun yaşandığı ortamda sendikal örgütlenme oranı da düşük olmuştur. Sendikalar toplu iş sözleşmelerini işkolu temelinde değil işyeri özelinde yaptıkları için sendikal mücadele ortaklaştırılmamıştır. Ayrıca meslek grupları arasındaki ayrışmalar, zenciler ve beyazlar arasındaki ayrışmalar, ortak mücadele verilememesinin sebeplerinden biri olduğu söylenebilir.

Amerikan sendikacılığının en önemli ismi Samuel Gompers'tir (1850-1924). Amerikan sendikacılığı Gompersizm diye de adlandırılmaktadır (Özcan,2016). Amerikan sendikacılığı Gompers'in görüşü doğrultusunda şekillenmiştir. Uzun yıllar AFL'nin başkanlığını da yapmıştır. Gompers'e göre kapitalist düzen içinde de işçilerin istekleri karşılanabilir. İşçi mücadelesi kapitalist düzene karşı değildir, en iyisini ve en fazlası düzen ile uzlaşarak da elde edilebilir. Kurucusu olduğu ve Amerika'nın en büyük sendikal birliği olan AFL'nin de resmi görüş olarak benimsediği durum kapitalist düzenin yıkılması değil onun ıslah edilmesidir. Amerika'da sendikalar mücadelelerini sadece kendi üyeleri için vermişler, diğer işsiz ve örgütsüz kesimlere kayıtsız kalarak sorunlarıyla ilgilenmemişlerdir. Gompers'e göre kendisini ilgilendiren örgütlemiş olduğu kitle ve onun çıkarlarıdır. Bunun dışındakilerin sorunları karşısında duyarsızdır, bu nedenledir ki Amerikan sendikacılığı "ücret ve meslek" sendikacılığı olarak tarif edilmektedir (Özcan,2016). Gompers mücadelesini sermayeden çok Marksist ve Sosyalistlere karşı vermiştir. Bu akımların Amerikan sendikacılığında gelişmesine olanak tanımamıştır.

Gompers sendikal mücadelede tek yolu grev olarak görmüştür. Fakat bu grev düzenin temel kurallarını ve kurumlarını değiştirecek yönde olmamalıdır. Sendikalar siyasete karışmamalıdır. Bu nedenledir ki Amerika'da işçiler ile hükümetler arasında temel çelişkiler olmamıştır. Hatta Marksist sosyalist görüşler karşısında işbirliği içinde olmuşlardır. Amerikan işçi sınıfı herhangi bir siyasal partinin iktidarına ne tam karşıt ne de yanında olmuştur (Duran,2015). Temel hedef kim iktidarda bulunuyor ise onunla iyi ilişkiler kurarak belli kazanımlar elde etmektir. Gompers'den sonra da Amerikan sendikacılığına hakim olan genel görüş, mücadele aracı olarak sınıf

çatışmasını değil, uzlaşmayı temel almıştır. İşverenle işbirliği içinde davranarak her iki tarafında çıkarlarını gözeterek bir uzlaşma noktası bulunması temel yöntem olmuştur. Bu haliyle Amerikan sendikacılığı bir uzlaşma sendikacılığıdır. Uzlaşmanın sağlanabilmesi için de taraflarla her zaman iyi ve yakın ilişkiler kurulmalıdır. Bu genel karakteri taşıyan sendikalar Amerikan'ın emperyalist sömürsünden faydalanma yolunu tercih etmişler, sömürünün neden olduğu mağduriyetlere karşı kayıtsız kalmıştır. Başka işçilerin yoksulluğu ve açlığı pahasına yükselen ücretlerini korumanın mücadelesini vermiştir. Amerika kapitalist düzen karşısında sorun çıkartmayan bu sendikal anlayışın ihracını ilişkide olduğu diğer ülkelere yayarak o ülkelerdeki kendi sermayesinin de güvenliğini sağlamıştır. Türk sendikacılığı da temel yaklaşımı itibariyle bir Amerikan tipi sendikacılıktır.

2.2.3. Fransa'da Sendikal Örgütlenme Süreci

Fransa'da sendikal süreç İngiltere'ye göre daha geç gelişme göstermiştir. Buna rağmen işçi mücadelesinde bütün Avrupa ülkelerinden daha eskiye dayanan bir geleneğe sahiptir. Fransız işçi sınıfı 1789 devriminde monarşiye karşı burjuvazi ile birlikte mücadele etmiştir. Burjuva ve işçi sınıfı ortaklığı ile gerçekleşen devrim, eşitlik, özgürlük, adalet gibi kavramların birçok ülkeye yayılarak sosyal, siyasal ve ekonomik alanları etkilemiştir. İngiltere'de sanayi devriminin gerçekleştiği dönemde, Fransa ekonomisi daha çok el sanatlarına, tarıma ve yavaş gelişen bir sanayiye dayanmaktaydı (Gümüş,2016). Fransa'da tarımın önemli bir kısmının küçük aile çiftliklerinde yapıyor olması, toprağın mülkiyetinin çiftçilerde olması, kırsaldan kentlere doğru bir akışın da olmasını engellemiştir. Kentlerde daha çok proleterleşen zanaatkârlar olmuştur (Gümüş,2016). Fransa'da tarımın ekonomide etkin bir konumda olması, köylülerin geçimlerini tarımla sağlayabilmeleri kentlerde işsizler ordusunun oluşmasını engellemiştir.

Fransa'da 1789 yılında gerçekleşen devrimden sonra da 1848 yılına kadar devrimci kalkışmalar devam etmiştir. Bu kalkışmalarda işçi sınıfı burjuvazi ile birlikte mücadele etmiştir. Bu mücadele sürecinde işçiler eylemsel ve düşünsel anlamda önemli deneyimler elde etmiştir. Fransız işçisinin sürekli olarak iktidarlar karşısında mücadele etmesi anarşist sendikaların oluşumuna da öncülük etmiştir. İşçi

sınıfının mücadelede böylesine aktif rol oynamasına rağmen iktidarların sahibi hep burjuvazi olmuştur. İktidarı ele geçiren burjuvazi işçilerin haklarının tanınması konusunda istekli davranmamış hatta örgütlenme ve grevler konusunda yasaklamalar getirmiştir. 1791 yılında kabul edilen kanunla işçilerin her türlü örgütlenmesi ve grevi yasaklanmıştır. 1811 yılında çıkartılan ceza kanunları ile birlikte işçi hareketlerindeki yasaklar daha da arttırılmıştır. Tüm bunların yanı sıra tarımdan alınan vergilerin aşırı artması, sanayinin gelişmesiyle birlikte işçiler üzerinde sömürünün artması, işçilerin günde 15 saatten fazla çalıştırılması ve vergi yükünün artması, ekonomik ve sosyal haklardan mahrum edilmesi işçilerin dernek ve sendikalarda birleşmesine neden olmuştur (Büyükdağ,2016). İşçiler kurdukları dernek ve sendikalarda sürekli bir tartışma halinde olmuştur. Burjuvazi ile ortak mücadele işçilerin bilinç seviyelerinin yükselmesine neden olmuşsa da, asıl olarak işçilerin kendi iktidarlarını kurma düşünceleri, sendikalarda örgütlendikten sonra gelişmiştir. İşçiler burjuvazinin yedeğinde kalarak hak elde edemeyeceklerini anladıklarında rejime ve patronlara başkaldırmaya başlamıştır (Uz,2016). Bu başkaldırılardan en önemlisi 1831 yılında gerçekleştirilen Liyon ayaklanmasıdır. Ayaklanmanın hükümet güçleri tarafından şiddetle bastırılması 1833 yılında yeni bir Liyon ayaklanmasının önüne geçememiştir. Fransa'nın 1847 yılında yaşadığı ekonomik kriz, 1848'de bir halk ayaklanması ile kralın devrilmesine neden olmuştur. İktidarı ele geçiren kapitalistlerin işçilerin “sosyal cumhuriyet” isteklerine karşı çıkmaları ve işçilerin taleplerine duyarsız kalmaları sonucu 1871 yılında işçiler büyük bir ayaklanma gerçekleştirmiştir (Aydoğanoglu,2007:1). Bu ayaklanma sonucunda işçiler ilk kez iktidarı ele geçirdiler ve Paris Komününü kurdular. Fakat bu iktidar iki ay gibi çok kısa sürede sona erdi. İşçilerin merkezinde olduğu Komün Devrimi, yalnızca Fransız işçi sınıfını değil, dünyadaki tüm sınıf hareketleri için önemli bir esin kaynağı olmuştur.

Fransa'da işçilerin örgütlenme süreci uzun mücadeleler sonucunda olmuştur. İşçi sınıfının her örgütlenme çabaları yasaklamalar ve cezalandırmalarla engellenmeye çalışılmıştır. Fransız işçi sınıfı 1789 devriminden, işçilere örgütlenme hakkının tanındığı 1864 yılına kadar olan süreçte iktidarlara karşı büyük mücadeleler vermiştir. Fransız sendikacılığı uzun yıllar gizli bir hareket olarak kalmak zorunda

olduğundan ihtilalci bir boyut kazanmıştır (Mahiroğulları,2003:361). Bu nedenden dolayı Fransız sendikacılığının şekillenmesinde Anarko sendikalist ve Marksist sendikalist görüşler etkin olmuştur.

2.2.4. Almanya’da Sendikal Örgütlenme Süreci

İngiltere ve Fransa’da işçi sınıfının sendikalarda örgütlenme mücadelesinin olgunlaşmaya başladığı dönemde, Almanya henüz daha 34 Alman devleti ve 4 bağımsız bölgeden oluşmaktaydı (Zubritski,1995:1). Bu dönemde Almanya’da kapitalizmin gelişmesinde önemli bir aşama olan ulus devlet henüz oluşmamıştı. Almanya parçalanmış şekilde, 35 ayrı prenslikler halindeydi. Alman toplumu genel olarak toprak soylularından oluşmaktaydı ve burjuvazinin toplum hayatında önemli bir etkisi yoktu. Bu haliyle bir burjuva devrimi beklenemezdi. Almanya’da 1825’li yıllarda sanayileşme için önlemler alınmış olsa da, Alman birliğinin sağlanamaması, sermaye açısından yetersiz olması ve en önemlisi güçlü lonca birlikler sanayileşmeyi geciktirmiştir (Özgiraz,2008:108). Tüm bu süreç içerisinde Alman işçi sınıfının birinci önceliği birleşik bir Almanya’nın kurulması yönündeydi (Tarihi Olaylar,2016). Tüm bu koşullar altında Alman kapitalizmi çok ağır gelişmekteydi. 19.yüz yıl ortalarına doğru Almanya’da sanayileşme henüz daha başlangıç aşamasındaydı. İşçi sınıfının kendi örgütünü kurmak için mücadeleye başlaması İngiltere ve Fransa’dan oldukça sonra ortaya çıkmıştır.

Fransa’da işçilerin gerçekleştirdiği 1848 devrimi Alama işçi sınıfını da etkilemiştir. Devrimden sonra 31 işçi örgütü ile 3 işçi komitesinin delegelerinin katıldığı bir işçi kongresi toplanarak ilk siyasi işçi örgütü olan “İşçi Kardeşliği” oluşturulmuştu. Fakat devrim yeteri kadar etkili olmayınca, işçilerin kurmuş oldukları birlikler kapatılmıştır. İşçi sınıfının örgütlenme mücadelesi karşısında Almanya’da iktidarlar çıkardıkları yasalarla işçi hareketlerini ve özellikle sosyalist hareketleri önemli ölçüde yasaklamıştır. Buna rağmen Alman işçi sınıfının birleşme konusundaki tarihsel deneyimi sayesinde, işçiler tekrar bir araya gelerek işçi birlikleri ve dernekler, kurmayı başaramışlardır. Alman işçi sınıfı grev ve direnişlerle verdiği mücadele sonucunda 1863’da Alman İşçileri Genel Birliği’ni kurmuştur. Bu birliğin kurulmasında düşünür Laselle’nin etkisi büyük olmuştur. Laselle göre

işçilerin iktidarı ele geçirmeli ve kooperatiflere dayalı bir toplum düzeni kurmalıdırlar. Alman İşçileri Genel Birliği de bu amaçla kurulmuş ve kısa sürede 4000 üye sayısına ulaşmıştır. Ayrıca Karl Marx'ın görüşlerinden etkilenerek İşçi Eğitim Birlikleri Kurulmuştur. Sendikaların oluşum sürecinde bu iki birliğin işçiler üzerinde önemli etkisi olmuştur. Birinci dünya savaşı yıllarına gelindiğinde Almanya'da sendikalı işçi sayısı üç milyonu aşmıştı. Savaş yıllarında Alman işçi sınıfı tüm grevleri sona erdirerek savaş zamanlarında devletin yanında ve savaş koşullarının hafifletilmesi yönünde devlete önemli destekler vermiştir (Özkiraz,2008:108).Savaş yıllarındaki bu uzlaşma yeteneği, Alman işçi sınıfının daha sonraki mücadele yöntemlerinde önemli yer tutmuştur.

Alman işçi sınıfının en önemli dönüm noktalarından biri de, Doğu-Batı birleşmesinden sonra olmuştur. 1990'lı yıllarla birlikte Sovyetler birliğinin dağılması ve Berlin duvarının yıkılmasıyla birlikte Doğu Almanya'daki sendikalar ile Batı Almanya'daki sendikaların birleşmesi kitlesel bir sendikal birliktelik yaratmıştır. Fakat iki Almanya'nın birleşmesiyle artan işsizlik oranları ve küresel kapitalist sistemin etkinleşerek yayılması sendikaların üye sayılarını önemli oranda düşürmüştür (Tek,1996:49). Buna rağmen günümüzde en güçlü sendikal örgütlülük Almanya'da bulunmaktadır. Alman Sendikalarının başarısındaki temel faktörler olarak görülen şeyler şöyle sıralanmaktadır; öncelikle dini ve politik inançlara göre bölünmemiştir. İkinci olarak, savaş zamanlarında ve savaştan sonra devletin yanında yer alması toplum tarafından benimsenmesini sağlamıştır ve en önemlisi çalışma barışı konusunda üstlendikleri sorumluluk sayılabilmektedir (Tek,1996:49).

2.2.5.Türkiye'de Sendikaların Tarihsel Gelişim Süreci

Türkiye'de sendikal süreç sanayileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Feodal düzende ve üretimin tarım ve el zanaatlarına dayalı olduğu bir ortamda ortaya çıkmıştır (Aydoğanoglu,2007:1).Türkiye'deki sendikaların bugünkü durumlarını anlayabilmek için, tarihsel süreç içerisinde işçi sınıfının nasıl ortaya çıktığını ve temel özelliğini bilmek konu açısından daha aydınlatıcı olacaktır.

2.2.5.1.Türk İşçi Sınıfının Temel Özellikleri

Türkiye işçi sınıfı, Avrupa'da olduğu gibi sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkmamıştır. Bu en önemli unsur olarak tüm gelişim aşamalarının temel belirleyicisi olmuştur. Dünya işçi sınıfı tarihi Avrupa işçi sınıfının oluşumuyla başlar diyebiliriz. Çünkü Avrupa 14.yüzyılın sonlarına doğru, coğrafi keşiflerle birlikte, bilimin, sanatın ve kültürün gelişmesinde lider olmuştur. Bilimsel buluşların sanayide kullanılması bir sanayi devriminin yaşanmasına neden olmuştur. Üretimde buhar gücü ile çalışan makinelerin kullanılmaya başlaması hem fabrika sayılarını hem de işçi sayısını arttırmıştır. Kırsalda mülksüzleşen Avrupa işçisi, büyük fabrikaların kurulduğu kentlere göç etmiştir. Kentlere akın eden bu işçi sınıfı hayatta kalabilmek için zor fabrika koşullarında çalışmak durumunda kalmıştır. Avrupa işçi sınıfı, sanayi işçisi olarak, çok düşük ücretlerle, günde 18 saatten fazla ağır çalışma koşulları altında çalıştırılmaktaydı (Gençoğlu,2012:98). Buna rağmen barınma koşulları çok kötü, yetersiz beslenme ve sağlık hizmetlerine ulaşamama gibi zorlukları da yaşamaktaydı. Avrupa'da sermaye birikim süreci, işçi sınıfının kan ve gözyaşları üzerinden sağlanmıştır. Bu koşullar altında çalışan işçinin yalnız başına tüm üretim araçlarının sahibi olan sermayedar karşısında mücadele etme olanağı bulunmamaktaydı. Avrupa işçi sınıfı, birçok direniş ve eylemler sonucunda, ortak ekonomik sosyal ve hatta siyasal talepleri için birlikte mücadele etmenin yolu olarak sendikalarda örgütlenmiştir.

Türk işçi sınıfının gelişim sürecine Osmanlı İmparatorluğundan günümüze doğru bakacak olursak, öncelikle bir sanayi işçisinin olmadığını görebiliriz. Sanayi devriminin çok gerisinde kalan Osmanlı, ekonomik gelişmesini büyük ayrıcalıklar tanıdığı yabancı sermaye ile gerçekleştirme çabası içinde olmuştur. 1914 yılı itibariyle Osmanlıda sermayenin, %50'si Rum, %20'si Ermeni, %10'u yabancı uyruklu, %5'i Yahudi ve %15'i Müslüman Türk kökenli olarak dağılmaktaydı (Üstün,2011:227). Sermayenin bu şekilde dağılımı, içi sınıfını parçalı bir şekilde oluşmasına neden olmuştur. 1915 yılında yapılan sanayi sayımına göre; işçi sınıfının sadece %15'i Türk, %60'ı Rum, %15'i Ermeni ve %10'u Yahudi olarak kayıtlanmıştır. Yukarıdaki veriler sermayenin etnik olarak ayrımının işçi sınıfı üzerinde de etkili olduğunu göstermektedir. Bu dönemde işçi sınıfı üzerindeki temel

belirleyici faktör, etnik olarak parçalı bir yapıya sahip olmasıdır diyebiliriz. Ayrıca gayrimüslim ve yabancı uyruklu işçilerin daha vasıflı olmaları işçi sınıfını nitelik olarak da farklılaştıran başka bir etken olmuştur (Üstün,2011:227).

Osmanlı'daki işçi sınıfın bu parçalı yapısı, dış ve iç etkilere karşı kırılgan bir özellik göstermiştir. Özellikle milliyetçilik akımları işçi sınıfının ayrışmasını derinleştirmiştir. Osmanlı'nın kaybettiği topraklarla birlikte, Osmanlı hâkimiyetindeki işçiler farklı ulusların işçileri olarak ayrışmıştır. Bu durum hem işçi sınıfının tarihsel birikiminin parçalanmasına hem de nitelik olarak zayıflamasına neden olmuştur. Cumhuriyet kurulduğu zaman az sayıda vasıfsız ya da yarı vasıflı işçi sınıfı bulunmaktaydı. Uzun süren savaş dönemi yeterli iş gücünün oluşmasını engellemiştir. Cumhuriyet, ilk yıllarında önemli miktarda iş gücü açığı ile karşı karşıya kalmıştır. İş gücü niteliğinde olabilecek birçok kişi ise tarımla uğraşmakta idi. Cumhuriyet, fabrikalarda çalışabilecek vasıflı işgücü yaratabilmek için, 1926 yılında çıkarılan 788 sayılı Memurin Yasası ile çalışacak işçilere birçok haklar ve olanaklar tanımıştır. Ayrıca devletçi ekonomi ile çok sayıda KİT'ler kurulmaya başlanmıştır. Bu kurumlarda çalışacak olanları özendirmek için ücret, sağlık, sosyal güvenlik, izin ve tatiller gibi birçok olanaklar sağlanmıştır (Üstün,2011:227). Türkiye işçi sınıfının en belirleyici özelliği olan devlet işçisi olma özelliği de böylece tarihsel rayına oturmaya başlamıştır. Tüm bu özendirmelere rağmen işçiler toprakla bağlarını kopartmamışlar, tarım mevsimi dışında fabrikalarda tarım zamanı ise çiftçilik yaparak geçinmeyi tercih etmiştir. Yakın tarihimize kadar işçi sınıfının bu köylü-işçi özelliği devam etmiştir.

İşçi sınıfının bu köylü – işçi özelliği sendikal örgütlenme aşamasının önemli zorluklardan biri olmuştur. Tamamen topraktan kopmamış olan işçi sınıfı, örgütlenmek için çok da istekli davranmamıştır. Yetersiz ücretler, köyden sağlanan ek olanaklarla katlanılabilir bir durum haline getirilmiştir. Her an işini bırakıp köyüne dönebilme imkânı, kalıp mücadele etmekten daha kolay olmuştur. Köy ile bağlarını güçlü bir şekilde koruyan işçi sınıfı arasında, sendikal örgütlülüğünden daha güçlü hemşericilik olmuştur. Bu ilişki ağı içinde yardımlaşmayı ve güvenliği

sağlayan kişiler, başka insanlarla güvene dayalı ilişki kurma konusunda çekimser olmuştur.

Türkiye işçi sınıfı nitelik ve nicelik olarak gelişmeye 1960'lı yıllarda başlamıştır. Bu tarihlerde Avrupa işçi sınıfı gelişmesini tamamlamış olgunluk döneminde iken, Türkiye işçi sınıfı daha gelişiminin başlarında yer almaktaydı. 1960'lı yılların işçi sınıfı tarihi açısından çok önemli bir özelliği vardır. Bu süreç bir çelişkiyi de içinde barındırmaktadır. Şöyle ki, Askeri darbe sonucunda yapılan Anayasa o tarihe kadar işçi sınıfı açısından en gelişmiş hakları içermekte idi. Hem 1961 Anayasasının özgürlükçü içeriği hem de 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 Grev ve Lokavt Kanunu işçi sınıfının gelişmesinde önemli etken olmuştur. Bu dönemde uygulanan, planlı kalkınma ve ithal ikameci ekonomi işçi sınıfının nitelik ve nicelik olarak artmasını sağlamıştır. Bu dönemde yerli sermayeye korumacı politikalar ile bir pazar garantisi sağlanırken, sermaye işçi ücretlerindeki yükselmelere aşırı tepkiler göstermemiştir. Sendikalar bir yandan üye sayısı olarak büyürken bir yandan da etkin bir sosyal taraf olmuşlardır. 1962 yılında 307.839 olan sendikalı işçi sayısı, 1977 yılında 1.500.000'e yükselmiştir (Yılmaz,2010:195). Üye sayılarındaki bu olağanüstü artışlar sendikalar açısından başka dinamikleri de ortaya çıkartmıştır. 1967 yılında DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) kurulmuştur. 1970 yılında MİSK (Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve 1976 yılında da Hak-İş kurulmuştur. Farklı siyasi etkilerle kurulan bu konfederasyonlar işçi sınıfının ideolojik olarak bölerek kontrol altına alınmasını kolaylaştırmıştır. Bu parçalanma sendikal mücadelenin daha güçlü bir şekilde verilmesini sağlamamış tam tersine var olan mevcut gücün de zayıflamasına neden olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra en önemli sorunlarının başında ekonomi gelmekteydi. Çünkü Osmanlıda ekonomi genelde yabancıların ve gayrimüslimlerin elindeydi. Savaş sonrası genç cumhuriyet İzmir İktisat kongresinde alınan bir dizi iktisadi kararlarla kendi yerli sermayesini yaratmaya ve kalınmasını onulla gerçekleştirmeyi denediyse de yeterli sermaye birikiminin olmaması ve birçok farklı nedenlerle bunu gerçekleştirememiştir. 1929 yılında dünyada yaşanan

büyük ekonomik krizin de etkileriyle kalkınmada devletçilik benimsenmiştir. Devlet bu tarihten, 1980 serbest piyasa ekonomisine geçene kadar ekonomide etkin bir rol üstlenmiştir. Büyük ölçekli işletmeler, önemli yatırımlar devlet tarafından kurulmuştur. Bu durum devleti en büyük işveren konumu getirmiştir. Artan devlet yatırımları bir yandan özel sermayenin gelişmesine olanak sağlarken, sendikal örgütlenmenin de bereketli bir alanı olmuştur. Türkiye'deki devlet sendikacılığı asıl kaynağını da bu kamu kurumlarındaki varlığından almaktadır. Türkiye'de sendikaların ağırlıklı olarak devlet kurumlarında örgütlü olması, mücadelecî bir sendikal anlayış yerine, uzlaşmacı bir sendikacılığın gelişmesine neden olmuştur. Devlet sendikacılığı, üyelerinin ekonomik ve sosyal çıkarlarını mücadeleden çok uzlaşmaya dayalı bir yöntemle kazandığı için, üyelerine gerekli sınıf bilincini de aşılammamıştır. Sınıf bilincinden yoksun işçiler sendika üyesi olsalar dahi sendikal hak arayışın içinde aktif bir şekilde yer almamışlardır. Tarihsel olarak aktarılan kutsal ve baba devlet algısı, temelde vatandaşların özelde de işçilerin devlete karşı itaatkâr olmalarını sağlamıştır. Devletin verdiğiinden daha fazlasını istemek, adalet ve eşitlik taleplerinde bulunmak, bunun için mücadele etmek devlete başkaldırmak olarak görüldüğünden, verilenle yetinmek iyi vatandaş olmanın temel kuralı olmuştur. Bu nedenle Devlet kurumlarında çalışan işçiler, her ne kadar bir sendikanın üyesi olmuş olsalar dahi işçi sınıfı bilinci oluşmamıştır.

Türkiye'de devlet kurumları hemen hemen her dönem siyasi iktidarların arpalıkları olmuştur. Uygulama popülist politikalar sonucu kamu kurumlarına gerekli olandan fazla işçi alımları olmuştur. Siyasi torpille işe giren işçi, kendini işe alana karşı büyük bir minnettarlık duyarak onun denetimi altına girmiştir. Üyesi olduğu sendikayı kendinin dışında başka bir şeymiş gibi görerek adeta ona yabancılaşmıştır. Bu durum sendikaların edilgen bir üye profiline sahip olmalarına neden olmuştur. Bilinç düzeyi düşük, mücadeleye katılım konusunda isteksiz işçi kitlesi, sendikaları mücadeleden çok uzlaşma yoluna itmiştir. Ya da tam tersi söylenebilir.

Dünyada genel olarak sendikalar ile sol-sosyalist siyaset birbirlerini etkilemiştir. Birçok devrim mücadelesi işçi sınıfının önderliğinde gerçekleşmiştir. Eşitlik, özgürlük, adalet gibi sol siyasetin talepleri işçilerin de talepleri olmuştur. Pek

çok ülkede işçi sınıfının mücadele tarihi ile sol partilerin gelişim süreçleri paralellik göstermektedir (Üstün,2011:227). Türkiye’de ise işçilerin siyasi tercihleri sol ideolojilerden yana olmamıştır. Bu konuda iki temel faktörün belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Öncelikle, Türkiye cumhuriyeti sınıf esasına dayalı bir devrimle kurulmamıştır. Devrim asker-aydın öncülüğünde gerçekleşmiştir. Devrimin gerçekleşmesinde işçi sınıfının belirgin bir etkisi olmamıştır. Türkiye işçi sınıfı Avrupa’da ve başka ülkelerdeki işçilerin devrim deneyimlerine benzer bir deneyime sahip olmamıştır. Bu haliyle devrimci değildir. İkincisi ise, özellikle soğuk savaş döneminde iki kupta ayrılan dünyada Türkiye Amerika’nın temsil ettiği kapitalist blok yanında yer almıştır. İkinci kutup olan Sovyetler Birliğinin temsil ettiği blok ise ülke için temel tehlike olarak kabul edilmiştir. Her türlü sol-sosyalist düşünce sakıncalı görülerek yasaklanmıştır. Devletin sosyalist düşüncelere karşı uyguladığı yasaklar ve baskılar bu düşüncenin tarihsel birikim kazanarak gelişmesini engellemiştir. Sol siyasetle güçlü bağlar kuramamış olan işçi sınıfı, etkin bir sendikal hareket geliştirememiştir. Aynı şekilde işçi sınıfı ile güçlü bağlar kuramamış olan sol partiler, etkin bir siyasi aktör olamamıştır.

Türkiye’de sendikaların tarihsel olarak gelişim aşamalarına bakıldığında, siyasi iktidarlar dönemin gereklerine uygun düzenlemeler yaparak haklar tanımış ya da yasaklar getirmiştir. Sendikal hakların kazanımlarında elbette ki işçi sınıfının vermiş olduğu mücadele yadsınamaz. Fakat hak kazanımları hemen mücadeleden sonra olmamıştır. Örneğin sendikaların önemli kazanımlar elde ettiği dönem olan 1960’lı yıllar olsa bile, bunun temeli 1946’dan 1960’a kadar verilen mücadeleyle atılmıştır. Yine 1990’lı yıllarda elde edilen kazanımların arkasında 1980’li yılların ortalarında verilen mücadelelerin büyük katkısı olmuştur. Sendikaların talepleri için verdikleri mücadelelerin hemen karşılığını bulmasının temel nedeni, işçi sınıfına mücadele ile kazanım sağlama alışkanlığının kazandırılmak istenmemesidir. Bu durum sendikalara ve işçilere, olumsuz koşullardan kurtulabilmek için devletin gerekli düzenlemeler yapmasını beklemeleri gibi kötü bir alışkanlık kazandırmıştır. Sendikalar iş yasalarındaki işçi lehine yapılması gerekli olan düzenlemeler konusunda hükümetler üzerinde önemli bir baskı unsuru olamamış sadece talepkar olmakla yetinmiştir.

Sendikaların toplum tarafından algılanma şekli de, sendikal örgütlülük üzerinde önemli etki yaratmıştır. Sendikaların sadece üyelerinin ekonomik çıkarları için çalışması, toplumun diğer taraflarına kayıtsız kalması toplumla sağlıklı ilişki kurmasını engellemiştir. Sendikaların, işsizlere, yoksullara, iş güvencesinden yoksun düşük ücretlerle zor koşullarda çalışan işçilere karşı kayıtsız kalıp, sadece üyesinin çıkarını düşünmesi, toplumun saygın ve etkin bir unsuru olma özelliğini de kazanamamasına neden olmuştur. Türkiye sendikacılığının yaşadığı en önemli durum toplumdaki kendini soyutlamasıdır. Sendikalar hak mücadelesi için alanlara indiğinde, halktan yeterli ilgiyi ve sempatiyi görememektedir. Mücadelesini sadece işçisi için ve işçisiyle veren sendikalar toplumun güçlü bir sosyal tarafı olamamışlardır.

Türkiye işçi sınıfının, sınıf bilinci eksikliği, örgütlenme oranının düşüklüğü ve mücadele geleneğinin zayıflığı gibi temel özelliği, 1980 sonrası liberal ekonomik politikalara eklenme sürecinde büyük değişimlerin yaşamasına neden olmuştur. 1980’de yapılan askeri darbe sonucunda sendikal haklarda önemli oranda geriye gidişler olmuştur. 1962 anayasası ile kazanılan haklar, 12 Eylül 1980 Askeri darbesiyle önemli ölçüde tekrar alınmıştır. Sendikaların tamamen pasifleştirilmesi ile birlikte 24 Ocak istikrar kararları sorunsuz bir şekilde uygulamaya konmuştur. Askeri darbe sonucu işçi haklarına ve sendikal örgütlülüğe darbe vurulurken, Türk-İş yöneticileri darbecilerin yanında yer almıştır. Bu dönem birçok sendika kapatılarak, birçok sendikacı da tutuklanmıştır. Tüm bu olanlar karşısında sendikalar ve işçiler herhangi bir tepki gösterememiştir. Bu dönemde yürürlüğe giren 2821 ve 2822 sayılı yasalarla çalışanların mücadeleleri, ekonomik alanla sıkıştırılarak, sendikal hak ve özgürlükler sınırlandırılmış, grev yasakları artmış, sendikaları siyasetle olan her türlü ilişkisi yasaklanmıştır (Yılmaz,2010:195).

1980 sonrası küreselleşen sermaye emek üzerindeki sömürsü daha da yoğunlaştırmıştır. Bu süreç, güçlü tarihsel birikime sahip olmayan Türkiye işçi sınıfı üzerinde yıkıcı etkilere neden olmuştur. Türkiye, serbest piyasa ekonomisine geçiş aşamasında, henüz teknolojik olarak gelişmemiş, emek yoğun üretime dayalı bir üretim yapısına sahipti. Yetersiz sermaye birikimi ve yetersiz Ar-Ge yatırımları gibi

olumsuz koşullar altında geçiş sağlamaya çalışmıştır. Serbest piyasa koşullarında rekabet gücü bulamayan, piyasa koşullarında ayakta kalmaya çalışan bir ekonomide, istihdam yapısının da büyük bir değişime uğraması kaçınılmaz olmuştur. Genel hatlarla küreselleşme sürecinin istihdam yapısına etkileri sıralayacak olursak;

- a. İstihdam imalat sektöründen, hizmet sektörüne kaymıştır
- b. Standart çalışmanın yerini, part-time çalışma, çağrı üzerine çalışma, evde çalışma ve parça başı çalışma gibi atipik çalışma şekilleri yer almıştır.
- c. İş gücü çekirdek iş gücü ve çevre iş gücü diye ayrılmıştır. Nitelikli ve sürekli olan az sayıda çekirdek iş gücünün çevresinde, daha az nitelikte, örgütsüz ve değişen bir iş gücü bulunmaktadır.
- d. Kayıt dışı, taşeron ve sözleşmeli çalışma artmıştır.
- e. Kadın ve çocuk iş gücü oranı genel işgücü içerisinde artmıştır.

Türkiye'deki sendikaların bugünkü durumlarını anlayabilmek için, tarihsel süreçte çalışma hayatına hakim olan alışkanlık ve düzenlemelere dönemsel olarak bakmak konu açısından daha aydınlatıcı olacaktır.

2.2.5.2.Osmanlı'da İşçi Hareketleri ve Sendikalar

Osmanlı İmparatorluğu, 19. Yüzyıla gelindiğinde hala bir tarım toplumdur. Üretim küçük atölyelerde, imalathanelerde yapılmaktaydı. Büyük ölçekli imalathanelerin ve fabrikaların olmaması işçilerin de nitelik ve nicelik olarak gelişmemesinin nedeni olmuştur. Osmanlı'nın geleneksel üretim şekli, sanayileşmiş Avrupa ile rekabet edemez durumdaydı. Ancak Osmanlı devleti 19. yüzyıl ortalarına doğru ordunun ve sarayın ihtiyaçlarını karşılamak için fabrikalar kurmaya başlamış ve böylece de sanayi işçisi oluşmaya başlamıştır. Bu işçiler devletin kurmuş olduğu tersaneler, baruthaneler, kundura, fes ve çulha fabrikalarında çalışmaktaydı (Akkaya,2002:131).

Osmanlı İmparatorluğunda işçilerin özelliklerine bakacak olursak; bunların büyük bir kısmının asker işçilerden oluştuğu görülebilir. Çünkü askeriye'nin ihtiyaç duyduğu bazı meslekler için vatandaşlar askere alınmaktaydı (Yıldırım,2011). Diğer

bir kısım işçi ise tarımdan geçimini sağlayamayarak kentlere gelen, köylü işçilerden oluşmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu uzun süre devam eden savaşlarda yetişkin erkek iş gücünü kaybetmiştir. Birçok sektörde bu boşluğu kadın ve çocuk çalışanlar doldurmuştur. Özellikle İmparatorluk için önemli bir sektör olan dokuma sanayinde çalışanların büyük çoğunluğu kadın ve çocuk işçilerden oluşmakta idi (Şahin,2010:21). Kapitülasyonlarla yabancılara tanınan büyük ayrıcalıklar sonucunda yurt içine vergisiz olarak giren ürünlerle rekabet edemeyen küçük esnaf ve zanaatkâr da ücretli işçi ordusuna katılmıştı.

Osmanlı işçisinin en önemli özelliklerinden biri de büyük çoğunluğunun gayrimüslimlerden oluşması ve bunların genellikle nitelikli işlerde çalışıyor olmasıdır (Akkaya,2002:131). İşçiler arasındaki etnik farklılıklar milliyetçilik duygularının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu durumu lehlerine kullanan işverenler, etnik ayrımcılığı daha da körükleyerek işçilerin düşük ücretle çalışmasını sağlamıştır (Kodal,2016). İşlerini başka milletten işçilere kaptırmak istemeyen işçiler düşük ücret ile çalışmaya razı olmuşlardır. Bu durum işçiler arasında sınıfsal bütünlüğün sağlanamamasının en önemli nedenlerinden biri olmuştur. İmparatorluğun son yıllarında işçi sayısının 200 bin civarında olduğu tahmin edilmekte ve bu faal nüfusun %1'e denk gelmektedir. İşçi sınıfının nitelik ve etnik olarak farklılaşması ve bu farklılıkların dönemin gelişen milliyetçilik akımlarıyla körüklenmesi işçilerin ortak bir sınıf bilinci oluşturmamasında önemli bir etken olmuştur.

2.2.5.3.Tanzimat'tan Meşrutiyete Çalışma Yaşamı

Tanzimat öncesi Osmanlı Örfî Hukuk ve Padişah Kararnameleri ile birlikte hadis, icma ve kıyasdan oluşmakta idi. Bu toplumsal düzen içinde üretim yapan zanaatkârlar Ahi Birlikleri olarak örgütlenmişlerdi. Ahilik prensip olarak Örfî ve İslam Hukukuna dayanmaktadır (Aktay,1993:15). Genel karakteri ise, zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, toplum ile devlet arasında iyi ilişkiler kurarak sosyal adaleti gerçekleştirmektir. Çalışan ve çalıştıranlar arasında sınıf ayrılığına karşıdır. Toplumcu anlayışa dayalı bir emek kavramı ortaya çıkarmıştır (Aktay,1993:15). Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmeleri, onların göçebe

yaşamdan yerleşik düzene geçmelerini de sağlamıştır. Göçebelikten yerleşik düzene geçen halk onun zorunluluğu olarak tarım ve el zanaatları ile geçimini sağlamaya başlamıştır. Bu zanaatkârlar kendilerinden önce Anadolu'da yerleşik olan diğer zanaatkârlarla rekabet edebilmek için birlikler oluşturma ihtiyacı duymuşlardır. Ahilik kurumunu bu rekabetin sonucu olarak da gören araştırmacılar vardır (Tatlıoğlu,2012:149).

Ahilik, meslek eğitiminde yamak, çırak, usta düzeni içerisinde teşkilatlanmıştır. Mesleğin farklı seviyelerinde çalışan bu kişiler arasındaki ilişkileri, örfi, ahlaki ve dini kurallar belirlemektedir (Tatlıoğlu,2012:149). Ahilikte usta ile çırak arasındaki ilişki bir çalıştırıcı ve çalışan ilişkisinin dışında, ustanın çıracağına mesleğini öğretme ve o mesleği yaparken uyması gereken örfi, ahlaki ve dini kuralların öğretilmesi temeline dayanır (Bayram,2012). Ahilik nasıl ki belli toplumsal ve tarihi şartların bir sonucu olarak ortaya çıktı ise, dönüşümü de yine tarihi ve toplumsal şartların değişmesiyle olmuştur. Osmanlı 1453 yılında İstanbul'u fethederek, topraklarının egemenlik alanını Avrupa'ya kadar uzatmıştır. Böylece Osmanlı tebaası Batı toplumuyla etkileşim içine girmiştir. Bu etkileşim sonucu Ahilik kurumunun yerini lonca birlikleri almıştır (Bayram,2012). Her ne kadar lonca birlikleri ahiliğin yerini almış olsa da, iç işleyiş yine eskisi gibi devam etmiştir. Avrupa'da olduğu gibi usta ile çırak arasında bir çıkar çatışması değil amaç birliği varlığını korumuştur.

Osmanlı devletinin topraklarını Batı'ya kadar genişletmesi, Batı ile etkileşimi her alanda güçlendirmiştir. Daha önceleri örfi, ahlaki ve dini kurallara göre yönetilen toplum düzeni, Batı ile etkileşimin bir sonucu olarak Avrupa Hukuk sistemi örnek alınarak toplumsal hayat düzenlenmeye başlamıştır (Aktay,1993:15). Osmanlı'nın ceza, askeri, ticari konularda Avrupa hukuk sisteminden etkilenecek yaptığı düzenlemeleri Tanzimat dönemi (1838) olarak adlandırılmaktadır.

Tanzimat döneminde iş yaşamı ile ilgili yapılan düzenlemeler şunlar olmuştur; **Polis Nizamnamesi (1845):** Bu nizamnamenin 12.maddesinde, işçilerin birlik kurma, grev yapma ve ihtifalci davranışlar karşısında, polisin yetkilerini

belirlemiştir. İşçilerin söz konusu davranışlar içerisinde olmaları durumunda onları önlemeye yönelik uygulamalar belirtilmiştir.

Mevaddı Medeniyeye Dair Nizamname (1863): İşçilerin ancak adil bir ücret karşılığında ve rızası alınarak çalıştırılabileceğini, kendilerinin her türlü tehlikeye karşı korunacağına dair hükümler içerir. Bu nizamname daha çok madenlerde çalıştırılan işçilere yönelik uygulamaları içermektedir.

Dilaver Paşa Nizamnamesi (1865): Bu nizamname maden ocaklarında işçilerin liyakate göre ücret almalarını, günlük çalışmanın 10 saat olacağı, sadece dini bayramlarda tatil verileceği, diğer günler çalışılacağı, ocak çalışmadığında işçilerin başka bir ocağa götürülebileceği, boş kaldıklarında ise ücretlerinin ödeneceğine dair düzenlemeleri içermektedir.

Maadin Nizamnamesi (1869): Bu düzenle diğerlerinden daha ileri uygulamalar içerdiği söylenebilir. Bu düzenleme zorunlu çalışmayı tamamen kaldırmıştır. İş kazalarıyla ilgili uyulması gerekli kuralları belirtmiştir. İş yerinde kaza olunca yetkililere bildirilmesi, ayrıca iş yerinde doktor ve eczacı bulundurulması, kazada zarar gören işçilere, mahkemelerin tespit ettiği tazminatların ödenmesi gibi konularda hükümler belirlemiştir.

Mecelle (1876): Osmanlı Devletinin ilk medeni kanunudur. Çalışma hayatıyla ilgili en kapsamlı düzenlemeler bununla yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre taraflar hiçbir zorlayıcı kural etkisi altında kalmadan ücret, çalışma şartları gibi konuları kendi aralarında düzenleyebileceklerdir.

2.2.5.4.Meşrutiyetten Cumhuriyete Çalışma Yaşamı

Meşrutiyetin ilanı ile Osmanlı devletinde köklü bir değişim gerçekleşmiştir. Devlet iki parlamentolu bir yapıya kavuşturulmuştur. Yönetimde Padişahın yanı sıra bir de meclis yer alamaya başlamıştır. Fransız ihtilalinin getirmiş olduğu eşitlik özgürlük gibi kavramlar, Osmanlı yönetimi altında bulunan gayri Müslimler ve onların eşit vatandaşlık istekleri meşrutiyetin ilanında etkili olmuştur (Kodal, 2016).

18.Yüzyıl da sanayi devrimini yaşamış olan Avrupa, hem ekonomik hem de toplumsal olarak büyük değişimler geçirmiştir. Bilimsel buluşların ekonomide kullanılmasıyla üretim makinelerle kitlesel olarak yapılmaya başlamıştır.

Ekonomideki bu büyük dönüşüm toplum hayatındaki ileri sıçramaların da itici gücünü oluşturmuştur. Fransız Devriminin yaratmış olduğu fikri akımlar, toplumun birçok kesimi üzerinde etkili olmuştur. Sendikalar Avrupa'da bu düşünce akımları etrafında doğmuş ve gelişmiştir. Sanayi devriminin etkisiyle üretimini arttıran Avrupa, üretim fazlası için pazar arayışına girmiştir. Üretimin makinelerle tek seferde ve büyük miktarlarda yapılıyor olması sermayenin pazar ve hammaddeye olan ihtiyacını da arttırmıştır. Osmanlı Devleti ise 17. Yüzyıldan itibaren toprak kaybetmeye başlamış ve böylece savaflara dayanan zenginlik dönemi de sonlanmıştır. Kapitülasyonular ile büyük ayrıcalıklar kazanan yabancı sermaye koşulsuz olarak açılan pazarında sahibi olmuştur (Ortaylı,2006:65). Bu ayrıcalıkla yabancı tüccarlar yerli tüccarlarla aynı haklara sahip olmuştur. Devlet tekelleri ve ihracat yasağı kaldırılmıştır. Yabancı şirketler Osmanlıdan aldıkları hammaddeleri ülkelerine götürerek işliyor ve o işlenmiş ürünü Osmanlıya satıyorlardı. (Ortaylı,2006:65). Osmanlının batı sanayisinin çok gerisinde bir tarım toplumu olarak kalması, kendi sanayisini oluşturamaması, yabancı sermayeye olan gereksinimini de arttırmıştır. Büyük ayrıcalıklar tanınarak ülkeye giren yabancı sermaye birçok faaliyet alanında yatırımlar yapmıştır. Özellikle Fransız, İngiliz ve Alman firmalarına demiryollarının yapımı verilmiştir. Ayrıca silah, kimya, barut işletmeleri, kâğıt fabrikaları ve çini imalathaneleri bu dönemde yabancı sermaye için önemli faaliyet alanları olmuştur.

Osmanlı'da yabancı sermayenin birçok sektöre yayılması çalışan işçi sayısını da arttırmıştır. Bu dönem Batı tipi işçi hareketlerinin başlamasına da neden olmuştur.1885 yılında Osmanlı Amele Cemiyeti kurulmuştur. Fakat bu cemiyet bir yıl içinde kapatılmıştır. İkinci Meşrutiyetin ilanıyla birlikte tekrar işçi hareketleri canlanmaya başlamıştır. 1908-1913 işçi hareketlerinde önemli yükselişin olduğu bir dönem olmuştur (Yıldırım,2011). 1908 yılı sonlarına doğru, İmparatorluk boydan boya grevlere sahne olmuştur (Akkaya,2002:131). Batıdaki en uç ilden doğuya kadar işçiler greve katılmışlardır. İşçilerin başlıca talepleri; düzensiz ücret ödemelerine son verilmesi, kötü çalışma koşullarının düzeltilmesiydi. Bu grevler çoğunlukla kapitülasyonlarla ayrıcalıklı durumda olan yabancı işletmelerde olmuştur. Osmanlı ekonomisi bu yabancı sermayenin varlığına bağlı olduğu için, bu sermaye sahipleri

Osmanlı devletini siyasi olarak da etkisi altına alabilmekteydi. Yabancı sermayenin devlete yaptığı baskılar sonucunda Tatil-i Eşgal kanunu çıkartılarak grevler sona erdirilmiştir (Aymalı,2014). Bu kanunla birlikte sendikal örgütlenme önemli ölçüde yasaklanmıştır. Ayrıca sendikaların en önemli mücadele aracı olan grevlere büyük kısıtlamalar getirilmiştir.

Tatil-i Eşgal Kanunu daha önce kurulmuş olan sendikaları ortadan kaldırarak, yeni sendikaların kurulmasına yasaklar getirmiştir. İş uyuşmazlıklarına ilk kez bu yasa ile düzenleme getirilmiştir. Kanuna göre uyuşmazlık durumunda taraflar Ticaret ve Nafia Nezaretine bildirilecektir, bakanlık uyuşmazlığın çözümünde aracı olacaktır. Uyuşmazlık olmaması durumunda işçilere grev hakkı tanınmıyor olsa da yine aynı yasa, çalışma özgürlüğünü ortadan kaldıran her türlü hareket ve gösteriyi yasakladığı için grev hakkını da ortadan kaldırmıştır. Kanunun kapsamı daha çok kamuya hizmet veren kuruluşları kapsamaktadır. Bu dönemde kamunun en büyük hizmet alanı demiryolu, tramvay ve liman işletmeciliğidir. Bu işletmelerin temel özellikleri ise çalışanlarının sayısının binden fazla olması ve yabancılara ait olmasıdır. Devletin işçi örgütlenmesi karşısındaki sert ve yasaklayıcı tutumuna rağmen işçiler örgütlenme konusunda mücadeleden vazgeçmemişlerdir. Hatta 1914-1922 yılları arasında kara deniz ve demir yollarında grevler yapılmıştır (Kahveci, 2011).

2.2.5.5.1923-1946 Dönemi Çalışma Yaşamı

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlıdan büyük bir ekonomik yıkım devralmıştır. Osmanlıda uzun dönem süren savaşlar ve imtiyazlı yabancı şirketlerin hakim olduğu bir ekonomik yapı içinde işçi sınıfının gelişmemesi gayet doğal karşılanabilir. Cumhuriyetin önündeki en büyük sorunlardan biri, olumsuz koşullardaki bu ekonominin düzeltilmesi olmuştur. Siyasi ve ekonomik bağımsızlığı temel amaç olarak belirlemiş olan genç cumhuriyet, bu konuda kendisine 1923’de yapılan İzmir İktisat Kongresi ile bir yol haritası çizmiştir.

1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresi ile yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin ekonomik anlayışının ne olacağı belirlenmiştir. Amaç Osmanlı’dan miras alınan

tarım toplumunu sanayi uygarlığına yönelterek bir ulus devlet oluşturmaktır (Altay,2000:49). İktisadi görüş olarak klasik iktisatçıların tam serbest dış politikası yerine Avrupa'dan gelen malların ve sermayenin kontrollü girişi benimsenmiştir. Temel hedef ülke insanının ihtiyacı için ulusal üretimi arttırmaktır. Devlet bunu özel girişimciyi destekleyerek yapmak çabası içinde olmuştur. İzmir İktisat Kongresinde devlete çizilen ekonomik yön, kapitalizmin inşasına yönelik bir ekonomik düzendir (Altay,2000:49). İzmir İktisat Kongresi ile uygulanmak istenen serbest piyasaya dayalı ekonomik düzen, kullanılan sermaye, teknoloji ve girişimci alanındaki yetersizlikten dolayı gerçekleştirilememiştir. Ayrıca Dünyanın 1929 yılında yaşamış olduğu Büyük Buhran başka bir ekonomik yönelişin temel nedenleri olmuştur. Yeni ekonomik yönelim Devletçilik olarak belirlenmiştir. 1933 yılında birincisi, 1936 yılında ikincisi olmak üzere beş yıllık planlı kalkınma dönemi başlamıştır. Bu dönemde devlet eliyle büyük fabrikalar ve işletmeler kurulmaya başlamıştır. Ekonomideki olumlu gelişmeler birçok işyerlerinin açılması çalışan işçi sayısını da arttırmıştır. Türkiye'de kamu sendikacılığının temelleri de devletçi ekonomik politikalar sonucunda kurulan işletmelerde atılmıştır

Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 Anayasası toplanma ve dernek kurma hakkını tanımıştır. Ayrıca çalışmaya hayatına ilişkin yeni düzenlemeler de yapılmıştır. Tatil-i Eşgal Kanunu yeniden düzenlenerek işçilere yeni haklar tanınmıştır. Bu gelişmeler sonucunda 1924 yılında Amele Teali Cemiyeti kurulmuştur. 1925 yılına gelindiğinde bu birliğin üye sayısı 30 bini aşmış durumdaydı. Fakat 1927 yılında cemiyet yasadışı bulunarak kapatılmış ve 150 sendika üyesi tutuklanmıştır (Uraz,2015). 1927 yılında ülkenin sahip olduğu ekonomik ortam 65 bin işletmede 257 bin işçi çalışmaktaydı. Bu işletmelerden %36'sı tek kişilik sadece işyeri sahibin çalıştığı işletmelerdi. %8'ini ise aile işletmeleri oluşturmaktaydı. 100'ün üzerinde işçi çalıştıran yerler ise sadece 155 idi.

Türkiye'de sendikal süreç Avrupa'da olduğundan farklı şekilde gelişmiştir. Avrupa'da büyüyen burjuvazi, yönetime aristokrasiyle ortak olmak için yanına işçi sınıfını alarak mücadele etmiştir. Bu birliktelik sonucunda burjuvazi iktidara sahip olurken işçi sınıfının kazanımları sınırlı olmuştur. Her ne kadar işçi sınıfı uzun

dönem mücadelesinin karşılığını alamamış olsa da bu durum işçi sınıfının mücadele pratiği kazandırması açısından önemli olmuştur. Türkiye’de ise, işçi sınıfının bu anlamada bir deneyimi olmamıştır. Türkiye henüz tarım toplumundan sanayi toplumu aşamasına geçmemişken, Avrupa ileri sanayi toplumu aşamasına gelmişti. Aradaki bu ekonomik seviye farkı toplumsal farkı da derinleştirmiştir. Bu nedendir ki Avrupa işçi sınıfı Türk işçi sınıfı için uygun bir model olamamıştır. Türkiye’de işçiler güçlü sendikal örgütler oluşturamadığı için etkili bir mücadele verememişler, siyaset üzerinde toplumsal taraf olarak baskı unsuru oluşturamamışlardır. Sendikalarla siyasetin ilişkisi tek yönlü olmuştur. Sendikalar ekonomik ve sosyal hakları için siyaset üzerinde etkili olamamış fakat siyaset sendikaların üzerinde etkili olarak ideolojisi doğrultusunda şekil vermeye çalışmıştır.

4 Mart 1925 tarihinde çıkartılan Takrir-i Sükûn kanunu ile ülkedeki her türlü muhalefet ortadan kaldırılmıştır (Işıklı,2003:79). Bu kanunla uygulamaya konan sıkıyönetim sendikaların da her türlü hareket olanağını ortadan kaldırmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası’nın sendikalar ile ilgili genel anlayışı ise halkçılık ideolojisi ile belirlenmiştir. Buna göre halkçılık ilkesi ile sınıfsız ve imtiyazsız bir toplum yaratılmak istenmiştir. Bunun anlamı da sendikalara gereksinim kalmayacağı yönündeydi. Çünkü birbirinden üstün sınıf olmadığından birinin diğerine karşı mücadele içinde olması da gerekmiyordu. Hatta Cumhuriyet Halk Fırkası 1931 yılında kabul edilen parti tüzüğünde “Türkiye Cumhuriyeti halkı ayrı ayrı sınıflardan oluşmamaktadır” görüşünü tekrarlamaktadır. 1929 yılında dünyanın yaşadığı Büyük Buhran ile ekonomileri çöken birçok ülkede faşist iktidarlar iş başına gelmiştir. Türkiye, Avrupa’da hakim olan bu siyasetten etkilenmiştir. Bu siyaset toplumu baskı ile yönetmeye çalışırken, işçilerin örgütlenmesi için gerekli olan koşulların oluşmasını da engellemiştir. İşçi sınıfının örgütlülük düzeyinin gelişmesi için yani sendikaların oluşması için sanayi ile demokrasinin birlikte gelişmesi gerekir. Sadece sanayinin gelişmesi, işçi kitlesini sayıca büyütür ama onu bir sınıf haline dönüştüremez. Demokrasinin gelişmesiyle birlikte güçlü sendikal örgütler ortaya çıkar. Çünkü demokrasilerin gelişmişlik düzeyi toplum kesimlerinin yönetimde eşit düzeyde temsil edilip edilmemesi ile belirlenir.

2.2.5.6. 1946-1961 Dönemi Çalışma Yaşamı

1946 yılından sonra sendikaların sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. 1948 yılında 73 sendika kurulmuş ve 32 bin üyesi olmuştur. Üye sayıları 1949 yılında 72 bine, 1950’de ise 76 bine yükselmiştir (Uraz,2015). Sendikalarda üye sayısının artmasına neden olan etkenlerin en önemlisi 1930’lu yıllarda devletçi politikaların benimsenmesidir. Devletçilik özel sektörün desteklenmesini yanı sıra devletin de ekonomide etkin olarak var olmasını sağlamıştır. Devlet eliyle sanayileşme yönündeki çabalar sonucu birçok fabrika ve işletmeler kurulmuştur. Kurulan sanayi için işçi ise daha çok köylerden gelen tarım işçilerinden oluşmaktaydı. 1950’li yıllara kadar sanayide çalışan birçok işçi köyle bağlarını henüz kopartmamış, her an köy ile kent arasında hareket edebilen kişilerden oluşmaktaydı. Fabrikalarda çalışan bu işçilerin her an köyelerine dönme durumları işçilikte süreklilik sağlayamamış ve sanayi işçisine dönüşememiştir. Bu nedenle de sendikal örgütlenmeye, grev ve benzeri direnişlere uzak durmuşlardır. Bu durum Türk sendikacılığının temel özelliğinin belirleyicisi olmuştur. Daha sonraki yıllarda işçi örgütlenmeleri incelendiğinde bu durumun etkilerinin sürmekte olduğu görülecektir.

Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna ve çok partili siyasi yaşama geçene kadar birçok işçi sendikaları kurulmuş fakat hükümetler tarafından tekrar kapatılmıştır (Kahveci,2011). Sendikal örgütlülük üzerindeki baskılar onların ekonomik ve sosyal haklar için mücadele etme geleneğinin oluşmamasına neden olmuştur. Türkiye’de sendikal haklar, siyaset kurumu tarafından verilmiş kimi zaman da verdiğinden daha fazlasını almıştır. Avrupa’da ise işçiler sendikal haklarını verdikleri mücadeleler sonucu elde etmiştir.

İkinci dünya savaşının sona ermesi ile birlikte genel bir demokratikleşme havası Türkiye’yi de etkilemiştir. Hakim olan bu olumlu hava ortamında işçi hakları ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. 1947 yılında 5018 sayılı ilk Sendikalar Kanunu çıkartılmıştır. Bu Kanunun birinci maddesinde sendikanın tanımı şöyle yapılmaktadır; “*Aynı iş kolunda veya bu iş koluyla ilgili işlerde çalışanların yardımlaşmaları ve ortak menfaatlerini korumaları ve temsil etmeleri amacıyla kendi aralarında kurabilecekleri dernekler sendikalardır*”. Bu yasayla gelen önemli bir

değişiklik de işçilere birden fazla sendikaya üye olma imkânının tanınmasıdır. Yine aynı iş kolunda birden fazla sendika kurulabileceğine dair hükümler içermektedir. 5018 sayılı Kanunun getirdiği başka bir yenilik ise; sendika hürriyeti ile ilgilidir. Bu kanuna göre kimse sendikaya üye olmaya ya da üyelikten çekilmeye zorlanamaz ifadesiyle sendikal özgürlük güvence altına alınmıştır. Kanun daha da ileri bir hükümle, sendika hürriyetini ihmal edici hükümlerin hizmet akitlerine ya da iş yeri yönetmenliğine koyulamayacağını belirtmiştir. 5018 sayılı Sendikalar Kanunu her ne kadar konuya ilişkin birçok yeni düzenlemeler getirmiş olsa da, grev hakkı tanımadığı için işçilerin pazarlık gücü açısından önemli bir eksikliği içermektedir. Ayrıca söz konusu Kanun sendikalara siyaset yasağı getirmiştir. Sendikalar siyasete girmez ve herhangi bir siyasi partiyi destekleyemez hükmü ile sendikaların siyasetle olan ilişkisini tamamen ortadan kaldırmıştır. Sendikalara siyaset yasağı getiren hükümetler, tek taraflı olarak bu hakkı kullanmışlar ve sendikaların yönetimlerinde etkin olmak için çaba göstermişlerdir. Çok partili düzende CHP kendi sendikasını yaratma çabasında olurken DP'de muhalefet olarak kendi sendikasını yaratmanın yollarını denemişlerdir (Mahiroğulları,2003:43). Bu durumla siyaset, kendi çıkarı için sendikaları kullanma onlardan faydalanma alışkanlığı kazanmıştır. Bu alışkanlıktan dolayı sendikalar siyaset üzerinde etkili olmamış fakat siyaset sendikalar üzerinde etkili olabilmiştir. Türkiye'de sendikaların çok parçalı ve ideolojik temelli ayrışmalarının kökenlerini de bu alışkanlıklarda aramak yanlış olmaz.

Demokrat Parti iktidar olma yolunda en önemli vaadini sendikal haklar konusunda vermiştir. CHP dönemindeki grev yasaklarına eleştiriler getirerek büyük bir işçi kitlesinin de desteğini kazanmıştır (Mahiroğulları,2003:43). Fakat DP yönetime geldikten sonra grev hakkının memlekete çok zarar vereceğini söyleyerek önceliği olmayan bir konu olarak değerlendirmiştir. Bu dönemin siyasetini belirleyen en önemli unsurlardan biri de, ikinci dünya savaşından sonra ABD'nin süper güç olarak egemenlik alanları kurma çabaları oluşturmuştur. Soğuk savaşın hüküm sürdüğü ve dünyanın ABD'nin ve Sovyetler birliğinin temsil ettiği ideoloji ile iki kupta ayrıldığı bir dönemde bu siyaset diğer tüm ülkeleri derinden etkilemiştir. ABD'nin ekonomik ve siyasi kontrol aracı olan IMF ve DB' de bu dönemde

kurulmuştur. Her iki süper güç egemenlik alanlarını genişletmek için birçok ekonomik ve siyasi yollar kullanmıştır. ABD'nin ülkemiz üzerinde ekonomik olduğu kadar siyaseten de etkisi büyük olmuştur. Özellikle bu dönemde kurulan Türk-İş'in ABD siyasetinin eğitimi ile terbiyelendirilmesi, sendikal yaşamımızın sonraki yıllarda da temel karakterini oluşturmuştur.

2.2.5.7.1961-1980 Dönemi Çalışma Yaşamı

1960'lı yıllarda Türk ekonomisi, ithal ikamesine dayalı bir ekonomi özelliği taşımaktaydı. Halkın %65'i tarımla uğraşmaktaydı. Bu oran henüz daha tarım toplumundan sanayi toplumuna geçememiş olmamızın da göstergesidir. Sanayileşme çabaları kapsamında İstanbul, Adana, Kocaeli gibi büyük kentlerde imalat sanayi henüz daha yeni yeni gelişmeye başlamıştı. Bu gelişmelerle birlikte işçi sayısında da önemli artışlar olmuştur. 1960'lı yıllarda 2 milyonu bulan işi sayısı 1970'lere gelindiğinde 3 milyonu aşmıştı.

Türkiye'de sendikacılık hareketi inişli çıkışlı bir süreç izlemiştir. Fakat Avrupa'da olduğu gibi işçi sınıfının ortak mücadele aracı haline gelememiştir. Osmanlıda Tanzimat dönemi, Meşrutiyetin ilanı oradan Cumhuriyet'e geçiş ve Cumhuriyet'ten çok partili düzene geçiş aşamalarında sendikal haklar siyasi yönetimler tarafından verilip alınan bir hak olmuştur. Bu nedenle ülkemizde sendikalar işçi sınıfının gerçek bir mücadele aracı olma özelliğini kazanamamıştır. Sendikalar içinde buldukları toplumun ekonomik ve sosyal ortamından etkilenerek gelişirler. Baskıcı ve otoriter yönetimlerde etkinliklerini yitirirken, demokratik ortamlarda büyüyerek önemli bir sosyal taraf olmayı başarabilmişlerdir. Ülkemizde sendikal süreçteki en önemli gelişme 1960 askeri darbesi sonunda hazırlanan anayasa ile sağlanmıştır.1961 Anayasası sendikal hak ve özgürlükleri garanti altına almıştır (Aktay,1993:15). Sendikalar açısından en önemli gelişme, 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Kanunu'nun çıkartılması ile olmuştur. Sendikalar bu kanuna göre işkolu ve işyeri düzeyinde örgütlenebilecek, federasyon ve konfederasyon kurabilecek güvenceye kavuşmuştur. Yasanın sendikalara sağladığı en büyük olanak ise aidatların işveren tarafından kesilerek

sendikalara yatırılması olmuştur. Böylece sendikalar maddi bir güce de kavuşmuş oldular.

1961 Anayasasının içerdiği demokrasi ve sosyal devlet yanlısı hükümler sendikacılık hareketinde büyük bir canlanmaya neden olmuştur. Çıkarılan sendikalar yasasında her ne kadar sendikaların siyasi partilerle mali ve organik ilişkiye girmesini yasaklıyor olsa da kapsamlı bir siyaset yasağı getirilmemiştir. 1961 Anayasasının yaratmış olduğu bu demokratik ortam, bir grup sendikacının siyasete girerek TİP'i kurmasına olanak sağlamıştır. Fakat Türk-İş yönetimi bu süreçte bir siyasi parti kurulmasına karşı çekimser davranmıştır. Türk-İş etkisinde kaldığı Amerikan sendikacılığı alışkanlığı ile partiler üstü bir tutumdan yanaydı. Bu nedenden dolayı da TİP'i komünistlerin etkisinde, ülke yararı açısından tehlikeli bir parti olarak görmüştür (Işıklı,2003:79). Bu düşünceler Türk-İş içinde ayrışmalara neden olmuştur. Bu farklı siyasi tutum ve politik yaklaşımlar, bazı sendikaların Türk-İş'ten ayrılarak DİSK'i kurmasıyla sonuçlanmıştır.

2.2.5.8.1980'den Günümüze Çalışma Yaşamı

1980'den günümüze kadar baktığımızda Türkiye'nin ekonomik ve sosyal olarak büyük değişiklikler yaşadığını görebiliriz. Bu dönemi sendikalar açısından değerlendirebilmek için zamanın ekonomik, siyasi ve toplumsal özelliklerine bakmamız doğru olacaktır. 1980'le birlikte ekonomik yapıda büyük ve köklü değişikliklerin yaşanması, toplum hayatının da ona uygun şekillenmesine neden olmuştur.

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren uygulanan ithal ikameci ekonomik politikalarla büyüme ve sanayileşme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. (Koray,1994:115). Bu dönemde yerli sermaye korunup desteklenirken bir yandan da işçi sınıfı ihmal edilmemiş, kısmen dengeli bir ilişki içinde tutulabilmiştir. Uygulanan Keynesyen politikalar, hem işçi sınıfının büyümesine hem de örgütlenmesine olanak sağlamıştır. 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren ithal ikameci ekonomi politikaları tıkanmaya başlamış, ihracat ürünlerinin fiyatı düşmüş, ayrıca ithalatın artması döviz sıkıntısına neden olmuştur (Koç,2007:157). 1977-1980

yılları arasında fiyatlar hızla artarken üretim düşmüş, kaynak sıkıntısı baş göstermiş, yapılan grev ve lokavtlarla iş yaşamı büyük bir krize girmiştir (Koray,1994:115). Ekonomik ve toplumsal hayatın böylesine çalkantılı bir döneminde bunu düzeltecek bir siyasi iradenin olmaması krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur.

1973 yılında yaşanan petrol krizi özellikle az gelişmiş ülkelerin ekonomileri üzerinde önemli olumsuzluklar yaratmıştır. Petrol fiyatlarının önemli oranda artmasıyla birlikte, ekonomileri petrol ithalatına dayalı olan Türkiye gibi ülkelerde önemli krizlerle yüz yüze gelinmiştir. Artan petrol fiyatları döviz rezervlerinin azalmasına neden olmuştur. Daralan dünya ekonomisi ihracat gelirlerini düşürmüş ve ülke önemli ölçüde döviz sıkıntısıyla karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik durumdaki bu olumsuzluklara ek olarak işçilerin ücret talepleri ve işverenlerle aralarındaki uyuşmazlıkların bir türlü sonuçlanamaması krizin derinleşmesine zemin hazırlamıştır. 1973 Petrol krizi daha çok az gelişmiş ekonomiler üzerinde büyük tahribata neden olmuştur. Gelişmiş ekonomilerin etkilenmeleri ise daha sınırlı olmuştur. Önemli döviz sıkıntısı yaşayan az gelişmiş ekonomiler IMF'den borçlanma yoluna gitmişlerdir. IMF borç vereceği ülkelerde öncelikle, borcun tekrar dönmesini sağlayabilecek önlemler alınmasını isterken, sunduğu reçetelerle de yapısal dönüşümler talep etmiştir. Türkiye içinde bulunmuş olduğu bu kriz ortamından kendi iç dinamikleri ile çıkma imkânı bulamayınca, IMF programını kabul etmek zorunda kalmıştır. 24 Ocak İstikrar Kararları IMF öncülüğünde hazırlanmıştır. IMF'nin yardım için koşulu ise;

- Serbest piyasa ekonomisine geçiş
- İthalatın serbestleştirilmesi
- TL'nin devalüe edilmesi
- Faizlerin serbest bırakılması
- Ücretlerin dondurulması
- Tarım ürünlerinde sübvansiyonların kaldırılması olmuştur.

IMF programlarının uygulaması aşamasında KİT ürünlerine yaklaşık %300-400'e varan zamlar yapılmıştır. Programın uygulaması geniş halk kitleleri arasında büyük hoşnutsuzluklara neden olmuştur. Sendikalar birçok işyerlerinde ve

sektörlerde grevlere gitmiştir. IMF programlarına yönelik özellikle sendikalar büyük tepkiler göstermiştir. Demokratik yöntemle bu programın uygulama şansı görülmeyince, 1980 askeri darbesi ile anti demokratik yollarla program uygulamaya konmuştur. 1980 askeri darbesi ile sendikalara büyük darbe vurulmuş, birçok sendikacı tutuklanmış, bazı sendikalar kapatılmış, grev yasakları, YHK gibi uygulamalarla TİS'ler işlevsiz bir hale getirilmiştir

12 Eylül 1980 askeri darbesinin hemen arkasından hazırlanan Anayasa ve 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile 2822 sayılı Tolu İş sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ile sendikalara önemli kısıtlamalar getirilmiştir. Süreçten sadece ücretliler, sendikalar değil toplumun tüm kesimleri ve demokratik yaşam uzun yıllar sürecektir olan olumsuz koşullara mahkûm edilmiştir. Bu dönem için özellikle sendikalar açısından yapılan yasal düzenlemelere bakacak olursak durumu daha iyi anlamış olacağız. Yapılan yasal düzenlemelerle öncelikle sendika üyeliği konusunda kısıtlamalar getirilmiş, sadece bir hizmet sözleşmesiyle çalışanların sendikalara üye olabilecekleri belirtilmiştir. Böylece kamu çalışanlarının sendikalı olma olanağı da ortadan kaldırılmıştır. Sendika kurucuları için getirilmiş olan; bulunduğu iş kolunda bir yıl çalışmış olma koşulu sendikaların kurulmasını zorlaştıran bir hüküm olmuştur. Ayrıca sendikaların zorunlu organlarına seçilme koşulları da zorlaştırılarak, bulunduğu iş kolunda on yıl fiilen işçi olarak çalışıyor olma şartı getirilmiştir. Bu düzenlemeler sendikaların örgütlenmesinde önemli engeller oluşturmuştur. Özellikle yeni kurulan iş yerlerindeki örgütlenme çalışmalarında bu koşullar önemli sorunlar teşkil etmiştir.

Sendikalar Kanunu (2821) ile sendikalara üye olma, sendika kurma ve yönetici olma koşulları önemli derecede zorlaştırılmıştır. Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununda (2822) ise Sendikaların en önemli mücadele alanı olan toplu sözleşmeler ve grev uygulamalarında önemli kısıtlamalar getirilmiştir. Kanuna göre herhangi bir sendikanın bulunduğu iş kolunda toplu sözleşme yapmaya yetkili olabilmesi için, o iş kolunda çalışanların %10'unu örgütlemiş olması gerekmektedir. Ayrıca bu %10'luk ülke barajına ilave olarak örgütlediği işyerinde toplu sözleşme yapabilmesi için o iş yerinde çalışanların %51'ini de örgütlemiş olması gerekmektedir. Bu haliyle

sendikaların önüne çifte baraj getirilmiştir; %10 ülke barajı, %51 işyeri barajı. Grev ve lokavt Kanunu (2822) ile sendikalar için greve çıkmak nedeysel imkânsız bir hale getirilmiştir. Grev yasağı uygulanan işyerlerinin sayısı arttırılarak, Bakanlar Kurulu'na gerek duyulduğunda grevleri erteleme yetkisi verilmiştir. Erteleme sonucunda tarafların anlaşma sağlayamaması durumunda Toplu İş Sözleşmelerin YHK'ya gidileceği hükme bağlanmıştır. YHK bakanlık yetkilileri, işverenler ve sendikaların temsilcilerinin bulunduğu bir uzlaştırma kuruludur. Hükümet ve işverenlerin ortak hareket ettiği bu gibi kurumlarda sendikaların varlığı bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü genel olarak hükümet ve işverenler aynı tarafta durarak sendikaları etkisiz hale getirmektedirler. Grev yasaklamaları sadece hak grevleriyle kalmamış her türlü dayanışma, genel grev ve siyasi grevler de yasaklanmıştır. Bu yasayla sendikalara kapsamlı bir siyaset yasağı getirilmiştir. Yasaya ” *sendikalar siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerle ilişki kuramaz ve iş birliği yapamazlar ve bunlarla hiçbir konuda hiçbir şekilde müşterek hareket edemezler*” hükmü koyarak sendikaları siyasetten tamamen ayırmıştır. Aynı yasaklar kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla olan ilişkiler için de getirilmiştir (Koray,1994:115). Toplumun tüm örgütlü kesimsi üzerindeki bu siyaset yasağı, oluşturulan antidemokratik ortam, sendikaların susturulması, küresel ekonomik sisteme entegre olmada hükümetlerin ve sermayenin işini kolaylaştırmıştır.

2.3.Türkiye’de Sendika Üyeliği ve Sendikaların Örgütlenme Şekli

Türkiye’de işçi sendikaların amaçları, kuruluş esasa ve organları, üyelik, sendika yöneticilerin güvenceleri, sendikaların faaliyetleri denetlenmesi, toplu iş sözleşmelerinin esasları, uyuşmazlık, grev ve lokavt konuları 2012 yılında yürüğe giren 6356 sayılı Kanunla düzenlenmektedir. Söz konusu Kanunun 3. Maddesinde sendikaların kuruldukları iş kolunda faaliyette bulunur ifadesiyle sendikaların iş kolu esasına göre kurulabileceği ifade edilmiştir.

Sendikalar ve Toplu İş sözleşmesi Kanunu (6356), sendikalara üyelik konusunu geçmiş yasalara göre genişleterek yeniden düzenlemiştir. Kanuna göre madde 17 on beş yaşını dolduran ve bu Kanuna göre işçi sayılanlar işçi sendikalarına

üye olabilirler demektir. Kanun işçi tanımını, bir iş sözleşmesiyle çalışanlar dışında, ücret karşılığı iş görmeyi taşıma, eser, vekâlet, yayın, komisyon ve adi şirket sözleşmesine göre bağımsız olarak mesleki faaliyet olarak yürüten gerçek kişiler de bu kanuna göre işçi sayılır diyerek genişletmiştir. Ayrıca işçiler aynı iş kolunda ve aynı zamanda farklı işverenlere ait iş yerlerinde çalışıyorlarsa birden çok sendikaya üye olabilirler hükmünü getirmiştir. Ülkemizde sendika üyeliği e-devlet üzerinden yapılmaktadır. Üyelik sendika tüzüğünde belirtilmiş olan yetkili organın kabul etmesiyle kazanılır. Üyelik başvurusu sendika tarafından otuz gün içinde reddedilmediği taktide üyelik talebi kabul edilmiş sayılır. İşçilerin sendikalara ödemiş oldukları aidat miktarları sendika tüzüğünde belirtilen usul ve esaslara göre belirlenir.

Türkiye’de sendikalar iş kolu esasına göre kurulmaktadır. İş kolları 6356 sayılı STİSK Ek (1) sayılı cetvelle gösterilmiştir. İş koluna giren işler işçi ve işveren konfederasyonlarının görüşü alınarak ve uluslararası normlar göz önünde bulundurularak Bakanlıkça çıkartılan (Çalışma Bakanlığı) yönetmenlikle belirlenir. Ülkemizde iş kolu sayısı 20 olarak belirlenmiştir. Belirlenen iş kollarında faaliyette bulunan sendika sayısı ise 162’dir ve bu sendikalarda toplam üye sayısı 1.429.056’dır. Bu rakamlar Türkiye’de işçi sendikalarındaki parçalanma düzeyini de göstermektedir.

Tablo 9’da 2015 yılı Temmuz ayına ilişkin istatistikler görülmektedir. Toplam 12.744.685 işçiden 1.429.056 işçi, sendika üyesi olduğu görülmektedir. Bu rakamlardan sendikalaşma oranının %11.2 olduğu görülmektedir. Sendikalaşma oranının düşüklüğüne rağmen sendika sayısının olağan üstü fazla olduğu görülmektedir. Sendikalardaki bu parçalı yapı sendikaların üst organları olan konfederasyonlarda da görülmektedir.

Tablo 9: İş kollarındaki İşçi Sayısı, Sendika Sayısı ve Sendikalı İşçi Sayısı (2015)

İş Kolu		İş Kolunda Toplam İşçi Sayısı	Sendika Sayısı	Sendikalı Üye Sayısı
Sayısı	Adı			
1	Avcılık Balıkçılık, Tarım ve Ormancılık	142.409	6	37.079
2	Gıda Sanayi	585.304	9	76.892
3	Madencilik ve Taş Ocakları	196.521	5	37.703
4	Petrol, Kimya, Lastik, Plastik ve İlaç	452.960	6	47.741
5	Dokuma, Hazır Giyim Ve Deri	1.012.191	16	96.309
6	Ağaç Ve Kâğıt	246.431	8	20.083
7	İletişim	61.945	4	14.766
8	Basın Yayın ve Gazetecilik	97.365	5	6.007
9	Banka, Finans ve Sigorta	299.151	7	98.261
10	Ticaret, Büro, Eğitim ve Güzel Sanatlar	2.787.417	13	168.062
11	Çimento, Toprak ve Cam	161.210	7	33.332
12	Metal	1.468.064	11	231.305
13	İnşaat	1.669.224	5	39.009
14	Enerji	253.340	7	63.679
15	Taşımacılık	741.123	8	63.426
16	Gemi Yapımı ve Deniz Taşımacılığı, Ardiye ve Antrepoculuk	168.037	7	13.307
17	Sağlık ve Sosyal Hizmetler	306.746	7	20.977
18	Konaklama ve Eğlence İşleri	899.202	11	31.988
19	Savunma ve Güvenlik	257.112	9	71.917
20	Genel İşler	938.933	11	257.213
TOPLAM		12.744.685	162	1.429.056

Kaynak: Çalışma Genel Müdürlüğü Sendika Üyeliği ve İstatistik Daire Başkanlığı

Tablo 10’da sendikaların üye oldukları konfederasyonlar görülmektedir. Toplam 162 sendikadan 76’sının herhangi bir konfederasyona üye olmadığı görülmektedir. Tablonun gösterdiği en önemli konu ise 162 sendikadan sadece 55’inin barajı geçtiği yani toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkili olduğudur. Sendikaların toplu iş sözleşmesi yapabilmesi için yasa da belirtilen şartları sağlaması gerekmektedir. Buna göre toplu iş sözleşme yapmak için yetki alacak olan sendika, iş kolundaki toplam işçilerin %3’ünü üye yapmak zorundadır. Bu sendikalar için ülke barajıdır. Yukarıdaki tabloda kastedilen baraj %3’lük ülke barajıdır. Ayrıca ülke barajını geçen sendikaların iş yerlerinde çalışan işçilerin %51’ini de üye olarak örgütlemiş olması gerekmektedir. Bu oran işletmelerde %40’dır. Bu ikili barajı geçen sendikalar Toplu İş Sözleşmesi yapma yetkisi alabilmektedir.

Tablo 10: Türkiye’de Konfederasyonlar ve Bağlı Sendika Sayıları (2015)

Konfederasyonlar	Sendika Sayısı	Barajı Geçen Sendika Sayısı	Üye Sayısı
TÜRK-İŞ	33	31	842.322
HAK-İŞ	20	17	385.065
DİSK	20	5	143.233
AKSİYON İŞ	8	0	27.384
TÜM-İŞ	5	0	117
BAĞIMSIZ	76	2	30.935

Kaynak: Çalışma Genel Müdürlüğü Sendika Üyeliği ve İstatistik Daire Başkanlığı

Sendikaların yarısından fazlası barajı geçmemesine rağmen varlıklarını ayrı bir sendika olarak devam ettirmektedirler. Türk işçi sendikalarını en büyük problemi gerek iş kolu düzeyinde gerekse konfederasyonlar olarak çok fazla parçalanmış olmasıdır. Neden bu kadar çok sendika olduğu sorusu öncelikle cevaplandırılması gereken bir sorudur. Sendikaların bu parçalı yapısı güçlü bir sosyal taraf olmasını engelleyen önemli bir faktördür. Bu bölünmelerini büyük bir kısmının da ideolojik temeli olduğunu düşünürsek, ortak mücadele etmenin ne kadar zor olduğu görülecektir. Sendikal örgütlülüğün zayıf olması, genel ekonomik kararlarda ve sosyal politikaların şekillenmesinde siyasi iktidarlar üzerinde bir baskı unsuru oluşturamamasına neden olmaktadır. Sendikaların bu etkisiz durumu örgütsüz işçilerin sendikalara karşı kayıtsız kalmalarına da neden olmaktadır. Sendikal örgütlenmenin önündeki en büyük engel aynı iş kolunda çok sayıda sendikanın bulunması ve genel olarak da bunların birbirleriyle bir rekabet içinde olmalarıdır.

3. KÜRESELLEŞMENİN SENDİKALARA ETKİSİ

3.1. Küreselleşmenin Sendikal Örgütlülük Üzerine Etkisi

Sendikalar, Keynesyen ekonomi politikaları uygulandığı dönemlerde, hem üye sayısındaki artış olarak hem de etkin bir toplumsal taraf olarak güçlenmişti. Güçlü sendikaların ortaya çıkması sermayenin kar oranlarının da düşmesine neden olmuştur. Fordist üretimle sağlanan yoğun sermaye birikimi rejiminin 1973 krizi ile çökmüş olması, neoliberal politikaların uygulamaya konmasını kolaylaştırmıştır (Çelik,2005:56). Krizin nedeni olarak görülen, sosyal devlet uygulamaları ve örgütlü iş gücü temel hedef olarak görülmüştür. Neoliberal ekonomi politikaları sosyal devleti tamamen ortadan kaldırırken, çalışma hayatında esnekleşme ve kuralsızlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Neoliberal politikaların 1980 sonrası artan etkinliği, sendikaların tüm dünyada üye sayısının düşmesine ve etkinliğinin azalmasına neden olmuştur (Ar,2015:235).

Küresel çapta artan rekabet emek üzerinde önemli bir baskı unsuru oluşturmuştur. Emek maliyetlerinin düşürülmesi öncelikle kazanılmış olan haklardan geriye gidile gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra emek piyasası kuralsızlaştırılarak toplu pazarlıkların içerikleri ve kapsamı daraltılmıştır. Kuralsızlaşan istihdam yapısıyla birlikte tam süreli çalışmanın yerini kısmi süreli çalışma almıştır. Devletin ekonomiden çekilmesi ve özelleştirmeler ile sendikalar bölüşüm ilişkilerinde etkisiz hale getirilmiştir. Neoliberal ekonomi politikaları küresel ölçekte etkin bir şekilde yayılırken buna karşılık sendikalar sürekli olarak güç kaybetmiştir. Ulusal sınırlar içerisinde gömülü kalan sendikalar, küreselleşme sonucu değişen çalışma hayatı ve istihdamın yapısı konusunda etkisiz hale gelmiştir (Bernaciak,2016).

Neoliberal ekonomi politikaların uygulanmaya başlandığı 1980'li yıllardan küreselleşmenin etkinliğini arttırdığı 1990 ve 2000'li yıllarda sendikalaşma

oranlarında önemli düşüşler olmuştur. Aşağıdaki tabloda seçilmiş bazı Avrupa ülkelerinde sendikal yoğunluk oranları ve toplu pazarlık kapsamı görülmektedir.

Tablo 11: Sendikal Yoğunluk ve Toplu Pazarlığın Kapsamı

	Sendikal Yoğunluk					Toplu Pazarlığın Kapsamı			
	1980	1990	2000	2010	2012	1980	1990	2000	2010
Fransa	18	10	8	8	7,7	85	92	95	92
Almanya	35	31	25	19	17,7	78	72	64	61
İngiltere	51	39	30	27	25,4	70	54	36	31
İtalya	48	39	35	36	36,9	85	83	80	85
İspanya	19	13	17	20	17,5	76	82	83	73
Avusturya	57	47	37	28	27,4	95	99	99	99
Hollanda	35	24	23	19	14	79	82	86	84

Kaynak: Ulusal kaynaklara dayalı ICTWSS veri tabanı (Visser 2013), (fes-tuerkei.org'dan derlenmiştir)

Tablo 11'deki verilere bakıldığı zaman, 1980 yılından küreselleşmenin yaygınlaştığı 1990 yılı arasında en sert düşüşlerin olduğu görülmektedir. Verilen ülkelerde 1980 yılında ortalama sendikal yoğunluk oranı 37,6 iken 2012 yılında bu oran 20,9'a kadar gerilemiştir. Sendikalaşma oranlarındaki düşüşe karşılık toplu pazarlık kapsamının geniş olduğu görülmektedir. Avrupa'da çok sayıda işverenle birlikte pazarlık imkânı veren sistemler ve yapılan toplu sözleşmenin tüm sektörlerde uygulanmasını sağlayan sistem sayesinde sendikaların etki alanı üye sayılarıyla sınırlı kalmamaktadır. Tabloda en dikkat çekici ülke olarak Fransa görülebilir. Fransa'da sendikal yoğunluk oranı diğer ülkelere göre çok düşük olmasına rağmen, toplu sözleşmeleri en geniş kapsamla yapabilmektedir. Bu durum Fransa'da sendikaların yoğun kitlesel eylemler yapabilme kabiliyetini arttırmaktadır.

Sendikal örgütlülük sosyal devlet uygulamasının etkin olduğu 1970'li yıllarda üye sayısı olarak güçlenmiş ve toplumsal karar mekanizmasında güçlü bir taraf olmuştu. Neoliberal politikaların Keynesyen politikaların yerini almaya başladığı 1980'lerden itibaren sendikalaşma oranlarının düştüğü gözlenmektedir. Sendikalaşma oranlarındaki bu düşüş 1990'lı yıllarda Sosyalist Doğu Bloğunun dağılmasıyla birlikte artarak devam etmiştir. Aşağıdaki tabloda seçilmiş OECD ülkelerinde 2001 yılı ile 2011 yılı arasında sendikalaşma oranlarındaki değişim görülmektedir.

Tablo 12: Bazı OECD Ülkelerinde 2001-2011 Sendikalaşma Oranı ve Değişimi

Ülkeler	2001	2011	Değişim Oranı (%)
Türkiye	10	5,4	-46
ABD	12,9	11,3	-12
Meksika	15,9	14,6	-8
Şili	13,1	15	15
İspanya	15,9	15,6	-2
Almanya	23,7	18	-24
Japonya	20,9	18,1	-13
İtalya	34,2	35,6	4
Belçika	49,6	50,4	2
Norveç	54,2	54,6	1
İsveç	78	67,5	-13
Danimarka	73,8	68,5	-7
Finlandiya	74,5	69	-7
OED Ortalaması	19,8	17,3	-13

Kaynak: <http://www.tekgida.org.tr/%5COKu%5C7459%5CSendikali-Iscide-50-Yilin-En-Kotu-Sicili>

Tablo 12’de görüldüğü gibi genel olarak büyük ekonomilerde sendikalaşma oranının önemli ölçüde düştüğü görülmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde %12 oranında ve Almanya’da ise %24 oranında bir azalma gözlenmektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında olan Türkiye’de ise %46 gibi yüksek bir oranda düşüşün olduğu görülmektedir. Dünyada örgütlülüğün en yüksek olduğu ülkelerden İsveç, Danimarka ve Finlandiya gibi ülkelerde dahi sendikalaşma oranlarının düştüğü görülmektedir.

3.1.1. Küreselleşme İle Değişen Uluslararası İş bölümü

Ülkelerin sanayileşmesi, demokratikleşmesi, teknolojilerinin gelişmesi, farklı zamanlarda, farklı tarihsel ve toplumsal süreçler sonunda gerçekleşmiştir. Sanayi devriminin gerçekleştiği 18. yüzyıldan günümüze kadar, kimi ülkeler sanayilerini ileri teknolojilerin kullanıldığı, yüksek emek verimliliğine dayanan, katma değeri yüksek ürünler üretir aşamasına getirirken, kimi ülkeler henüz daha sanayileşme aşamasını tamamlayamamıştır. Küreselleşme tam da bu noktada büyük dengesizlikler yaratmıştır. Ekonomik olarak çok güçlü merkez ülkeler ve onlara bağımlı fakir ve geri kalmış ülkelerin ilişkisi uluslararası yeni iş bölümlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin asıl aktörleri olan ulus ötesi ve çok uluslu şirketler, merkez ülkelerde ileri teknolojiye dayalı, nitelikli iş gücü ile üretim yaparken, çevre ülkelerde ise yoğun emek kullanımına dayalı, kısmen daha geri

teknolojinin kullanıldığı, az nitelikli ve niteliksiz iş gücü ile üretim yapmaktadırlar. İş güçleri arasındaki bu nitelik farkına dayalı ayrışma emek güçlerinin uluslararası bütünleşmesine imkân vermemektedir.

Küreselleşmeyle birlikte sermaye kadar olmasa da emek güçleri de bir hareketlilik kazanmıştır. Ekonomik olarak gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru bir emek göçü oluşmuştur (Öngen,2014:112). Bu göçle yer değiştiren işçiler gelişmiş ülkelerdeki vasıfsız işlerde istihdam olanağı bulmuştur. Ayrıca merkez ülkelere yönelen bu emek güçleri, iş gücünün ucuzlamasına da neden olmuştur. Farklı ülkelere gelen göçmen işçiler, çalıştıkları ülkelerde ortak bir emek gücü oluşturamamışlardır. Parçalanmış olan bu emek gücü sermaye tarafından daha kolay kontrol edilebilir hale gelmiştir.

3.1.2.Küreselleşmenin İstihdam Üzerine Etkisi

Küreselleşmenin istihdam üzerine etkisinde en önemli konu işsizliktir (Erdinç,1999:111). Çünkü işsizlik oranlarının yükselmesi gelir dağılımındaki dengesizliğin de bir göstergesi olmaktadır. Daha önceki konularda küreselleşmenin dünya ekonomisini büyütmediğini görmüştük. Ayrıca süreç içerisinde fakir ve zengin ülkeler arasındaki uçurum derinleşirken dünyada hala önemli oranda yoksul nüfuzun olduğu görülmektedir. Tablo 13’de 1969-1985 yılları arası beşer yıllık dönemler halinde ve küreselleşmenin yaygınlaşmaya başladığı 1990’dan 2013’e kadar olan süreçte OECD ülkelerinde işsizlik oranları görülmektedir. 1960’ların sonundan 1980 küreselleşmenin yaygınlaşmaya başladığı döneme bakıldığında genel olarak ülkelerde işsizlik oranlarının Türkiye hariç düşük olduğu görülmektedir. Fakat 1980’li yıllarla birlikte 2000’li yıllara kadar işsizlik oranlarının, 1970’li yıllara göre yüksek oranları sürdürdüğü görülmektedir. Küreselleşmenin etkinlik ve alanının genişlediği 1990’lı yıllardan sonra da birçok ülkede işsizlik seviyeleri eskiye oranla yüksek kalmaya devam etmiştir. İşsizlik oranlarında 2013 verilerine bakıldığında Japonya dışında diğer OECD ülkelerinin hiç birinde yüzde beşin altına düşmediği görülmektedir.

. **Tablo 13:** OECD Ülkelerinde Standartlaşmış İşsizlik Oranları (%)

	69-73	74-79	80-85	1990	1995	2000	2003	2012	13
Belçika	2.4	5.6	11.2	7.3	9.4	6.8	8.1	7,7	8,4
Danimarka	1.0	6.1	10.0	8.5	7.0	4.4	5.6	7,5	7
Fransa	2.5	4.5	8.3	9.2	11.7	9.3	9.4	9,8	10,3
Almanya	0.8	3.5	6.5	6.3	8.2	7.8	9.3	5,5	5,3
Hollanda	2.1	4.9	11.2	7.7	7.2	2.9	3.8	5,3	6,7
İspanya	2.7	5.3	17.4	16.4	23.1	11.3	11.3	24,8	26,1
İngiltere	3.4	4.2	9.8	6.8	8.7	5.4	5.0	8,0	7,6
İrlanda	5.6	7.6	12.6	13.2	12.4	4.3	4.6	14,7	13,0
ABD	4.5	6.7	8.0	5.7	5.6	4.0	6.0	8,1	7,4
Japonya	1.2	1.9	2.4	2.2	3.3	4.7	5.3	4,3	4
Yunanistan	3.7	1.9	6.1	7.2	9.3	11.0	9.1	24,2	27,3
Türkiye	11.6	12.5	15.3	8.2	7.1	6.8	10.8	8,4	9,0

Kaynak: OECD (2004), Economic Outlook, Paris, www.oecd.org, 20012 ve 20013verileri IMF-World EconomicOutlook Database, 2014

Tablo14’de seçilmiş bazı ülkeler için 2008-2014 yılları arasında işsizlik oranları görülmektedir. Dünyada yaşanan 2008 ekonomik krizinden sonra özellikle gelişmekte olan ülkelerde işsizlik oranları yükselmiştir. Bu oranlar zaman içinde düşme eğilimi göstermiş olsa bile kriz öncesi durumuna tekrar dönememiştir. Gelişmiş ülkeler arasında Japonya, ABD ve Almanya’da ise kriz sonrasında işsizlik oranları çok yükselmemiş hatta kriz sonrası yıllarda düşme eğilimini devam ettirmiştir.

Tablo 14: Dünyada İşsizlik Oranları (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Estonya	5,5	13,5	16,7	12,3	10	8,6	7,7
İngiltere	5,6	7,6	7,8	8	7,9	7,5	5,9
İzlanda	3	7,2	7,6	7,1	6	5,4	4,8
İspanya	11,3	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,0
İrlanda	6,4	12	13,9	14,7	14,7	13,1	11,2
Hırvatistan	8,9	9,6	12,3	13,9	16,1	17,3	16,1
Fransa	7,4	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,5
Macaristan	7,8	10	11,2	10,9	10,9	10,2	7,6
Polonya	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1	10,3	8,7
Türkiye	10	13	11,1	9,1	8,4	9	10,4
ABD	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1	7,4	5,9
Almanya	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5	5,3	5,0
Japonya	4	5,1	5,1	4,6	4,3	4	3,6
AB 28	7	9	9,6	9,6	10,4	10,8	10,1
Yunanistan	7,8	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	25,9

Kaynak: EUROSTAT 2014 (Türkiye İş Kurumu Aile Sosyal Destek Programı 2014’den alınmıştır)

Birçok ülkede 2010 yılından sonra işsizliğin hızla arttığı gözlenmektedir. Bu ülkelerin başında İspanya 2011 yılından sonra işsizlik oranının %20’lerin üzerinde kalmıştır. Yunanistan’da ise 2010 yılından sonra işsizlik hızla artarak 2014 yılında

%25,9 değerine ulaşmıştır. Küreselleşme sürecinin hızlanarak yayılmaya başladığı 1990 yılından sonra dünya genelinde işsizlik azalmamış, hatta gelişmiş bazı ülkelerde dahi Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde 1980 öncesine göre yüksek oranlarda olmayı sürdürerek kronikleşmiştir.

3.1.3.Esnek çalışma

Küreselleşmenin istihdam üzerine diğer bir etkisi ise iş gücü piyasasının esnekleştirilmesi olmuştur. Fordist kitlesel üretimden Post-Fordist tam zamanında üretim sistemine geçilmesi üretimde esneklikle birlikte iş gücüne de esneklik kazandırmıştır (Çakmak,2015). Post-Fordist üretim sisteminde, Üretim homojen değildir, pazarın ihtiyaçlarına göre değiştirilebilmektedir. Pazarın talep ettiği malı, talep ettiği kadar üretmek, yani pazarın yönlendirdiği bir üretim şekli ile üretimi esnekleştirmek iş gücünün de esnekleşmesini sağlamıştır. Değişen üretime cevap verebilecek şekilde vasıflandırılmış olan iş gücü aynı zamanda ücret ve sayı olarak da esnek kullanılmaya başlanmıştır. İş gücünde meydana gelen bu esnekleşme ile birlikte, belirsiz süreli çalışmalar belli süreli çalışmalara, tam zamanlı çalışmalar yarı zamanlı çalışmalara, standart istihdam şekli ise değişken istihdam şekline dönüşmüştür. İşletmeler az sayıda nitelikli iş gücünü merkezde sabit tutarak, diğer yan işleri çevre iş gücü ile sağlama yoluna gitmiştir. Bu durum işletmelerin sürekli işçilerden daha fazla sayıda, geçici işçi bulundurmalarını sağlamıştır. Ayrıca işletmeler, esnek çalışmaya daha uygun olan kadın ve çocuk istihdamını arttırmıştır.

Tablo 15: Bazı Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de kadın İstihdam Oranı (%)

Ülkeler	1992	2013	Değişim
Avrupa Birliği	-	62,60	-
Almanya	57,8	72,3	14,5
Fransa	56,3	65,6	9,3
İngiltere	62,6	69,4	6,8
İtalya	38,6	49,9	11,3
İspanya	34,5	53,8	19,3
Belçika	48,2	62,1	13,9
Hollanda	53,1	71,6	18,5
Türkiye	30,2	27,1	-3,1

Kaynak:www.dogrulukpayi.com/beyanat/54a10f25f3dd9,25 Aralık 2014

Tablo 15’de bazı gelişmiş Avrupa ülkeleri ve AB’de 1992-2013 yılları arasındaki kadın istihdam oranı görülmektedir. Tabloda İspanya’nın söz konusu

yıllar için kadın istihdamı artış oranı % 19,3 gibi yüksek bir değerde gerçekleştiği görülmektedir. Gelişmiş Ekonomiler içerisinde en az değişim oranı İngiltere’de olmuştur. Tablodaki en dikkat çekici değer ise Türkiye’ye ilişkin veridir. 1992-2013 yılları arasında kadın istihdamındaki değişim oranı %-3,1 olarak gerçekleşmiştir. Yani 1992 yılında istihdam içerisindeki kadınların 2013 yılında önemli bir kısmının olmadığını görmekteyiz. Küreselleşen sermaye için kadın istihdamının en önemli avantajı, hem daha düşük ücretle çalıştırılabilmesi hem de esnek çalışma şartlarına uygun olmasıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 2009 raporuna göre korumasız olarak çalışan kadınların oranı %52,3 olarak tespit edilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü’ne göre korumasız çalışan kadınlar genellikle kendi işinde ya da aile işçisi olarak çalışanlardır. Bu çalışma şeklinde kadınlar genel olarak temel işçi haklarından yoksun olarak çalışmaktadırlar.

Tablo 16: AB Üyesi Bazı Ülkelerde Kısmi Süreli Çalışanların Toplam İstihdam İçerisindeki Oranları (1992-2002)

Ülkeler	Toplam		Kadın		Erkek	
	1992	2002	1992	2002	1992	2002
Avusturya	12,6	18,9	24.5	35.7	3.6	5.1
Belçika	12,7	19,4	28.9	37.7	2.3	5.9
Danimarka	23	20,6	37.1	31.4	10.7	11.0
Finlandiya	10.4	12,4	13.7	17.1	7.3	8.0
Fransa	13,1	16,2	25.2	29.7	3.8	5.0
Almanya	14,5	20.8	30.9	39.5	2.7	5.8
Yunanistan	4,5	4,5	8.1	8.1	2.6	2.3
İrlanda	9,1	16,5	18.7	30.5	3.8	6.5
İtalya	5,5	8,6	11.2	16.7	2.5	3.7
Lüksemburg	6,5	11,7	16.2	26.4	1.0	1.8
Hollanda	34,8	43,8	64.4	72.8	15.2	21.5
Portekiz	7,2	11.3	11.1	16.4	4.1	7.1
İspanya	6,0	8,0	13.8	17.0	2.2	2.6
İsveç	20,5	21,4	36.0	32.9	6.8	11.2
İngiltere	22,9	25	43.8	44.0	6.3	9.4
Toplam	14,9	18,2	28.8	33.5	4.2	6.6

Kaynak: Eurostat, (2004), [http://www.eurofound.eu.int/ewco/reports/ES0403TR01/ES0403TR01_2htm\(27.08.2004\)](http://www.eurofound.eu.int/ewco/reports/ES0403TR01/ES0403TR01_2htm(27.08.2004)) (Aysel Kuşaksız, Yönetim ve Ekonomi 2006, cilt:13 sayı:2den alınmıştır)

Tablo 16’da 1992-2002 yılları arasında bazı AB ülkelerinde kadın ve erkeklerde kısmi süreli çalışma oranları görülmektedir. Küreselleşme sürecinin gelişmesiyle birlikte kısmi çalışma oranları hem kadınlarda hem de erkeklerde artış göstermiştir. Değerlendirilmeye alınan on yıllık bir süreçte kadınlarda erkeklere göre kısmi çalışma oranlarının arttığı görülmektedir. Tabloda dikkat çeken ülkelerin

başında Hollanda gelmektedir. Hollanda’da 2002 yılında kısmi çalışma oranı içinde kadınlar %72,8 iken erkeklerde bu oran aynı yıllar için %25,1 olduğu görülmektedir. Bu değerler AB üyesi ülkeler içinde en yüksek ve AB’nin en büyük ekonomisi olan Almanya’dan yaklaşık iki kat daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 17: Toplam İstihdamda Kısmi Zamanlı Çalışanların Oranı

Ülkeler	2004	2009	2010	2011
Avusturya	15,4	18,5	19	18,9
Belçika	18,5	18,2	18,3	18,8
Danimarka	17	18,8	19,2	19,2
Finlandiya	11,3	12,2	12,5	12,7
Fransa	13,2	13,3	13,6	13,6
Almanya	20,1	21,9	21,7	22,1
Yunanistan	5,9	8,4	8,8	9,0
İrlanda	18,9	23,7	24,8	25,5
İtalya	14,7	15,8	16,3	16,7
Lüksemburg	13,2	16,4	15,8	16,0
Hollanda	35,0	36,7	37,1	37,2
Portekiz	9,6	9,6	9,3	11,5
İspanya	8,4	11,9	12,4	12,9
Türkiye	6,1	11,1	11,5	11,7
İngiltere	23,6	23,9	24,6	24,6
Avustralya	23,8	24,7	24,9	24,7
Kanada	18,6	19,3	19,4	19,9
Amerika	13,2	14,1	13,5	12,6
Meksika	15,1	17,9	18,9	18,3
Japonya	18,1	20,3	20,2	20,6

Kaynak: OECD(oecd.org), (<http://www.cka.org.tr/dosyalar/Ozel%20İhtisas%20Komisyonu%20Raporlar%20C4%B1/%20C4%B0stihdam%20ve%20C3%87al%20C4%B1%20C5%9Fma%20Hayat%20C4%B1%20C3%96%20C4%B0K%20Raporu.pdf>) derlenmiştir

Dünya genelinde seçilmiş bazı ülkelerde kısmi zamanlı çalışma oranlarına bakıldığında bu oranın genel olarak yıllara göre artış gösterdiği görülmektedir. Tablo 17’de seçilmiş bazı ülkelerde kısmi zamanlı çalışma oranı görülmektedir. Hollanda Avrupa ülkeleri ve diğer ülkeler arasında kısmi çalışma oranının en yüksek olduğu ülke olarak görülmektedir. Avrupa’nın diğer büyük ekonomileri olan Almanya, İngiltere ve Fransa’da bu oranın söz konusu yıllar için artış içinde olduğu görülmektedir. Kanada ve Avustralya’da kısmi zamanlı çalışma artarken Amerika gelişmiş ekonomiler içerisinde toplam istihdam içerisinde kısmi zamanlı çalışmanın düşük olduğu bir ülke olarak görülmektedir.

3.1.4.İstihdamın imalat Sektöründen Hizmet Sektöründe Yönelmesi

Teknolojideki gelişmeyle birlikte üretimin niteliği de değişmiştir. Üretimde otomasyonun yaygınlaşması, bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler insan gücüne olan ihtiyacı azaltmıştır (Çakmak,2015). Sanayi üretiminin yerini giderek hizmet sektörü almaya başlamıştır. Gelişmiş ülkelerde hizmet sektörü genel olarak ileri teknoloji üretimine uygun mühendislik, tasarım ve proje geliştirme, bankacılık, sigorta işlemleri, finansal yatırım işlemleri gibi yüksek vasıflı iş gücünü istihdam etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise daha çok, inşaat, temizlik, taşıma, ev işleri, eğlence gibi alanlarda orta ve düşük vasıflı iş gücü istihdam edilmektedir.

Tablo 18’de 1996 ile 2006 yılları arasında istihdamın sektörlere göre dağılımı görülmektedir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında tarım istihdamının dünya değerlerinin çok altında olduğu görülmektedir.

Tablo 18: Dünya Genelinde İstihdamdaki Nüfuzun Sektörlere Göre Dağılımı

	Tarım				Sanayi				Hizmetler			
	96	04	05	06	96	04	05	06	96	04	05	06
Dünya	43.1	40.5	39.7	38.7	21.4	20.6	20.8	21.3	35.5	38.9	39.5	40.0
Gelişmiş ekonomiler ve AB	5.2	3.5	3.3	3.2	28.5	24.9	24.3	24.2	66.4	71.6	72.4	72.7
Merkezi ve Doğu Avrupa	26.2	23.2	22.7	22.0	27.9	27.3	27.5	27.7	45.8	49.5	49.8	50.3
Doğu Asya	54.0	51.5	50.3	48.3	25.2	24	24.6	25.8	20.7	24.5	25.1	25.8
Güneydoğu Asya ve Pasifik	51.0	48.1	48.1	47.0	16.4	17.3	17.3	17.8	32.7	34.6	34.6	35.2
Güney Asya	59.3	54.1	52.8	51.7	15.4	17.7	18.2	18.8	25.3	28.2	28.9	29.5
Latin Amerika ve Karayipler	23.2	19.3	19.3	18.8	20.3	20.0	19.6	19.8	56.5	60.0	61.1	61.4
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	29.7	30.0	30.5	29.7	21.7	22.4	22.5	22.9	48.6	47.6	47.0	47.4
Sahra Altı Afrika	68.1	65.2	63.4	63.0	9.0	8.6	8.7	8.8	22.9	26.2	27.9	28.2
Türkiye	43.7	34.0	29.5	27.3	16.5	18.3	19.4	19.7	39.9	47.7	51.1	53.0

Kaynak: ILO,2007<http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/download/getb06en.pdf> ILO(2007), ‘Global Employment Trends’

Sanayideki istihdam oranları ise Dünya değerlerinin üstünde olduğu görülmektedir. Yine AB ve gelişmiş ülkeler için hizmetler sektöründeki istihdam değerlerine bakıldığı zaman Dünya istihdamından çok fazla olduğu görülmektedir. Bu durum

gelişmiş ülkelerde ekonomik durumun genel seyrini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde 1970'li yılların başından itibaren tarım istihdamının düşmeye başladığı görülmektedir. Ülkeler ekonomik gelişmelerini tarımda makineleşmeyi ve verim artışını sağlayarak sanayilerini güçlendirmiştir. Gelişmişliklerini sanayi üretiminden hizmet üretimine geçerek sürdürmüşlerdir. Asya ülkeleri ve Sahraaltı Afrika'nın tarım istihdamında dünya ortalamasının çok üstünde olduğu görülmektedir. Asya ülkelerinde söz konusu yıllar için sanayi ve hizmet sektörlerindeki istihdam oranları birbirlerine yaklaşık değerlerde olduğu görülmektedir. Sahraaltı Afrika ise gelişmemiş ekonomiler için tipik bir göstergedir. Bu ekonomilerde tarımdaki istihdam fazla, buna karşılık sanayide çok düşüktür. Ürettiği tarım ürününü sanayiye girdi olarak kullanamamaktadır. Türkiye'de ise hizmet sektöründe istihdam artmasına rağmen, tarım sektörü istihdam açısından büyüklüğünü korumaktadır. Sanayi sektöründe ise istihdam yeteri kadar artmamıştır. Buna karşılık hizmet sektöründe istihdamın diğer sektörlerle göre yüksek olduğu görülmektedir. Fakat bu durumun gelişmiş ekonomilerden farkı, ülkemizde hizmet sektöründeki istihdamın vasıf olarak daha çok orta ve düşük olmasıdır.

3.1.5.Ekonomik krizler

Kapitalist sistemin döngüsel olarak yaşadığı ekonomik krizler işsizliğin atmasında önemli bir etken olmuştur (Yaprak,2009:41). Küreselleşme sürecine IMF ve DB'nın yapısal uyum programları ile eklenmeye çalışan gelişmekte olan ekonomilerde, işsizlik sürekli bir sorun haline gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde, finansal sermaye piyasalarının yeteri kadar güçlü olmaması nedeniyle, sermayenin kısa süreli spekülasyon hareketleri ekonomilerini kırılgan bir hale getirmektedir. Ayrıca devletin ekonomiden çekilmesi, özelleştirmeler ve piyasaların deregülasyonu, yetersiz yerli sermaye bu ülkeleri krizlere açık hale getirmiştir.

Tabloda 19'da bazı ülkelerin belirtilen yıllar arasında yaşadıkları ekonomik kriz ve sonrasındaki işsizlik oranları görülmektedir. Gelişmekte olan bazı ülkelerin küresel mali sisteme katılmaları ile birlikte, ekonomilerinde önemli sorunlar oluştuğu söylenebilir. Özellikle spekülasyon sermaye akışları karşısında kendini koruma gücü bulamayan ekonomiler kriz sonrasında dahi eski durumlarına dönememişlerdir.

Aşağıdaki tabloda gösterilen ülkeler yaşanan krizle birlikte ekonomilerinde küçülme olmuş ve işsizlik oranları önemli oranda artmıştır. Fakat kriz geçmesine rağmen etkisi işsizlik üzerinde kalıcı olmuştur ve kriz öncesi duruma tekrar dönülememiştir.

Tablo 19:Dünyanın Çeşitli Bölgelerinde Açık İşsizlik Oranı (%), 1990-2002

Ülkeler	Yıllar	Kriz Öncesi	Küçülme	Kriz Sonrası
Brezilya	1997-2000	5.9	7.9	7.3
Şili	1998-2000	5.3	11.4	10.7
Kolombiya	1998-2000	14.4	20.5	17.2
Meksika	1995-1996	3.6	7.4	3.7
Endonezya	1996-2000	4.9	5.4	6.1
Kore	1996-2000	2.0	6.8	3.7
Malezya	1996-2000	2.6	4.0	3.6
Filipinler	1996-2000	8.6	10.1	9.8
Tayland	1996-2000	2.0	5.2	2.6

Kaynak: ILO Küresel İstihdam Eğilimleri, 2002 [Global employment Trends, 2002], (Petrol-İş,*Sendikal Notlar*, Nisan 2004:119'dan alınmıştır).

3.1.6.İşçinin Niteliğindeki Değişme

Küreselleşme ile birlikte işçinin niteliğinin de değiştiği görülmektedir (Aktürk,2001). Sanayi ötesi toplumlarda, imalat sektörünün yerini hizmet sektörü almıştır. Bankacılık, sigortacılık, pazarlama teknikleri, tasarım geliştirme gibi sektörlerin toplam ekonomik faaliyetlerdeki ağırlığı artmıştır. Küreselleşen sermaye için artık sadece bilgiyi kullanan değil, bilgiyi üreten işçiye ihtiyaç vardır. Rekabet üstünlüğü artık bilgi üreten ve onu en hızlı bir şekilde kullanan tarafın olmaktadır. İşçinin sadece teknolojiyi kullanması yeterli gelmemektedir. Bunun yerine küresel ölçekte düşünebilen, çok yönlü teknoloji bilgisine sahip, hareket kabiliyeti yüksek, finansal ürünler yaratabilme kabiliyeti olan, liderlik vasıfları yüksek kişilerden oluşmaktadır. İşyerlerinde mavi beyaz yaka ayrımının yerini altın yakalı çalışanlar almıştır (Savaş, 2003:239)

Küreselleşme ile birlikte değişen iş gücü yapısı sendikal örgütlenme üzerinde önemli etkileri olmuştur (Günay,2015). Sanayi devrimiyle birlikte yan yana ve hemen hemen aynı vasıflara sahip olan işçiler, günümüzde vasıf olarak farklılaşmıştır. İş gücü üretimin gerekliliği olarak birden fazla donanımı olan, eğitilmiş, teknolojiyi kullanabilen, fikri gücü yüksek kişilerden oluşmaktadır. Bu

durumda sendikal örgütlenme konusunda yaşanan çıkmaz ise, eğitimli kişilerin örgütlenme konusunda daha duyarlı olması beklenirken tam tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Sahip olduğu vasıflara güvenen işçiler çok çabuk iş değiştirebilmekte, kendi ücret pazarlığını kendisi yapabilmektedir. Gelişen ve çeşitlenen teknolojiyi kullanmada uzmanlaşan bu iş gücü yüksek ücretlerle firmalarda iş bulma olanağına sahip oldukları için sendikalara üye olmamaktadırlar. Özellikle iletişim teknolojisindeki gelişmelerle birlikte, evden çalışmanın yaygınlaşması sendikaların örgütlenmelerini zorlaştırmaktadır.

3.1.7.Özelleştirme Uygulamalarının Sendikalara Etkisi

Küresel kapitalizmin teorisini oluşturan Neoliberal ekonomi politikaları, bireyin çıkarının toplumun çıkarları olduğunu söyler. Bireylerin faydalarının toplamı toplumun da faydasını oluşturur (Aksoy,1995:21). Neoliberalere göre, hedef bireyin çıkarının en üst seviyede gerçekleşmesidir. Bu nedenle neoliberaler toplumsal çıkar tanımına tepkiyle yaklaşmaktadırlar (Aksoy,1995:21). Bu düşünceyi temel alan ekonomik yönelim, sosyal devlet kavramına da karşı olmuştur. Devletin küçülmesini istemesindeki temel neden de bu bireyci yaklaşımdır. Devletin sosyal güvenlik, sosyal adalet, sağlık ve öğretim gibi alanlarda temel hizmet sağlayıcı rolünü kabul etmemektedir (Uçkaç,2010:422). Neoliberal politikalar, gelişmiş kapitalist ülkelerin sorunlarını çözmek üzerine geliştirilmiş bir söylemdir. Gelişmiş ülkelerde yatırım maliyetlerinin yükselmesi ve pazarın daralması, şirketler için gelişmekte olan ülkeler yeni olanaklar sunmuştur. Bu olanaklar, ucuz iş gücü, vergi indirimleri, doğal kaynakların kullanımında sınırlamaların olmaması, çevre ile ilgili yasal düzenlemelerin esnek olması gibi uygulamalardır. IMF ve DB gibi uluslararası kuruluşların dikte ettiği ekonomik programlar bu ülkelerde kontrolsüz ve kuralsız bir liberalleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Dış dinamiklerin iç dinamiği belirlediği bu ülkelerde özelleştirmeler, kamunun mülkiyetindeki tüm varlıkların yerli ve yabancı sermayeye devredilmesini sağlamıştır.

Küreselleşme, kapitalist üretim sisteminin bir aşaması olarak, sermaye hareketleri üzerindeki tüm sınır ve kısıtlamaların kalkarak dünyanın tek pazar haline gelmesini ifade eder. Küreselleşmenin neden olduğu diğer tüm etkileşimler bu

zemin üzerinden gerçekleşir. Özelleştirme bu etkileşimlerin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Küreselleşmenin yayılma hızını özelleştirmeler belirlemiştir. Küreselleşmenin hakim söylemi olan devletin küçülmesi özelleştirme fikrinin ana başlığıdır. Devletin tüm ekonomik ve sosyal alandan çekilerek buraları serbest piyasa koşullarına terk etmesi, küresel kapitalizmin temel talebidir.

Özelleştirme, genel anlamıyla kamu mülkiyetinin kısmen veya tamamen özel sektöre devri anlamını taşımaktadır (Özbek,2007:4). Mülkiyetin devri farklı farklı şekillerde yapılmaktadır. Bunlar; blok satış, varlık satışları, halka arz, borsada satış gibi yöntemlerdir. Tüm bu yaklaşımların amacı devletin ekonomideki etkinliğinin azaltılması, ona sadece düzenleme ve denetleme işlevinin verilmesidir. Özelleştirmeler gelişmekte olan ülkelerde büyük bütçe açıkları, yüksek yabancı borç ve uluslararası finans kuruluşlarına olan bağımlılığının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Sezgin,2010:154). Bu ülkelere verilen krediler ve borçlar küreselleşmenin temel gereksinimlerini karşılamak üzere verilmiştir. Öncelikle istenen şey devletin küçültülmesidir. Bundan kasıt devletin ekonomiden etkinliğini kaldırması yönetimindeki kamu mülkiyetinin özel sektöre devredilmesidir. Özelleştirmeciler, devletin mal ve hizmet üretiminden çekilerek, bu alanları özel sermayeye bırakmalı ve sadece düzenleyici ve denetleyici olmalıdır ve bu görevi serbest piyasa kurallarını etkilemeden yapmalıdır görüşünü savunmaktadırlar. Yani serbest piyasanın yürütülmesinin güvencesi olmalıdır. Küresel kapitalist sisteme göre özelleştirmeler ile devletin elindeki kamu mülkiyeti, özel sermayeye devredilerek, sermayenin tabana yayılması sağlanacak. Tabanda sermayeye sahip olan birey ve firmalar devlet karşısında bir güç dengesi oluşturacaklardır. Bu dengeli güç durumu demokratik bir yönetimi de beraberinde getirecektir. Özelleştirme ile sağlanacak faydalardan biri de devlete gelir sağlaması idi. Devlet, yönetimi altındaki kamuya ait olan malları satarak gelir elde edecekti. Elde ettiği gelirle borçları ödeyecek ya da vatandaşına sunduğu hizmetin kalitesini arttıracaktı. Fakat burada ilk anda görülen şey, devletin tek seferlik bir kazanç için gelecek olan kazançlarından da vazgeçmesi olmuştur. Yapılan bazı çalışmalar da bu yolla devletin gelir sağlamasının ekonomik problemleri çözmede yeterli olmadığını göstermiştir.

3.2.Küreselleşme Sürecinde Sendikal Sorunlar ve Yeni Sendikal Stratejiler

Sermaye hareketlerinin küresel ölçekte sınırsız bir şekilde dolaşması sendikaların bu sermaye hareketliliği karşısında farklı stratejiler geliştirmek zorunda kalmıştır (Ayd,2003). Küreselleşme süreci sermayenin dışsal ve içsel taleplerinin sorunsuz olarak yerine getirildiği bir aşama olmuştur. Sermayenin dışsal talebi; mal ve hizmet ticaretinde, sermayenin hiçbir kısıtlama olmadan hareket etmesi ve devletlerin düzenleyici görevini çok uluslu şirketler yararına yapmasıdır. Ayrıca, özelleştirmelerle birlikte, enerji, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi birçok hizmetin piyasa koşullarına bırakılması temel taleplerinden biri olmuştur. Sermayenin içsel talepleri işe; daha düşük girdi maliyetleri ile daha fazla kar elde etmek, daha az iş gücü, daha düşük ücretle üretim yapmak olmuştur.

Küreselleşme her ne kadar mal ve hizmet ticaretinde sermaye akımlarında sınırsız dolaşımı tarif etmiş olsa bile gerçekte bunun belli birliklerle kontrol edildiğini görmekteyiz. Coğrafi ve ekonomik birlikler, sermayenin bu dolaşım hızından en büyük payı elde etme mücadelesi vermektedir. Bu mücadele dünyayı çok kutup haline getirmektedir. 1990 öncesi iki kutup olan dünya günümüzde AB, ABD, Japonya, Kanada gibi G-4'lü, ABD, Japonya, Almanya, Fransa, İngiltere gibi G-5'li ve G-5'liye Kanada ve İtalya'nın eklenmesiyle G-7 birlikleri kurulmuştur. Bu çok kutuplu dünya, sermayenin küresel ölçekte paylaşımını yapmaktadırlar.

Çok kutuplu dünyada küreselleşen sermaye, kendine uygun siyasal, ekonomik ve toplumsal düzeni de yaratmıştır. Küreselleşme süreci derinleştikçe, mal ve hizmet üretiminde niteliksel değişiklikler, iş gücü piyasalarında da köklü değişikliklere yol açmış ve iş bölümünü dünya ölçeğinde değiştirmiştir (Erdoğan,2003:253). İş gücü piyasasında yaşanan her türlü değişiklik, emek üzerindeki sömürüyü arttırıcı bir rol oynamıştır. İşçi sınıfının sosyal ve ekonomik çıkarlarının savunucusu olan sendikaların da kendilerini küresel ölçekte tekrar tanımlamaları gerekmiştir. Çok uluslu şirketlerle dünya ölçeğinde faaliyette bulunan şirketler, farklı uluslardan işçileri de bünyelerinde bulundurmaktadır. Bu şirketlerle ulusal ölçekte kalarak mücadele edilemeyeceği açık ve net olarak görülmüştür. Bu nedenledir ki sendikal

harekette kendini tekrar uluslararası boyutta organize ederek mücadele pratiği kazanmalıdır.

Sendikaların küreselleşme ile birlikte karşı karşıya oldukları yeni çalışma yaşamını şöyle özetleyebiliriz. İşletme ölçekleri küçülmüş, üretim esnekleştirilmiştir. Esnekleşen üretim süreci, birden fazla işte uzmanlaşmış, gelişen ve değişen teknolojiyi kullanabilen, daha çok fikir ve kas gücünü birlikte kullanan, yüksek vasıflı iş gücüne dayanmaktadır (Ansal,1999). Standart istihdam yapısı ise yarı zamanlı çalışma, çağrı üzerine çalışma, parça başı çalışma, evde çalışma, sözleşmeli ve taşeron çalışma olarak atipik bir istihdam şekline dönüşmüştür. Ayrıca üretim sürecinde kadın, çocuk ve göçmen işçilerin sosyal güvencesiz ve düşük ücretle çalıştırılması, genel istidam içinde sayılarının artması sendikaların geleneksel üye tabanlarını ortadan kaldırmıştır.

Küreselleşen sermaye karşısında sendikalar güçlerini koruyabilmek için, istihdam, çalışma koşulları, sosyal güvenlik, eğitim ve insan kaynakları yönetim teknikleri konusunda politika üretmek ve üyelerine ihtiyaç duydukları hizmetleri sunabilme yönünde arayışlara girmiştir (Ayd, 2003).

3.2.1.Küreselleşme Sürecinde Değişen Sendikal Politikalar

İşletmeler sadece üretim yöntemini değiştirmemiş bununla birlikte, emek sürecini de yeniden organize etmiştir. İşletmeler kullandıkları insan kaynakları yöntemi ile, çalışanlarla yakın ilişkiler kurma çabasında olmuştur. İşletmenin var olması ve küresel rekabet ortamında kazançlı çıkabilmesi için, çalışanlarla güç birliği ve dayanışma içinde olunması gerektiği politikası uygulanmaktadır. Ayrıca işletme yöneticileri, çalışanların iş yerlerine bağlılıklarını ve katkılarını arttırmak için, performansa dayalı ücret ve öneri sistemlerini geliştirmiştir (Memduhoğlu,2007:1). İşçilerin üretim sürecine büyük fedakârlıkla katkı sunabilmeleri için işverenler sendikalardan sürece ortak olmalarını istemişlerdir. Sendikaların örgütlülüklerini koruyabilmek için tercih ettikleri yöntemlerden bir de işletme sendikacılığıdır. Bu sendikacılık anlayışı, işletmenin kar etmesi ve büyümesi sağlanmalıdır ki, daha fazla işçi istihdam ederek daha yüksek ücretler ödenebilsin, bunun için de işverenle çıkar

birlikteliği sağlanmalı anlayışıdır. İşletme merkezli sendikal anlayışın güçlenmesindeki temel etken, işverenlerin hızla sendikasızlaştırabile imkânları ve insan kaynakları yönetimidir (Öztürk,2007:477). İşletme sendikacılığı daha adem-i merkeziyetçi bir yapıya sahiptir. Mücadelesini sadece işletmedeki işçileri için verir ve işletme bazında toplu iş sözleşmeleri yapma yöntemini benimser.

Küreselleşme sürecinin zorunlu bir koşulu olarak değişen sendikal anlayışlardan biri de sosyal diyalogu ön plana alan daha çok merkezi yapının ağırlığı olan anlayıştır. Sendikalar temel ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanması aşamasında işveren örgütleri ve diğer sosyal taraflarla diyalog içinde olmayı benimsemişlerdir. Endüstri ilişkileri sisteminde taraflar arası diyalog ve uzlaşmayı hedef alan sendikal eğilim, işçi sendikaları arasında tartışılan fakat güçlü bir desteğe sahip olan eğilim olduğu görülmektedir (Öztürk,2007:477). Bu anlayışa göre sendikalar temel ekonomik ve sosyal problemlerin çözümü aşamasında hükümet, işveren, sendika olarak üçlü diyalogda yerini almalıdır. Temel amaç kararların ortak bir diyalog sonucunda alınmasıdır. Bu sendikal anlayış 2.dünya savaşı sonrasında hükümet, işveren ve sendikalar arasında Avrupa'nın yeniden yapılanması aşamasının bir ürünüdür (Urhan,2005:1). Bu sendikal anlayış genel olarak demokrasi kültürünün yerleştiği toplumlarda mümkün olabilmektedir. Bir sosyal diyalog sürecinin etkin ve faydalı olabilmesi için, karar alma süreçlerinde tarafların eşit ağırlıkta olması, birinin diğerine karşı üstünlüğünün olmaması gereklidir. Bu sendikal anlayış daha çok gelişmiş ülkelerde mevcut durumlarını korumak ve geliştirebilmek için tercih ettikleri bir yöntemdir.

Sendikal örgütlemeye benimsenen diğer bir yöntem ise hizmet sendikacılığıdır. Sendikalar değişen iş koşullarına ve istihdam yapısına göre yeniden örgütlenme gereği duymuşlardır. Sendikalar mevcut üyelerini korumak ve yeni üyeler kazanabilmek için geleneksel görevlerinin yanı sıra yeni imkânlarda sunmaktadır. Sendikalar üyelerine çok yönlü hizmet sunmaya çalışmaktadırlar. Örneğin, meslek hastalıkları hastanesi açmak, üyelerinin çocukları için etüt ve kreşler açmak, üyelerine mesleki eğitim vermek, değişen teknolojiye uyum için eğitim olanakları sağlamak gibi. Bütünü ile toplumcu bir tarihsel geçmişe sahip olan sendikaların, yeni

emeğin çeşitlenmiş taleplerini karşılama çabalarının yarattığı süreçlerden biri popüler hizmet sendikacılığıdır (Öztürk,2007:477). Değişen işletme yapısı ve üretim yöntemiyle birlikte beyaz yakalı yüksek nitelikli çalışanlar sendikaların hedef üye kitlesi durumuna gelmiştir. Bu vasıflı iş gücü çok kolay iş değiştirebilmekte, kişisel tatminini ön planda tutan kişilerdir. Sendikalar bunları üye yapabilmek için geleneksel görevlerinin yanı sıra farklı hizmet olanakları da yaratabilmelidir. Bu sendikal anlayışta üye memnuniyetini sağlamak temel koşuldur.

Sendikaların tercih ettiği diğer bir yöntem ise toplumsal hareket sendikacılığıdır. Bu anlayışa göre sendikalar sadece üyelerinin çıkarları için değil daha geniş toplum kesiminin çıkarları için mücadele ederler. Sendikalar üyeleri dışında, taşeron işçiler, işsizler için de mücadele olanakları geliştirir. Toplumsal hareket sendikacılığı, sosyal adaletin sağlanması konusunda mücadele tabanını genişleterek, güçlü bir sosyal taraf olma durumunu korumayı amaç edinmiştir. Kısaca toplumsal hareket sendikacılığı, toplumsal hareketle ilişkili olan kolektif eylem tarzlarını kurumsallaşmış toplu pazarlık uygulamaları ile birleştirmesi olarak tanımlanabilir (Urhan,2005:1)

3.2.2.Uluslararası Sendikacılık

Sermayenin uluslararası nitelik kazandığı bir dönemde sendikaların ulusal ölçekte kalarak mücadele etmeleri zorlaşmaktadır. Çokuluslu ve ulus ötesi şirketler, doğrudan yatırım ya da şirket birleşmeleri, satın almalar yoluyla küresel ölçekte faaliyet göstermektedirler. Ulaşım, haberleşme ve bilgisayar teknolojisindeki olağan üstü gelişmeler sermayenin hareket kabiliyetini arttırmıştır. Şirketler teknolojiye ve pazarlara anında ulaşarak üretimlerine yön verebilmektedirler. Değişen üretim yöntemleri yeni emek süreçlerini de beraberinde getirmiştir. Teknolojinin bu hızına uygun olarak emek süreçleri yeniden organize edilmektedir. Bu süreçlerin en önemlilerinden biri insan kaynakları yönetimidir. İnsan Kaynakları yönetimi emek verimliliğini arttırıcı işlem ve organizasyonlarının teorik temelini oluşturmaktadır. Bu yöntemin uygulanma aşaması işletmelerdeki sendikaları ya güçsüzleştirilerek ya da sürece dahil edip pasifleştirerek gerçekleşmektedir.

Çok uluslu şirketler, gelişmiş ülkelerde, üstün teknolojilerin kullanıldığı, katma değeri yüksek ürünleri nitelikli iş gücü ile yaparken, gelişmekte olan ülkelerdeki üretimleri daha çok, teknolojinin daha az kullanıldığı, daha yoğun emek kullanılan daha düşük nitelikli iş gücü ile yapmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yeterli sermaye birikiminin olmaması ve ekonomi için yabancı sermayeye ihtiyaç duyulması çok uluslu şirketler için önemli avantajlar sağlamaktadır. Çünkü bu ülkelerde sermayenin yurt içinde kalmasını sağlamak için sermaye üzerindeki denetimlerin en az seviyelere indirmekte, çevre ve sosyal haklar konusunda daha esnek davranmakta ve en önemlisi düşük ücret olanağı sağlamaktadır. Bu koşullar altında sendikaların ulusal ölçekte kalarak üyelerinin hak ve menfaatlerini korumaları mümkün olamamaktadır. Uluslararası sendikacılığın temel işlevi ise farklı yapılardaki bu işçi sınıfını ortak çıkarlar etrafında birleştirerek küresel ölçekte mücadeleye yönlendirmek olmalıdır. Küreselleşme sürecinde sendikaların uluslar arası nitelik kazanmaya başlaması 2006 yılında Uluslar arası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (ICFTU) ile Dünya Emek Konfederasyonu'nun (WCL) birleşerek Uluslar arası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) adını alması önemli bir adım olmuştur (Eroğlu,2006:48). Bu birleşmeyle birlikte ITUC 181 milyon kişiyi temsil eden bir yapı haline gelmiştir.

Küreselleşme sürecinde uluslararası sendikacılığın programı, talepleri, müzakere araçları, endüstriyel eylem biçimleri, yönetime katılma araçları, ileri kapitalist ülkelerdeki sendikaların çıkarlarına uygun olarak belirlenmektedir (Erdoğan,2003:253). Çünkü ITUC içinde ağırlıklı olarak bu ülke sendikaları örgütlüdür. Gelişmekte olan ülkelerdeki işçilerin çıkarları eğer gelişmiş ülkedeki işçilerin çıkarları ile örtüşüyor ise, uluslararası sendikaların faaliyetlerinin gelişmekte olan ülkelerdeki işçileri etkileyebilmektedir. Bu temel problemin giderilmesi için uluslararası sendikalar, küresel ölçekte en zayıf olanın durumunu düzelterek ancak sanayileşmiş ülkenin işçilerini de koruyabilir. Küresel ölçekte çok çabuk yer değiştiren sermaye, ücretlerin ve sosyal hakların zayıf olduğu yerlere kayarak ücretlerin ve sosyal hakların daha da zayıflamasına neden olabilmektedir.

Uluslararası sendikaların diğer bir politikası da, mücadelesini siyasal boyuta kaydırmak olmuştur. Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü, OECD gibi

uluslararası kuruluşlarla görüşerek, sosyal politikalarının belirlenmesinde etkili olmayı amaçlamıştır. Özellikle IMF ve Dünya Bankasının gelişmekte olan ülkeler için önerdikleri programlarda değişikliğe gidilmesi yönünde baskı unsuru oluşturmak hedeflenmiştir. Küresel sendikaların diğer mücadele alanı ise, çok uluslu şirketleri küresel sözleşmeler yapmaya zorlamaktır. ILO'nun çok uluslu işletmeler ve sosyal politikaya ilişkin ilkelerinin uygulanması, sosyal sorumluluk 8000 standartları, şirket davranış kodları, sosyal etiketleme, sosyal sertifikasyon, işçi sermayesi olarak nitelenen Emekli Fonları ve Yatırımcı Girişimleri gibi girişimlerin desteklenmesi ve örgütlenmesi de amaçları arasındadır (Erdoğan,2003:253). Uluslararası sendikaların temel hedefi, uluslararası çalışma standardının belirlenmesidir.

ILO'nun örgütlenme ve toplu sözleşmeye ilişkin 87 ve 89, zorla çalıştırılmanın kaldırılmasına ilişkin 29 ve 105, eşit işe eşit ücret ilkesi 111 ve 100, istihdamda yaş sınırına ilişkin 138 inci maddelerin sosyal hüküm olarak temel standart olarak benimsemiştir.

3.3.Küreselleşme Sürecinin Türk İşçi Sendikaları Üzerine Etkisi Ve Öneriler

Küreselleşme sürecinin, çalışma hayatına ve sendikal örgütlülük üzerine birçok yönden olumsuz etkileri olmuştur (Kutal,1997). Genel olarak sermayenin sınır ötesi hareketliliğinin bir ifadesi olan Küreselleşmeyle birlikte, rekabet ülkeler arasında değil, çok uluslu şirketler arasında yaşanmaya başlanmıştır. Sınırsız hareket etme kabiliyeti kazanan sermaye, ucuz emek, düşük vergi, sermaye üzerinde denetimlerin olmadığı, çevre bilincinin oluşmadığı yerleri tercih etmektedir. Küreselleşme sürecinin etkileri her ülkede aynı sonuçları doğurmamıştır. Gelişmiş ülkeler sağlam bir ekonomik yapıya, demokratik bir toplum hayatına, sosyal devlet uygulamalarına sahip olduğu için, küreselleşme sürecinden daha çok fayda sağlamışlardır. Gelişmekte olan ülkelere ise durum bunun tam tersidir. Gelişmekte olan ülkelere gelen dış kaynaklı sermaye, ucuz iş gücü ile yüksek karlar elde ederken, doğal kaynakların ve çevrenin kullanımında hiçbir kural tanımamaktadır. Sermaye için bu kuralsız çalışma koşulları, uluslararası pazarda rekabet gücünü arttırmaktadır. Küreselleşme sürecinin, gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye için olumlu etkilerinin yanı sıra büyük olumsuz etkileri de olmuştur (Kutal,1997). Bu olumsuz etkilere

sendikalar ve emek süreci üzerinden bakacak olursak, genel başlıklar hakkında aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

1. Değişen İstihdam Politikaları
2. Esnek Çalışma
3. Özelleştirme uygulamaları
4. Ekonomik krizler
5. Taşeron Uygulaması

3.3.1. Değişen İstihdam Politikalarının Sendikalar Üzerine Etkisi

Küreselleşme sürecinin istihdama üzerine etkileri farklı şekillerde olmuştur. Öncelikle istihdamın sektörler arası dağılımına bakıldığında, diğer sektörlerle göre hizmet sektöründe istihdam artışının yüksek olduğu görülecektir. Ayrıca tipik istihdam şeklini atipik istihdam almıştır. Üretim yapısındaki değişmeye bağlı olarak tam süreli çalışmanın yerini yarı zamanlı çalışma şekilleri almıştır. Esnek üretim süreçleri, emek örgütlenmesini yeniden organize ederek uyumlaştırmıştır. Aynı iş yerinde farklı çalışma şekillerinin uygulanması örgütlenme üzerinde önemli zorluklar oluşturmuştur. Tam süreli ve çekirdek iş gücünün çevresinde taşeron çalışma, sözleşmeli personel, çağrı üzerine çalışma gibi farklı istihdam şekillerinin olması işçilerin ortak davranış sergilemelerini zorlaştırmaktadır. Bu durum var olan sendikayı zayıflatırken, sendikal örgütlenmeyi de zorlaştırmaktadır. Değişen bu istihdam yapısının sendikalar üzerindeki etkisini belli başlıklar altında incelemeye çalışacağız.

3.3.1.1. İstihdamın İmalat Sektöründen Hizmet Sektörüne Yönelmesi

Sendikaların geleneksel örgüt tabanını oluşturan sanayi işçisinin yerini, artık hizmet sektöründe nitelikli ve yarı nitelikli iş gücü almaya başlamıştır. İş gücünün imalat sektöründen hizmet sektörüne geçiş sürecinde sendikalar, süreci iyi takip edememiştir. Sendikalar süreç ile ilgili bilgi ve donanımı edinemedikleri için bu sektördeki iş gücüne ulaşamamışlardır. Hizmet sektörü, yüksek vasıflı ve vasıfsız iş gücünü barındırdığı için sendikalar bu sektörde farklı stratejilerle örgütlenme çalışmaları yürütmelidirler. Yüksek vasıflı, kısmen iş olanakları daha fazla olan ve

iyi ücretlerle çalışan işçilere sendikalar geleneksel ücret sendikacılığı ile yaklaşamazlar. Sendikaların organizasyon ve kültür yapısıyla sosyal ve ekonomik değişiklikler arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır (Öztürk,2007:477). Sendikalar bu ilişki sürecini iyi analiz edebilmeli ve ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden organize olabilmelidir. Sendikaların hizmet sektöründeki vasıflı işçiye ulaşabilmesi için, onların ihtiyaçlarını iyi tespit etmelidir. Bu tespit ancak bilgiyle ve teknolojiyi kullanarak yapılabilir. Sendikalar aynı iş kolundaki uluslararası sendikalarla yakın ilişkiler kurmalı, sektördeki gelişen teknoloji ve kullanımı konusunda üyelerine yurt dışı olanaklar sağlamalıdır. Ayrıca sendikalar üyelerinin mesleki anlamda gelişmelerine katkı için eğitimler organize etmeli ve işçi arkasında kendisini hem mesleki olarak destekleyen hem de iş güvencesi sağlayan bir örgütün varlığını hissetmelidir.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin en önemli göstergelerinden biri istihdamın sektörel olarak dağılımıdır. Aşağıdaki tabloda Türkiye’de istihdamın sektörel dağılımı verilmektedir. Tarımdaki istihdam oranına bakacak olursak, oranın bir düşüş seyrettiği görülecektir. Tarımda istihdam düşerken sanayide istihdam artışının çok düşük olduğu görülmektedir. Sanayi istihdamı son beş yıllık süre içerisinde önemli bir istihdam yaratamamıştır. Tablo 20’de hem tarımda hem de sanayide istihdam oranlarının düşük olması, tarım sektörünün yeteri kadar verimli olmadığını ve sanayiye desteklemediğini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde tarım istihdamındaki düşüş genel olarak, tarımın büyük çiftliklerde ve modern yollarla yapılıyor olması ve verimliliğin yüksek olmasıdır. Ülkemizde ise tarım daha çok küçük aile çiftliklerinde yapılmaktadır. Ayrıca makine ve tohum olarak dışarıya bağımlılığımız artmaktadır.

Tablo 20: İstihdamın Sektörel Dağılımı (15+yaş, %)

Sektör	2011	2012	2013	2014	2015
Tarım	23,3	22,1	21,2	19,6	19
Sanayi	20,8	20,5	20,7	21,4	21
Hizmet	48,7	50,2	50,9	52,1	53,3
İnşaat	7,2	7,2	7,2	6,9	6,7

Kaynak:TÜİK, İlgücü İstatistikleri, 2015

Gelişmiş ülkelerde tarım istihdamı %5’ler gibi düşük bir oranda olduğu önceki konumuzda vermiştik. Bununla birlikte sanayideki istihdamın %28 civarlarında

olduğu gösterilmişti. Gelişmiş ülkelerde hizmet sektörünün %70 oranlarında bir istihdam yarattığı görülmektedir. Bu oranları önemli kılan şey ise, hizmet sektöründeki istihdamın hangi işlerde geliştiğidir. Eğer hizmet sektörü, eğitim düzeyi yüksek nitelikli işlerde oluşmakta ise ülke gelişmesine de katkısı o kadar yüksek olmaktadır.

İstihdamın vasıflı iş gücüne dayanmaması ekonomide büyümeyi sağlayamamaktadır. Türkiye’de genel olarak istihdam edilenlerin eğitim düzeylerine bakıldığında Tablo 21’de görüldüğü gibi iş gücünün lise altı ve liseye dayandığı görülmektedir. Ayrıca okur-yazar olmayan işgücü oranı erkeklerde %27,4, kadınlarda ise % 14,3 gibi yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. İstihdam oranına okur-yazar ve lise altının toplamı %57,7 gibi yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. Yine aynı şekilde işgücüne katılım oranlarının eğitim düzeylerinin düşüklüğüne göre yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 21: Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu, 2015

Eğitim Durumu	Toplam	İşgücüne Katılım Oranı (%)		Toplam	İstihdam Oranı (%)	
		Erkek	Kadın		Erkek	Kadın
Genel Nüfus	50,0	70,5	29,9	44,3	63,0	24,4
Okur-yazar olmayan	17,7	32,7	14,7	16,5	27,4	14,3
Lise altı eğitimler	46,5	67,5	24,7	41,2	59,6	22,2
Lise	52,5	69,6	31,8	45,6	52,7	24,8
Mesleki veya teknik lise	64,2	79,2	39,3	57,1	72,4	31,6
Yüksek öğrenim	80,9	86,3	73,6	71,8	79,4	61,6

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2015

Tablo 21’de Türkiye’de iş gücüne katılım oranının %50 olduğu görülmektedir. Bunun %70,5’ini erkekler oluştururken, %29,9 kadınların iş gücüne katılım oranı olduğu görülmektedir. Toplam iş gücüne katılanların ise ancak %44,3’ü istihdam edilmektedir. Bu istihdam oranının %63’ünü erkekler oluştururken %24,2’ünü kadınlar oluşturmaktadır. Bu tabloda görüldüğü gibi, kadınların iş gücüne katılım oranları ve istihdam oranları gelişmiş ülkelerin çok gerisindedir. Ayrıca yine aynı tabloda, Türkiye’de büyüyen hizmet sektörünün daha çok, düşük ve orta vasıflı işlere dayandığı anlaşılmaktadır. Sendikal örgütlülük açısından bakıldığında hizmet sektöründe örgütlenmenin sanayi sektörüne göre daha zor olduğu görülecektir. Bunun bir nedeni hizmet sektöründe istihdam edilenlerin eğitim düzeyinin düşük

olması ve örgütlülük konusunda yeterli bilinç oluşmaması ayrıca, iş yerlerinin dağınık olması ve en önemlisi de sektörde taşeron çalışma oranının yüksek olması, sendikal örgütlenmeyi zorlaştırmaktadır. Sendikalar büyüyen hizmet sektörünün iş gücü yapısını iyi analiz edebilmeli ve sektör içerisindeki farklı vasıflardaki işçilere farklı şekillerde ulaşma yolunu denemelidir.

3.3.1.2.Kadın ve Çocuk İş gücü İstihdamı

Değişen üretim teknikleri ile birlikte kadın ve çocuk iş gücü de ucuz iş gücü olarak kullanılmaktadır. Özellikle kayıt dışı istihdam kadın ve çocuk emeğinin sömürüldüğü başlıca yerlerdir (Öztürk,2007:477). Yoksulluk, eğitim sisteminin beklentilere yanıt verememesi, en önemlisi de işverenlerin ucuz iş gücü tercihleri çocuk işçiliğini arttırmaktadır (Gerşil,2007:155). Yetişkin iş gücünün yerini alan çocuk işçiliği, sendikaların örgütlemesi önünde en büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Tablo 22’de 2004- 2013 yılları arasında kadınların iş gücüne katılım oranları görülmektedir. 2009 yılından itibaren kadınların iş gücüne katılım oranları geçmiş yıllara göre daha iyi bir artış göstermektedir.

Tablo 22: Kadınların İş gücüne Katılım Oranları (2004-2013)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
23,3	23,3	23,6	23,6	24,5	26,0	27,6	28,8	29,5	31,9

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Kadınların iş gücüne katılımı artmasına rağmen sendikalaşma oranları oldukça düşük seviyelerde bulunmaktadır. Tablo 23’de toplam işçiler açısından sendikalaşma oranları görülmektedir. Bu oran erkeklerde %9,8 (TÜİK Ocak,2014) ve kadınlarda %4,4 olduğu görülmektedir. Her iki iş gücü açısından sendikalaşma oranlarının çok düşük olduğu görülmektedir. Kadınlarda sendikalara üye olma konusunda isteksiz davranmaları önemli bir örgütlenme alanının kullanılmamasına neden olmaktadır. Betül Urhan’ın 2004 yılında yaptığı bir çalışmaya göre; kadınların sendikalara üye olmama nedeninin %50 işveren baskısından, %36,1’i arkadaşlarının üye olmamalarını neden göstermektedir. Erkeklerde aynı çalışma %38,2’si işveren baskısını %32,4’ü ise arkadaşlarının üye olmamasını göstermiştir. Bu çalışmadan

kadınların örgütlenme eğilimleri erkeklere göre düşük olduğu ve kadınlar arası etkileşimin önemli olduğunu göstermektedir.

Tablo 23: Cinsiyete Göre Sendikalaşma Oranları ,(2014)

	Sendika Üyesi	İşçi Sayısı	Sendikalaşma %
Erkek	858.949	8.749.170	9.8
Kadın	123.041	2.787.288	4.4
Toplam	981.990	11.536.458	14.2

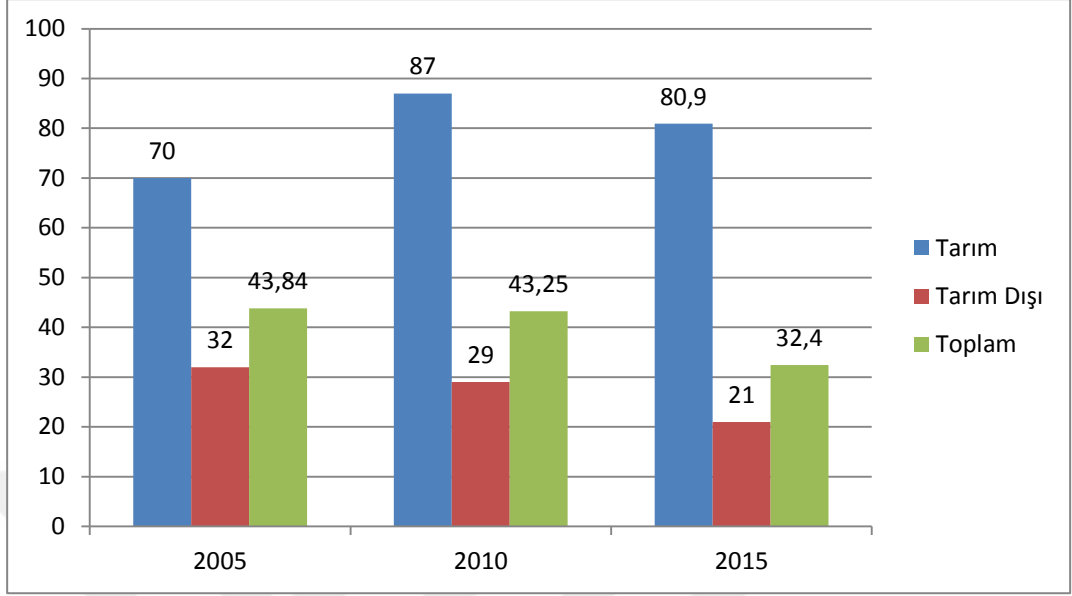
Kaynak: Aziz Çelik (Sendikasızlığın Halleri, 21 Ocak 2014, www.kesk.org.tr)

Sendikalar kadınları örgütleyebilmek için öncelikle, erkesi ve erkekler için olan görüntüsünden kurtulmalıdır. Yönetimlerinde mutlaka kadın kotası koymaları gerekmektedir. Ayrıca çalışan kadınların en önemli sorunu olan kreş sorunu konusunda destek olmalıdır. Sendikalar kadınları örgütlerken, öncelikle sendikaların onlara ne imkânlar sağlayacağı anlatılmalı ve sendikal mücadele içerisinde onların bir anne ya da eş oldukları unutulmamalıdır. Sendikalar, çocuk işçiliği konusunda ise öncelikle çocukların okutulması için sosyal bir taraf olarak siyasete baskı unsuru olmalıdırlar. Ayrıca sendikalar kadın ve çocukların çalıştırılmasına ilişkin ILO sözleşmelerinin ülke iç hukukunda uygulanması konusunda uluslararası ve ulusal düzeyde çalışmalar yapmalıdır.

3.3.1.3.Kayıt Dışı İstihdamın Sendikalar üzerine etkisi

Türkiye'nin en büyük sorun alanlarından biri de kayıt dışı çalışmadır. Yoğun işsizliğin yaşandığı ülkemizde, birçok kişi işini kaybetmemek için, sosyal güvenceden yoksun, düşük ücretle çalışmaktadırlar. Kayıt dışı çalışma bir yandan örgütlenme olanağını ortadan kaldırırken bir yandan da, örgütlü işçi için tehdit oluşturmaktadır. İşverenler örgütlü işçilerin taleplerine karşı bu yedek iş gücünü koz olarak kullanmaktadır. Sendikalı işçiler gerek ücret pazarlığında gerekse sosyal hak taleplerinde, kayıt altında olmayan bu iş gücü tehdidi altındadır.

Grafik 2: Kayıt Dışı İstihdamın Sektörel İstihdama Oranı, %

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İş Gücü Anketi

Grafik 2’de 2005-2015 yılları arasında beşer yıllık periyotlarla kayıt dışı istihdam oranları görülmektedir. Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra kayıt dışı istihdam şekli kayıtlı iş gücünün %45’den fazlasını oluşturmaktadır. Bu kayıt dışı istihdam şekli ile ücretler düşürülmüş ve işlerin kalitesinde önlenemez bir kötüleşme yaşanmıştır (Bağımsız Sosyal Bilimciler,2011:54).

Tablo 24: Sigortalı Çalışan Sayısına Göre İş yeri Büyüklükleri

İş yerinde çalışan Sigortalı sayısı	İş yeri Sayısı	Toplam iş yeri içindeki oranı (%)
1-3	1.046.372	62,3
4-9	387.890	23,1
10-20	133.752	8
21-49	78.272	4,7
50-99	18.753	1,1
100-199	9.033	0,5
200-249	1.728	0,1
250-499	2.915	0,17
500-999	951	0,06
1000+	320	0,02
Toplam	1.679.990	100.00

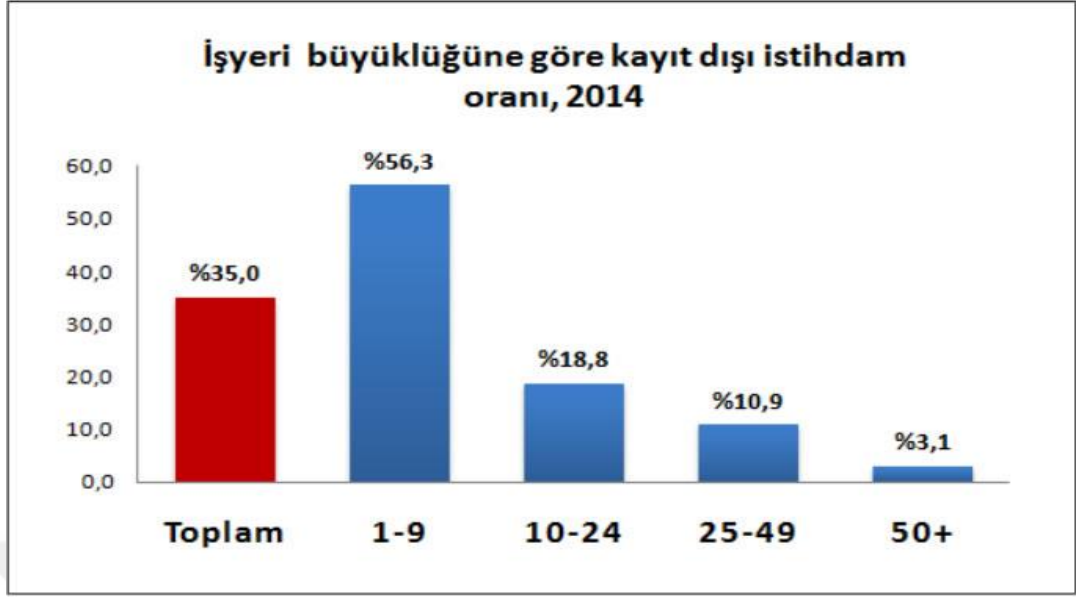
Kaynak: TÜİK, 2014

Tablo 24’de Türkiye’de istihdam ettikleri sigortalı işçi sayısına göre sınıflandırılmış iş yerleri sayısı verilmiştir. Bu verilerden iş yerlerinin genelde küçük

ve orta ölçekli işletmeler olduğu görülmektedir. Bunların temel özellikleri ise genelde aile şirketleri olması ve çalışanların aile ve akrabalarından oluştuğu bilinmektedir. Diğer önemli konu ise; İş Kanununun 18.maddesinde belirtilen iş güvencesi ile ilgili hükümdür. Bu maddeye göre; 30 veya daha fazla işçi çalıştıran iş yerlerinde işçinin iş akdinin fes edilmesi durumunda işverenin geçerli bir nedene dayandırma zorunluluğu getirmesidir. Bunun anlamı ise 30 kişiden az sayıda işçi çalıştıran iş yerlerinde, iş akdi fesi için geçerli bir neden aranmamaktadır. Yani bu işçiler yasada belirtilen iş güvencesinden yoksun kalmaktadırlar. Tablo 24’de gösterildiği gibi, Türkiye’de 30 kişiden daha az işçi çalıştıran yerlerin genel iş yerleri toplamı içerisinde oranı %93,4’tür. Sendikaların bu işletmelerde örgütlenememesinin temel nedenlerinden biri de iş güvencesi kapsamında olmayan iş yerlerinin genel içerisindeki bu yüksek oranıdır. Ayrıca işverenler işçinin iş güvencesinden faydalanmaması için, sürekli çalışan işçi sayısını otuz kişinin altında tutmaya çalışmakta, geri kalanını kayıt dışı ya da kısmi süreli olarak çalıştırmaktadır.

Grafik 3’te 2014 verilerine göre iş yeri büyüklüğüne göre kayıt dışı istihdam gösterilmektedir. İş yeri büyüklüğü arttıkça kayıt dışı çalışma oranının düştüğü görülmektedir. Grafiğe göre 30 çalışanın altındaki iş yerlerinde toplam kayıt dışı istihdamın %75,1’ni oluşturmaktadır. Çalışan sayısının 50 ve üstü işyerlerinde ise kayıt dışı çalışma oranı %3,1’lere düşmektedir. Sendikaların örgütlenme zorluklarının başında dağınık ve küçük işletmelerin çoğunlukta olması gelmektedir. Bu küçük işletmelerin de kayıt dışı istihdama yönelmesi sendikalar açısından örgütlenmeyi neredeyse imkânsız bir hale getirmektedir.

Grafik 3: İş Yeri Büyüklüğüne Göre Kayıt Dışı İstihdam, 2014

Kaynak: Cem BALOĞLU ÇSGB İş Müfettişi *Çalışanları Asgari Ücret Üzerinden Göstermek Sahiden Avantajlı mı?* www.alomaliye.com/2015/10/09/calisanlari-asgari-ucret-uzerinden-gostermek-sahiden-avantajli-mi/ (http://tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_43_20150709.pdf)

Kayıt dışı istihdam tamamen ortadan kaldırılamasa dahi genel ekonomi içerisindeki payı en az seviyelere indirilebilir. Bunun yöntemlerinden biri sendika-işveren ve hükümetler arasında sağlanacak olan bir işbirliğidir. Çünkü kayıt dışı istihdam aynı zamanda bir haksız kazanç yoludur. Aynı sektörde kayıtlı ve örgütlü olarak işçi çalıştıran firmalar için haksız bir rekabet durumu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sendika, siyaset ve işveren olarak üçlü işbirliğine gidilebilir. Diğer bir yöntem ise, işkolunda yapılan TİS'in tüm iş yerlerinde uygulanması sağlanabilir. Bu yöntem Avrupa'da yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen Türkiye'de uygulama alanı bulmamıştır. Bunun en çarpıcı örneği Fransa'dır. Fransa'da örgütlenme oranı %10 olmasına rağmen, toplu pazarlıktan yararlanma oranı %85 olduğu görülmektedir (Petrol-İş,2008:69). Türkiye'de de Bakanlar Kurulu ya da Yüksek Hakem Kurulu kararlarıyla TİS hükümleri örgütsüz tüm iş yerlerinde de uygulanabilir. Bir iş yerine TİS'in girmesi genel olarak sendikalar konusunda işçinin yaklaşımını olumlu yönde değiştirecektir. Sektördeki ücret düzeyinden işçi çalıştırmak zorunda kalan işveren için kayıt dışılığın artık bir anlamı kalmamış olacak.

Kayıt dışı istihdam gelişmekte olan ekonomilerde sıkça rastlanan bir durumdur. Kayıt dışı (enformal) çalışanların kayıtlı (formal) çalışanlardan temel farklılığı, hiçbir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmadan çalışmasıdır. Çalışma istatistikleri içerisinde yer almayan bu kesim, çalışma hayatıyla ilgili genel verilerin tespiti ve yorumlanmasını da zorlaştırmaktadır. Türkiye’de sendikalaşma oranı sadece kayıtlı işçiler göz önüne alınarak hesaplandığında %60’lar gibi yüksek oranda çıkmaktadır. TÜİK’in 2010 verilerine göre, kayıt dışı istihdam oranı %43.3 gibi yüksek bir oranı göstermektedir. Aynı yıl için sendikalaşma oranı ise %5.9 gibi düşük bir oranda olduğu görülmektedir. Kayıt dışı istihdamın bu derece yüksek olması sendikaların örgütlenme olanağını da önemli ölçüde düşürmektedir. Kayıt dışı olarak çalışan kişiler genel olarak çok zor iş bulmuş ve ne şartlarda olursa olsun çalışmak zorunda olan kişilerdir. Bu istihdamın içine son yıllarda göçmen işçilerde eklenmiştir. Özellikle Suriye iç savaşıyla birlikte Türkiye’ye girenler kayıt dışı istidamın önemli ölçüde artmasına neden olmuştur.

Sendikaların, kayıt dışı istidamı öncelikle sosyal bir sorun olarak görmeleri gerekmektedir. Çünkü kayıtlı işçilerin yarısına yaklaşan bu istihdam biçimi, beraberinde olağan üstü bir sömürüyü de beraberinde getirmektedir. Kayıt altına alınmayan her işçinin ürettiği katma değerin vergilendirilmemesi devletin vergi gelirlerini dolayısıyla gelir dağılımını da bozmaktadır. Sendikalar kayıt dışı istihdamın önlenmesine yönelik olarak sendika- işveren ve hükümet işbirliğinin sağlanması yönünde çaba harcamalıdır.

3.3.1.4.Esnek Üretim Sisteminin Sendikalar Üzerine Etkisi

Fordist dönemdeki tek tip üretim ve homojen emek piyasası, enek üretim süreciyle birlikte, vasıf, cinsiyet ve yaş durumuna göre parçalı bir yapı haline gelmiştir. Sendikaların geleneksel üye tabanlarını Fordist üretim sürecinde, kitlesel olarak yan yana çalışan ve vasıf olarak birbirlerine yakın işçiler oluşturmakta idi. Güçlü üye tabanına sahip olan sendikalar, işçilerin ekonomik ve sosyal hakları için güçlü bir mücadele alanı olurken, siyaset üzerinde de önemli bir baskı unsuru olabilmekteydi (Özçam,2016). Küreselleşme süreciyle birlikte, sendikaların bu

geleneksel rijid yapısı çözümlenerek dağılmıştır. Hem nitelik hem de nicelik olarak zayıflayan sendikalar güçlü bir sosyal taraf olma özelliklerini de kaybetmiştir.

Üretim sürecinin esnekleşmesi ile birlikte emeğin zamansal ve mekânsal esnekleşmesi de gerçekleşmiştir. Teknolojideki gelişmeler üretim yönteminde büyük değişikliklere neden olmuştur. Üretim araçları ve üretim süreci, ürün çeşitliliğine dayalı olarak yeniden organize edilmiştir (Günay,2015). İletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmeler, farklı coğrafyalardaki pazarlardan anında haberdar olmayı sağlamıştır. Pazarın talepleri doğrultusunda üretimini değiştirebilen ve bu talebe en hızlı cevap veren firmalar rekabette üstünlüğü sağlamaktadır. Tek bir ürüne bağlı olmayan bu üretim tekniği, teknolojinin çok yönlü kullanımını da beraberinde getirmektedir. Üretimin kolaylıkla çeşitlendirilebilmesi, çok yönlü uzmanlığa sahip emek sürecini de beraberinde getirmiştir. Artık dar uzmanlık ve vasıfsız iş gücünün yerini, geniş iş tanımları ve çok yönlü beceriye sahip iş gücü almıştır.

Rekabet gücünü arttırmak için firmalar üretim ölçeğini küçültmüştür. Üretim ölçeğinin parçalanması emek güçlerini de ayırtmıştır. İş gücü merkez ve çevre olarak ayırtılmıştır. Merkez iş gücü, nitelik olarak daha yüksek, görece iş güvencesine sahip ve genel olarak örgütlü iken, çevre iş gücü asıl işe yardımcı, vasıfsız veya yarı vasıflı, değişken ve düşük ücretle çalışanlardan oluşmaktadır. Sermaye iş gücünü organize ederken, merkezde oldukça az sayıda, birden fazla uzmanlık alanına sahip yüksek vasıflı iş gücünü korumakta, üretim için ikincil olan iş gücünü ise taşeron yoluyla sağlamaktadır. Üretim sürecinde en kalabalık iş gücünü bu çevre iş gücü oluşturmaktadır. Çevre iş gücü, üretimin ihtiyaçları doğrultusunda arttırılıp azaltılabilmektedir. İşverenlere hem sayısal esneklik hem de çalışma süresinin esnekliği kazandırması açısından önemli avantajlar sağlayan bu durum yoğun emek sömürsünü de beraberinde getirmektedir (Güray,2015). Üretimin zamana göre esnekleşmesi ise, standart çalışma zamanının yerini, kısmi zamanlı çalışma, çağrı üzerine çalışma, parça başı çalışma gibi yöntemler almaktadır. Pazarın durumuna göre, ya da üretilen malın niteliğine göre çalışma süreleri değişmektedir. Pazar olanaklarının zayıflaması durumunda kısmi çalışma, ya da çağrı üzerine çalışma uygulanmaktadır. Çalışma süresinin esnekleştirilmesi, geleneksel günlük

çalışma sürelerinin ve belirsiz süreli çalışma sözleşmelerinin ortadan kaldırılmasını sağlamıştır (Petrol-İş,2001:56).

Tablo 25: Yarı Zamanlı Çalışanların Toplam İstihdamdaki payı (%)

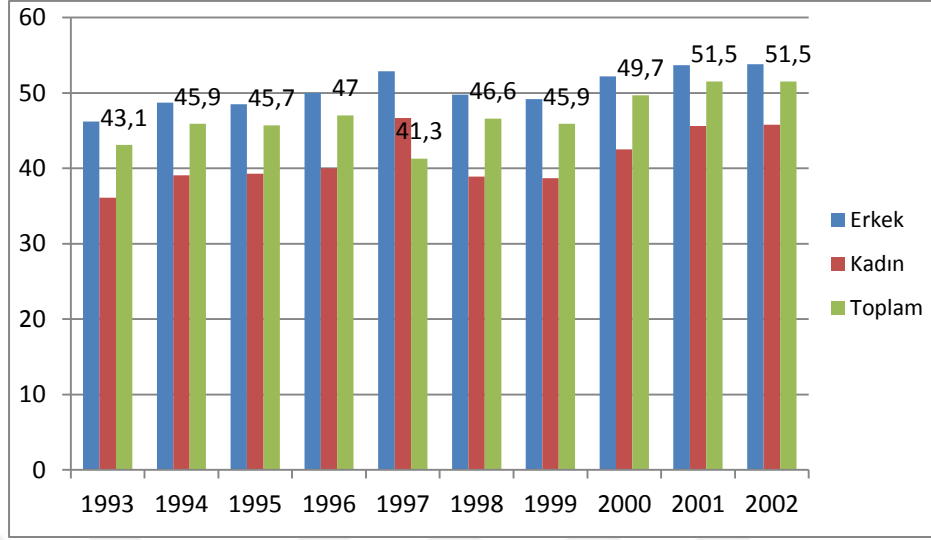
	2004	2009	2013
Erkek	1,8	6,6	7,2
Kadın	7,2	23,8	24,8
Toplam	9,0	30,4	32

Kaynak: T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Türkiye’de Kadın İşgücü Profili İstatistiklerinin Analizi 2014

Tablo 25’de 2004-2009 ve 2013 yılları için, Türkiye genelinde yarı zamanlı çalışma oranları gösterilmektedir. Yarı zamanlı çalışmada kadınların ağırlıklı olarak yer aldıkları görülmektedir. Türkiye’de yarı zamanlı çalışma, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi istihdamı arttırmak için başvurulan bir yöntem değildir. Türkiye’de daha çok düşük ücret, sosyal güvenlik maliyetlerinden kurtulmak için yapılmaktadır.

Grafik 4’te 1993-2002 yılları arasında haftalık çalışma süreleri görülmektedir. 4857 sayılı İş Kanununa göre haftalık çalışma süresi 45 saattir. Yasada belirtilen haftalık 45 saat çalışma süresi birçok AB ülkesinden yüksektir. Grafikte gösterilen değerlerden 1997 yılı dışında diğer yıllarda normal çalışma süresinin üstünde bir çalışma olmuştur. Bu durum iş gücündeki esnek kullanımın istihdam yaratmak olmadığını göstermektedir. Çünkü bir yandan yarı zamanlı çalışma oranları yükselirken diğer yandan çalışma süreleri normal günlük çalışma saatlerini aşmaktadır.

Grafik4: Haftalık Çalışma Süresi (1993-2002)

Kaynak:Petrol-iş, Sendikal Notlar sayı.21, s. 90 derlenmiştir)

Çalışma sürelerinin esnekleştirilmesi işverenler için bir maliyet azaltma yöntemidir (Uyanık,2008:209). Üretim için ihtiyaç duyulan kadar ve duyulduğu zaman gerekli olan iş gücünün istihdam edilmesi, iş gücünün sürekli olma durumundaki maliyetini önemli ölçüde azaltmaktadır. Günlük ve haftalık çalışma saatlerinin standart olmaktan çıkarılması, işçinin ne zaman ne kadar süre ile çalışacağını bilememesi onu sosyal olarak da etkilemektedir. İşçinin dışarıda her an hazır bekletilmesi, kendine ait zaman diliminin olmaması, işverenler için, ücreti ödenmeyen bir iş gücü yaratmaktadır.

Esnek çalışma gelişmiş ülkelerde daha çok istihdamı artırmak, kadın ve gençlerin iş gücüne katılım oranını artırmak için bir yöntem olarak yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde ise, sayıca esneklik ya da ücret esnekliği olarak uygulanmaktadır. Esnek çalışma işçinin hem günlük kazancında hem de sosyal haklarında önemli kayıplara neden olmaktadır. İşin sürekliliği olmadığı için işçi, kıdem tazminatı ve yıllık izin hakkı kazanamamaktadır. Esnek çalışma işçilerin birbirleriyle etkileşim sürelerini azaltmaktadır bu durum sendikal örgütlenmenin önündeki en önemli engeldir. İşçiler birbirlerinden zaman ve mekânsal olarak ayrılarak atomize edilmektedir. Ortak zamanı ve ortak mekânı paylaşamayan işçiler, birbirlerinden haberdar olmadıkları için sorunlarını da

ortaklaştıramamaktadır. Bu nedenle işçiler iş ilişkisi içerisinde bulunabilmek için işverenlerle bireysel olarak anlaşmaktadırlar. Genel istihdam içerisinde bu yönlü atipik çalışma şekli, toplu iş ilişkilerinin yerini bireysel hizmet sözleşmelerini almasına neden olmuştur.

Sendikalar sadece merkezdeki iş gücünü örgütlemekle yetinirse, büyük bir işçi kitlesini dışarıda bırakacaktır. Sendikalar örgütlenme stratejilerini bu ikili iş gücünün özelliklerini iyi değerlendirerek farklı stratejiler geliştirmelidir. Merkezdeki iş gücüne geleneksel ücret sendikacılığı ile yaklaşmak fazla sonuç vermeyebilir. Çünkü genel olarak çevreye göre yüksek ücret almaktadırlar. Sendikalar merkez iş gücüne daha çok mesleki olarak gelişmeleri konusunda destek olmalı, iş yerinde liyakate uygun olarak yükselmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca işçilerin mesleki olarak ihtiyaçları olan eğitimlerin alınması konusunda gerekli imkânlar sağlanmalıdır. Çevre iş gücünü oluşturan daha kalabalık iş gücü için ise önceliğini iş güvencesi üzerine kurmalıdır. Sendikalar merkez ve çevre iş gücünü birbirinden ayırmadan, onların çıkarlarını ortaklaştırarak mücadele etmelidir. Öncelikle merkezi çevreye, çevreyi de merkeze iyi tanıtabilmeli. Birbirleri için bir risk değil bir fırsat olduklarını görmeleri sağlanmalıdır.

3.3.2.Özelleştirme Uygulamalarının Sendikalar Üzerine Etkisi

Kapitalist sistem, krizden çıkmanın yolu olarak özelleştirmeleri âdete tek çıkış yolu olarak işaret etmiştir. 2. Dünya savaşından sonra uygulamaya konan refah devleti; kamu kuruluşları aracılığıyla üretilen mal ve hizmetlerin bölüşümüne müdahale etmesi anlayışına dayanmaktaydı (Petrol-İş,2001:56). Devletin temel görevi mal ve hizmetlerin eşit, adil paylaşımını sağlamaktı. 1980'li yıllarla birlikte neoliberal politikaların hakim söylemi devletin küçültülmesi olmuştur. Bu anlayışa göre devletten beklenen sermaye ve pazar üzerindeki tüm denetimlerinin tümüyle ortadan kaldırılmasıdır. Devlet için öngörülen temel görev, sermayenin rahat ve güvenli bir şekilde hareket edebilmesine olanak sağlayacak koşulların yaratmasıdır. Türkiye'de 24 Ocak kararlarıyla birlikte gündeme gelen özelleştirmeler, özellikle 1990'lı yıllarda artarak devam etmiştir. Özelleştirmeler topluma anlatılırken, verimliliğin artacağı, kaynakların daha etkin kullanılacağı, mal ve hizmetlerde

kalitenin artacağı, sermayenin tabana yayılarak işsizliğin azalacağı söylenmiştir. Ayrıca, KİT'lerin verimsiz çalıştığı ve borçlarını bütün vatandaşların ödediği ifade edilmiştir. KİT'lerin verimsiz olmasının nedenlerini ise çalışan sayısının gerekli olandan fazla olması ve KİT işçilerinin ücretlerinin yüksek olması gösterilmiştir. İfade edilen bu istihdam fazlasının ve ücretlerin sürekli yükselme eğiliminde olması, kamunun borçlanması temel nedeni olarak gösterilmiştir. Ayrıca yüksek vergi oranlarının nedeni olarak kamu kurumlarının borçları gösterilmiştir. Tablo 26'da 1991-2009 yılları arasında toplam iş gücü istihdamı ve bu istihdamın KİT'lerde ne kadarının istihdam edildiği görülmektedir.

Tablo 26: Yıllara Göre Toplam İş Gücü ve KİT'lerde İş Gücü Oranı

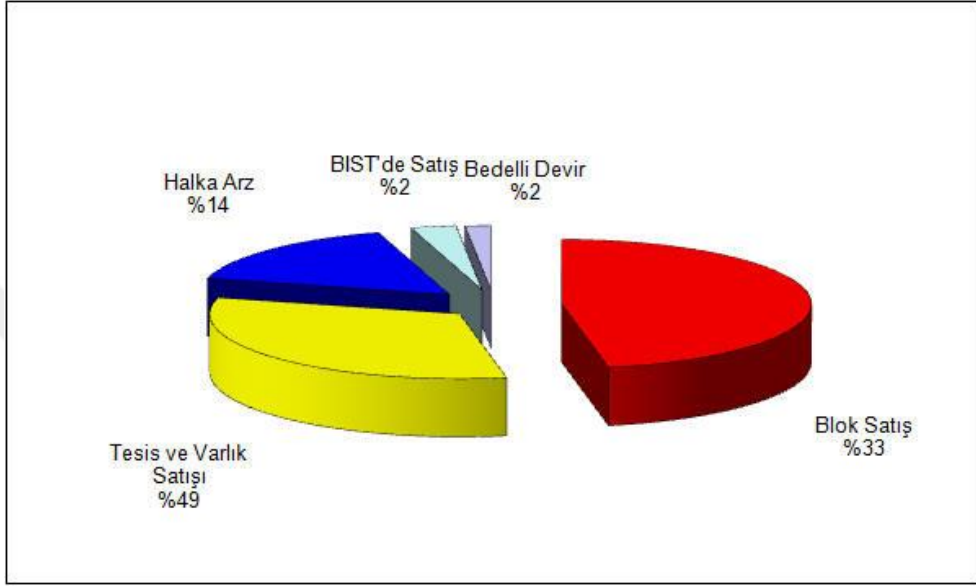
Yıllar	Toplam İş Gücü (bin)	KİT İş Gücü (bin)	KİT İstihdam Oranı (%)
1991	19738	700	3,6
1992	19770	687	3,5
1993	19806	672	3,4
1994	19665	643	3,3
1995	20170	600	3,0
1996	20894	558	2,7
1997	21010	530	2,5
1998	21597	528	2,4
1999	21643	523	2,4
2000	20579	506	2,5
2001	21524	495	2,3
2002	21354	432	2,0
2003	21147	405	1,9
2004	21791	368	1,7
2005	22046	288	1,3
2006	20423	225	1,1
2007	20738	222	1,1
2008	21594	209	1,0
2009	21277	207	1,0

Kaynak: Petrol-İş 1997-1999 yıllık

Tabloda görüldüğü gibi genel istihdam içerisinde kamunun oranı söz konusu yıllar içerisinde en yüksek değeri %3,6 olarak görülmektedir. Bu oran yıllar itibariyle düşerek %1 oranlarına gerilemiştir. Özelleştirme uygulamalarında en önemli gerekçelerden biri, verimsiz ve yenilenmesi gereken KİT'lerin özelleştirilerek yenilenmesinin sağlanacağı, istihdamın artacağı ifade edilmiştir. Ayrıca elde edilen gelirlerle daha verimli alanlara yatırım yapılacağı ve bu sayede işsizliğin ve kamu borçlarının azalacağı savunulmuştur. Grafik 5'te 2016 yılına kadar yapılan özelleştirme yöntemleri gösterilmektedir. Bu yöntemlerden en fazla uygulanan tesis

ve varlık satış yöntemi olduğu görülmektedir. Bu yöntemle kamu mülkiyeti yerli ya da yabancı sermayeye tamamen devredilmiştir. Oysa özelleştirme bir zorunluluk olarak savunulurken, daha çok yarım kalmış tesislerin özel sermayeye devriyle tamamlanacağı ifade edilmişti.

Grafik 5: Yıllar İtibariyle Özelleştirme Uygulamaları

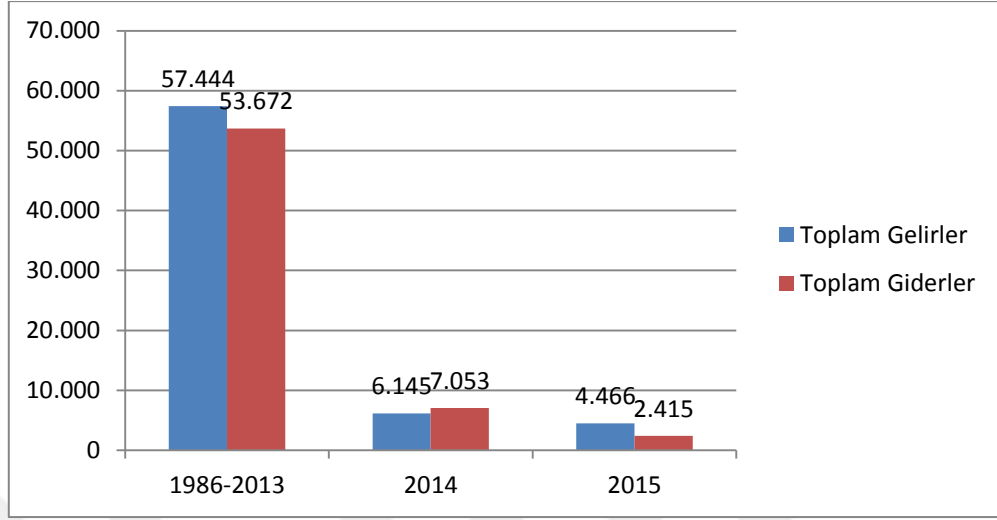

Kaynak: ÖİB, 2016

Özelleştirmeyi savunanların başka bir argümanları ise; sermayenin tabana yayılacağı söylemidir. Oysa özelleştirme uygulamaları içerisinde halka arz %14 gibi düşük bir oranda olduğu görülmektedir. Özelleştirme uygulamalarının sonucuna bakacak olursak %49 tesis ve varlık satışı, %33 blok satış yöntemi kullanılmıştır. Bu durum kamu sermayesinin özel yerli ve yabancı sermayeye devredildiğini göstermektedir.

Grafik 6'da özelleştirme sonucunda elde edilen gelir ve giderler gösterilmiştir. Özelleştirme uygulamalarının hızlandığı dönem olan 1986'dan 2013'e kadar yapılan özelleştirme uygulamalarında gelir ve giderler birbirlerine yakın değerlerde olmuştur. Dikkat çekici diğer bir değer ise 2014 yılına ait olandır. 2014 yılında özelleştirmelerden elde edilen gelir, özelleştirme uygulamalarında yapılan harcamadan daha düşük olduğu görülmektedir.

Grafik 6: Yıllar İtibariyle Özelleştirme Gelir ve Giderleri (milyon \$)

Kaynak:ÖİB, 2016

Özelleştirme İdaresi Başkanlığının verilerine göre, 1986 yılında özelleştirmeler hız kazanarak 2007 yılına kadar 193 kuruluş özelleştirilmiştir. 183'ünde hiç kamu payı kalmamıştır. Elde edilen gelirin büyük bir bölümü kamu kesiminin borç ödemelerine gitmiş, yeni yatırımlar ve kurumlarda yenilemeler yapılmamıştır (Özbek,2007:4). Türkiye'de sendikalar özelleştirmeye genel olarak haksız bir mülkiyet devri olarak bakmamışlardır. Daha da önemlisi sendikalar özelleştirmeler konusunda ortak bir tavır sergilememişler, her biri siyasi iktidarla kendi işlerini halledebilecekleri yanılgısına düşmüştür. Özelleştirmelere sadece üye kayıpları açısından bakan sendikalar, hem örgütlü alanlarını hem de üyelerini kaybetmiştir.

Tablo 27: 1997-1999 Yılları Arasında İş Kaybının nedenleri

İş Kaybının Nedenleri	1997	1998	1999
Sendikasızlaştırma	5075	8720	3073
Özelleştirme	3113	4242	403
İşyerinin Kapanması	928	1965	662
Ekonomik Kriz		179618	52595

Kaynak: Petrol-İş Yıllığı,1999

Tablo 27'de Petrol-iş sendikası tarafından derlenen verilere göre özelleştirmeler sonucu işten atılmaların oranı %62,8 sendikasızlaştırma oranı ise % 72 oranında olmuştur. Türkiye'de özelleştirmelerin sendikalar üzerinde bu derece yıkıcı etkisinin olmasının temel nedeni genel olarak kamuda örgütlü olmalarıdır. Türk ekonomisinin

genel yapısı itibariyle özel işletmelerin büyük bir kısmı küçük ve orta ölçeklidir. Büyük sanayi işletmeleri genel olarak devlet kurumlarıdır. Sendikaların buralarda örgütlenmesi büyük mücadeleler sonucunda kazanılmamıştır. Hatta kimi zaman örgütlenmelerinde kolaylık sağlanmıştır. Türkiye genelinde özelleştirilen işletmelerde sendikalaşma oranı %90'lardan %36'lara gerilemiştir.

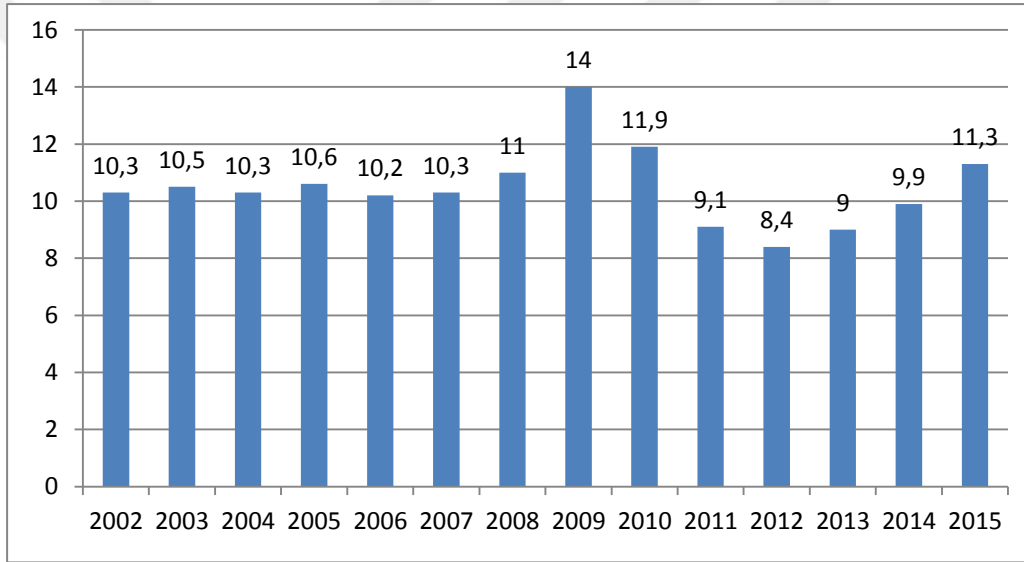
3.3.3.Ekonomik Krizler

Kapitalist sistem, dünya ölçeğinde varlığını ve sürekliliğini kusursuz ve ideal bir sistem olmasına borçlu değildir. Kapitalist sistem varlığını; kendini yeniden kurma kabiliyetine borçludur. Kapitalizmin krizini 1929 Büyük buhranla başlatırsak, günümüze kadar yaşanan birçok krizlerde bir krizden çıkışın yolu diğer krizin sebebi olarak görülmüştür. Temel olan sermayenin günün koşullarına göre karını daha fazla arttırmak için gerekli olan değişim ve dönüşümlerin yapılmasıdır. Kapitalist sistemin krizlerinin baş mağdurları, yoksullar ve dar gelirliler olmuştur. Her bir kriz beraberinde işsizliği, hayat pahalılığını, sosyal haklarda gerilemeyi ve demokratik işleyişlerde aksamaları da beraberinde getirmiştir.

Küreselleşme coğrafyaları birbirlerine yaklaştırırken etkileşimlerini de güçlendirmiştir. Küresel bir köye dönüşen dünyada, herhangi bir ülkede meydana gelen ekonomik kriz hızla yayılarak küresel ölçekte etkili olabilmektedir. Ülke ekonomilerin birbirlerine bu derece eklemlenmiş olması ortaya çıkan olumsuz bir durumun bir virüs gibi yayılmasına da neden olmaktadır. Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak küresel ekonomik krizlerden en fazla etkilenen ülkelerden biridir. Türkiye'de ekonomik büyüme istihdam artışına yol açmamaktadır. Çünkü ekonomik büyüme daha çok tüketimin artması kanalıyla olmaktadır ve daha çok ithalata dayanmaktadır. Güçlü bir ekonomik yapısı olmaması, verimli alanlara yatırım yapacak yeterli sermaye gücünün olmaması, genel sermaye içerisinde dış kaynaklı finansal sermayenin ağırlığı, nüfus artış hızının yüksek olması krizin olumsuz etkilerini daha da arttırmaktadır. Krizle birlikte işsizlik artmakta, aynı zamanda, işsizlerin iş bulma süreleri uzamaktadır. Diğer yandan genç nüfusun fazlalığı ve onlara kaliteli eğitim sunulamaması işsizlik sorununu beslediğinden, istihdam sorununu çözememektedir (Yaprak,2009:41). Türkiye'de krizle birlikte firmaların ilk

tepkisi işten çıkarmalar şeklinde olmaktadır. Bununla birlikte ücretsiz izin, kısmi çalışma ya da ücretlerde indirim gibi yolları kullanmaktadır. Grafik 7’de 2002-2015 yılları arasında işsizlik oranları görülmektedir. İşsizliğin genel olarak çift haneli değerlerde olduğu görülmektedir. Ekonomik krizin başladığı 2008 yılında %11 ve 2009 yılında %14 gibi yüksek bir rakama çıkmıştır. Krizden sonraki yıllarda her ne kadar işsizlik oranı %8,4’lere kadar düşmüş olsa da bu durum kalıcı olamamıştır. Birçok gelişmekte olan ekonomiler gibi kriz sonrası toparlanma kalıcı olamamış nihayetinde 2015 yılına gelindiğinde işsizliğin tekrar %11,3 gibi bir oranla kriz dönemindeki değerine geri döndüğü görülmektedir.

Grafik 7: Türkiye’de 2002-2015 Tarım Dışı İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, İstatistik

Türkiye’de işsizlik oranlarına baktığımız zaman, ekonomik büyümenin işsizliği azaltmadığı görülmektedir. Türkiye’de sermaye yetersizliği yatırımların yeteri kadar artmamasına neden olmaktadır. İşsizliğin sürekli olarak yüksek oranlarda seyretmesi sadece işsizlerle ilgili değil mevcut çalışanlar üzerinde de büyük baskı oluşturmaktadır. Sendikaların öncelikli olarak yapmaları gereken şey, Avrupa Standartlarına uygun bir iş güvencesidir. İş güvencesi hem üyesini korumada hem de yeni üye edinmede sendikalar için en önemli unsurdur. Mevcut 4857 sayılı İş Kanunu her ne kadar iş güvencesi ile ilgili hükümler getirmiş olsa da bu yeterli değildir. Kanundaki güvence işçilerin tek taraflı iş akitlerinin sonlandırılması

durumunda işçiye yargı yolu açmıştır. İşçinin suçsuz çıkarılması durumlarında, büyük bir oranla mahkemeler işe iade yönünde karar vermektedirler. İşe iadeyi kazanan işçinin işe dönüp dönmemesi ise işverene bağlıdır. Yani mahkeme işe iade davasını kazanan işçi için, işverene isterse işe tekrar alması istemez ise hükmedilen tazminatı ödeyerek iş ilişkisinin sonlandırma hakkı tanınmaktadır. Bu durumlarda işverenler büyük oranda tazminat vererek işçinin iş akdini sonlandırmaktadır. Dolayısıyla bu durum işçiye bir iş güvencesi sağlamamaktadır. Oysa işe iade davasını kazanan işçiye, işe devam edip etmeyeceği sorulmalı ve onun kararına göre işlem yapılmalıdır. Mevcut durum davayı işçi kazanıyor ama kararı işveren veriyor. Bu durum işçiye bir iş güvencesi sağlamamaktadır.

Sendikaların kriz dönemlerinde yapması gereken başka bir şey ise; istihdamın daraltılması karşısında ortak tavır alabilmeleridir. Ülkemizde gerçek rakamlarla ifade edilmek gerekirse %10'un altında bir sendikalaşma oranı vardır. Fakat buna rağmen sendika sayısı 162'yi bulmaktadır. Sendikaların bu çok parçalı yapısı mücadele imkânlarını kısıtlamakta, mücadele ile bir kazanım sağlamalarını imkânsızlaştırmaktadır. Öyleyse yapılması gereken şey, iş kollarında ayrı ayrı örgütlenen sendikaların birleşmesi, daha sonra ülke çapında güçlü bir birlik oluşturmanın yollarının aranmasıdır. Birleşik bir güç haline gelen sendikalar, kriz dönemlerinde sosyal devlet uygulamalarını öncelemeleri gerekmektedir. Devletin sadece piyasanın bekçisi olma konumundan çıkarılarak, asli işlevi olan adil ve eşit gelir dağılımının düzenleyicisi olması talep edilmelidir. Krizlerde en fazla zarar gören kesim, fakir ve dar gelirli kesimlerdir. Devlet bu kesimleri krizin olumsuz etkilerine karşı korumalıdır. Sendikaların talepleri, daha fazla sosyal devlet, daha fazla eşitlik ve daha adil bir gelir dağılımı olmalıdır. Kriz döneminin ortaya çıkardığı diğer olumsuz koşul ise kayıt dışı ekonominin artmasıdır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde en kolay uygulanan yöntem budur. Bununla ilgili denetimler konusunda sendikalar, hükümet ve işverenlerle ortak çalışmalıdır. Bu konuda iş müfettişlerinin etkin bir denetim yapmaları sağlanmalı sendikalar bu durumun takipçisi olmalıdır.

3.3.4. Taşeron Uygulamasının Sendikalar Üzerine Etkisi

Küresel üretim organizasyonunda, özellikle ulus ötesi ve çok uluslu şirketler işçileri güvensiz çalışmaya zorlamaktadırlar. Üretim üzerindeki işçi maliyetlerini en az seviyelere indirmeye çalışan işletmeler, saldırılarının hedefine sürekli ve güvenceli istidamı almıştır (Koç,2014:1). İşletmeler sürekli istihdamlarında az sayıda güvenceli iş olanağına sahip, diğerlerine göre daha yüksek ücretli ve nitelikli işçileri bulundururken, üretimin ikincil işleri için taşeron işçiler çalıştırılmaktadır. Böylece çevre işler, daha düşük ücretlerle ve esnek istidamla yapılabilmektedir. Büyük işletmeler, üretimlerini küçük birimlere ayırarak etkin kontrol sistemleri geliştirmektedirler. Üretimin parçalanması beraberinde çalışanların da parçalanmasını getirmektedir. Bu parçalı yapı sendikal örgütlemeyi zorlaştırmakta mevcut sendikaların da güç kaybetmesine neden olmaktadır.

Türkiye’de taşeron uygulamaları, liberal ekonomiye eklemleme süreciyle birlikte hızla artmıştır. Taşeron çalışma şekli genel istihdam haine gelmiştir. İşsizliğin yüksek oranlarda seyretmesi, sendikal örgütlenmenin zayıf olması ve çalışabilir iş gücünün sürekli olarak artış halinde olması güvencesiz çalışmayı da arttırmaktadır (Uyanık,2008:209). Artan işçi sayısına karşılık sendikalı işçi sayısı sürekli olarak düşmektedir. Sendikaların bu konuda yeterli oranda etkili olmaması, temel olarak sendikaların sadece üyeleri için ücret sendikacılığı yapmaları, mevcudu koruyabilmek için uzlaşmacı bir tutum sergilemeleridir. Sendikalar örgütlü oldukları işletmelerde üyelerinden daha fazla taşeron işçi çalışmasına rağmen bu konuda yeteri kadar mücadele vermemektedirler. Sendikalarda yönetim kadrolarının yeteri kadar dünya sendikal hareketi takip edememeleri, okumamaları, araştırmamaları ve de en önemlisi tarihsel bir mücadele deneyimine sahip olmamaları, alternatif geliştirmede ve strateji tayininde yetersiz kalmalarına neden olmaktadır.

Taşeron çalışma 2002 yılından itibaren hızla artarak 2011 yılında 1milyon 611 bine ulaşmıştır. İşverenler hem sendikal örgütlenmeyi engellemek hem de işçi maliyelerini düşürmek için başvurdukları taşeron çalışma genel istihdam içinde hem kamu hem özel sektörde hızla yaygınlaşmaktadır. Kanunda (İ.K 4857) bir işin alt işverene verilme koşulunu iş yerinde yürütülen mal ve hizmet üretimine ilişkin

yardımcı işlerde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işler diye bir sınırlama getirmiştir. Buna rağmen işverenler için alt işverenlik uygulaması genel bir durum haline gelmiştir. İşverenlerin alt işveren uygulamasına yönelmeleri işçi maliyetlerini önemli ölçüde düşürmektedir. Alt işveren yanında çalışan işçi, sık işveren değişikliğinden dolayı yıllık ücretli izin hakkı kazanmamaktadır. Ayrıca başka bir maliyet unsuru olarak görülen iş salığı ve güvenliği önlemleri işverenler tarafından yeteri kadar yerine getirilmemektedir. İşverenlerin önemli maliyet unsuru olarak gördükleri kıdem tazminatlarını ödememek için işçilere bir yıllık kıdemlerinin dolmaması için ya işten çıkartmakta ya da girdi-çıkı yapılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2011 yılı verilerinde 12,5 milyon işçinin işten çıkartıldığını, bunlardan sadece %10'unun kıdem tazminatına hak kazandığı belirtilmektedir. İşverenlerin alt işveren uygulamasını tercih etmelerinin en önemli sebebi ise düşük ücretle çalıştırma imkânıdır.

Tablo 28: Özel ve Kamu Sektöründe Kayıtlı Taşeron İşçi Sayısı

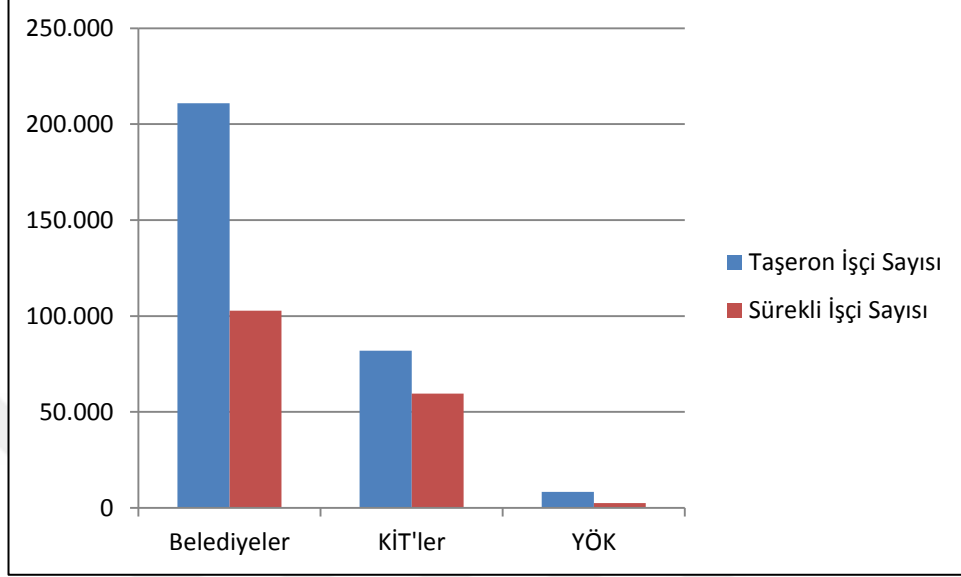
Yıl	Alt İşverenler Tarafından Bildirimi yapılan Sigortalı sayısı	
	Erkek	Kadın
2002	358,511	28,607
2003	410,135	38,876
2004	537,471	44,019
2005	620,680	36,997
2006	862,528	44,625
2007	1.114.806	49,112
2008	1.207.785	53,846
2009	1.008.009	41,956
2010	1.240.128	53,775
2011	1.550.304	60,905

Kaynak: Çalışma Bakanlığı (DİSKAR dan derlenmiştir)

Tablo 28'den görüleceği gibi 2002 yılında toplam alt işveren işçi sayısı 387.118 iken bu rakam 2011 yılında 1 milyon 611 bine yükselmiştir. Alt işveren işçisi 2002-2011 yılları arasında 4 kat artış göstermiştir. Bu rakamların özelleştirme uygulamaların yoğunlaştığı dönemlerde daha fazla attığı görülmektedir. Kamuya ait mal ve hizmet üreten birimlerin özelleştirme kapsamına alınmasıyla birlikte taşeron uygulamaları da hızla artış göstermiştir. Taşeron çalışmanın en fazla artış gösterdiği sektör ise sağlık olmuştur. Sağlıkta Dönüşüm Programıyla birlikte sözleşmeli

personel istihdamı artmıştır. Sağlık sektöründe 2002 yılında taşeron sayısı 11.685 iken 2013 yılında 10 kat artarak 131.201'e yükselmiştir.

Grafik 8: Kurumlarda Taşeron İşçi Sayıları, 2013

Kaynak: ÇSGB (F. Serkan Öngel'den alınmıştır)

Grafik 8'te 2013 yılına ait belediyeler, KİT'ler ve YÖK'de taşeron işçi sayıları verilmiştir. Belediyelerde 210.884 taşeron işçisi çalışırken sürekli işçi sayısı 102.859'dur. KİT'lerde ise 82.010 taşerona karşı 59.546 sürekli işçi bulunmaktadır. Yüksek Öğretim Kurumunda ise 8.435 taşeron işçisi çalışırken 2.565 kadrolu işçi çalışmaktadır. Güvencesiz ve sürekli olmayan bu çalışma şekli sendikal örgütlenme ve TİS'ler üzerinde önemli zorlukların yaşanmasına neden olmaktadır. Taşeron olarak çalıştırılan işçilerin, ücretlerinin daha düşük olması, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin standardın altında uygulanması sosyal haklarının olmaması ve en önemlisi esnek çalıştırma olanaklarıyla işverenler için uygun bir istihdam şekli olmaktadır. Sendikalı işletmelerde bu tür çalışma şekilleri TİS uygulamalarında ve ücret taleplerinde bir baskı unsuru oluşturmaktadır. İşletmelerde işçilerin büyük bir çoğunluğu taşeron olarak çalışırken sadece az bir kısmı sendikalı olarak çalışmaktadır. Bu durum sendikalı işçilerin hem ücret taleplerinde hem de sosyal haklar konusunda etkin bir mücadele verememelerine neden olmaktadır. Sendikaların önündeki en büyük sorunlardan biri bu güvencesiz ve esnek iş gücünün örgütlenmesidir. Bu sorunun aşılabilmesi için birçok ülkede sendikalar yeni

stratejiler geliştirmişlerdir. Önemli kazanımlar elde eden bu sendikaları ve yöntemlerini (Petrol-İş,2014) aktarmaya çalışacağız. Türk sendikacılığı açısından da en önemli sorunlardan biri olan taşeron işçilerin örgütlenmesi ve toplu sözleşmelerden yararlanma olanakları da bu stratejiler doğrultusunda yeniden değerlendirilebilir.

Güvencesiz çalışmanın küresel ölçekte yaygınlaşması, sendikaların bu çalışma şekli için yeni stratejiler geliştirmelerini zorunlu kılmıştır. Bu stratejilerden biri sendikaların TİS'leri sektörel olarak yapmalarıdır. Sektör düzeyinde pazarlık, taşeron işçileri ve diğer iş güvencesi olmaya işçilerin çalışma koşullarının düzeltilmesinde önemli bir rol oynayabilir (Petrol-İş,2014). Danimarka'da imalat ve inşaat sektöründe yapılan bir protokolle taşeron işçilerin, ücret, çalışma sürelerini ve diğer haklarını sektör sözleşmelerine uygun olarak uygulanmasını öngörmektedir (Petrol-İş,2014). Almanya'da IG-Metal 2012'de yaptığı sözleşme ile taşeron işçi kullanımı konusunda sendikaya söz hakkı verilmesini sağlamıştır. Arjantin'de petrol ve gaz federasyonu FASPyGP, gaz sektörü toplu sözleşmesinde sözleşmenin bütün hükümlerinin taşeron firmalarda çalışan işçilere de uygulanmasını sağlamıştır. Avrupa'da Hollanda, İsveç, Belçika, İspanya, İsviçre ve Fransa ve diğer birçok ülkede sendikalar, tüm sektörlerdeki taşeron işçilerini kapsayan ulusal sözleşmeler bağtılamıştır. Sendikaların başka bir stratejileri ise işletme toplu pazarlığı yapmalarıdır. İşletme düzeyinde yapılan toplu sözleşmeler sendikalı işçilerle birlikte taşeron işçileri de kapsamaktadır. Taşeron çalışması sendikaların işletme düzeyinde pazarlık güçlerini önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu nedenle sendikalar işletmedeki tüm işçileri ortaklaştıracak bir toplu sözleşme imzalamalıdır. Kanada'da Birleşik Çelik İşçileri Sendikası (USW) taşeron işçi kullanımını çalışılan sürenin yüzde 10'u ile sınırlayan bir toplu sözleşme bağtılamayı başarmıştır. ABD'de USW, Bridgestone ile taşeron işçi kullanımını bakım işleri ile sınırlayan bir sözleşme bağtılamıştır. Ayrıca sendikalar işverenler ile ortak komisyonlar kurarak taşeron uygulaması ile ilgili çalışmalar yapabilmektedir. Sendikalar, işletmede çalıştırılacak olan taşeronlar hakkında ayrıntılı bilgi edinebilme olanağına sahip olmuştur. Taşeron firma ile işletmenin yapmış olduğu sözleşmelerden haberdar olan sendikalar, istihdam edilecek olan işçilerin hangi süre ile ne kadar bir ücretle, hangi işler için

istihdam edildiğini bilecektir. Sendikaların taşeron işçilerinin çalışma koşulları hakkında söz sahibi olmaları işçilerle sendikaları yakınlaştırmakta ve örgütlülüğü kolaylaştırmaktadır.

Sendikaların bu konularda başarı elde edebilmeleri için öncelikle, üyelerini bu konuda harekete geçirebilmeli, sendikalı işçiler ile taşeron işçilerin sorunlarını ortaklaştırabilmelidir. İş yerinde taşeron olarak çalışan işçilerle sendika temsilcileri sürekli bir ilişki içinde olmalıdır. Taşeron işçilerin sendikalara üye olma aşaması büyük bir özenle sürdürülmeli, aksi halde bu işçilerin işlerini kaybedeceği unutulmamalıdır. İşverenleri taşeron uygulamalarının takibi konusunda bir komisyon kurmaya ikna edilmeli bu komisyonla işçilerin ücret ve çalışma saatleri kontrol edilebilmeli. Sendika taşeron işçilere, iş hukuku ya da özel hukuk konularında yardımcı olmalı, sendikalı işçilerle aynı ortamlarda (sosyal tesisler, yemekhane, lokal gibi) bulunmaları sağlanmalı. Sendikalar, güvencesiz çalışan bu büyük işçi kitlesini kazanamaz ise zamanla eriyerek yok olmaya mahkûm olacaktır.

SONUÇ

Küreselleşme; ekonomik, sosyal, siyasal olarak dünyadaki etkileşimin artması olarak tarif edildiği için bu sürece bir başlangıç ve bitiş tarihi konamaz. Tarihin tüm aşamalarında günün teknolojisine uygun bu tür etkileşimler az ya da çok var olmuştur. Küreselleşmenin bu kadar güncel olmasının nedeni ise, ulaşım, iletişim, mikro elektronik, bilgisayar teknolojisinde yaşanan devrimsel nitelikteki gelişmelerle her türlü mesafenin önemsiz hale gelmiş olmasıdır. Gelişen bilgi ve teknolojiyi kullanarak küreselleşen temel durum ise kapitalist sistem olmuştur. Böylece kapitalist üretim sistemi, içinde bulunduğu koşullarda en fazla kar elde edebilecek şekilde kendisini değiştirip dönüştürerek günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir.

Bu çalışmada, küreselleşmenin sendikalar üzerinde etkisini incelerken, özellikle neoliberal politikaların uygulanmaya başlandığı 1980'li yıllardan günümüze kadar olan zaman aralığında çalışma yaşamı ve sendikalara olan etkileri incelenmiştir. Endüstriyel ilişkiler, 1980'li yıllardan itibaren eskiye oranla köklü değişimlere uğramıştır. Bu değişikliklerden en önemlisi Fordist üretim sisteminin yerini Post-Fordist üretim sistemine bırakmış olmasıdır. Böylece işletme ölçekleri küçültülmüş, kitlesel üretimden tam zamanlı üretime geçilmiştir. Bu üretim yöntemi doğal olarak işçi sınıfını parçalamıştır. Etkileşim düzeyi azalan işçilerin örgütlenme eğilimleri de bundan etkilenmiş ve sorunlar yaşamıştır. Sendikaları çok yönlü etkileyen değişiklik ise istihdam biçimlerinde olmuştur. Küreselleşme ile birlikte, istihdam standart halden atipik hale gelmiştir. Esnek üretim beraberinde esnek çalışmayı da getirmiştir. Yarı zamanlı çalışma, çağrı üzerine çalışma, evde çalışma gibi iş sözleşmeleri yaygınlık kazanmıştır. Bu koşullarda birbirlerinden zaman ve mekan olarak ayrılan işçileri sendikaların örgütlemesi zorlaşmıştır. Geleneksel olarak sendikalar tam zamanlı ve süresiz sözleşmeli işçilerin istihdam edildiği üretim biçimlerinde örgütlenmeye alışık iken, yeni üretim tekniklerine uygun istihdam biçimlerinde geleneksel örgütlenme biçimi yeterli olmamıştır.

Küreselleşme ile birlikte, istihdam sanayi sektöründen hizmet sektörüne yönelmiştir. Oysa sendikaların geleneksel üye tabanlarını sanayi işçileri oluşturmaktadır. Hizmet sektörü genel olarak dağınık bir yapıdadır. Fabrikalarda çalışan işçilerin birbirleri ile iletişim kurmaları ve ortaklaşmaları daha kolayken, hizmet sektöründe farklı iş yerlerinde çalışan işçilerin birbirleriyle iletişimi yok denecek kadar azdır. Ülkemizde hizmet sektörünün istihdam yapısı orta ve düşük vasıflı iş gücüne dayanmaktadır. Sendikaların bu işçilere sadece yazılı bildirimlerle ulaşması ve örgütlemesi mümkün değildir. Hizmet sektöründe kadınların ve çocukların çalışması çok yaygın bir uygulamadır. Ayrıca kadınların erkeklere göre örgütlenme oranları daha düşüktür. Bu da sendikal örgütlenmenin farklı biçimde yapılmasını zorunlu hale getirmektedir.

Çalışma hayatında küreselleşme ile birlikte, taşeron çalışma yaygınlaşmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarla birlikte işletmelerde çekirdek iş gücü ve çevre iş gücü kullanımı artmıştır. Sendikalar sadece çekirdek iş gücünde örgütlenmişler daha kalabalık olan çevre iş gücü ise aynı iş yerinde örgütsüz bir şekilde çalışmaktadır. Bu durum sendikalı işçiler üzerinde önemli bir baskı unsuru oluşturmakta ve mücadele gücünü zayıflatmaktadır. Aynı işyerinde örgütlü ve örgütsüz işgücünün olması ücretler, çalışma koşulları ve iş güvencesi bakımından farklılıklara neden olmakta, bu da iş barışını olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'de sendikal örgütlülük oranı 1980'li yıllardan itibaren düşmeye başlamıştır. Sendikalaşma oranı 2016 verilerine göre %11,9 olarak görülmektedir. Toplu iş sözleşmesine dahil olan sendikalı işçilerin oranı ise yaklaşık %6 civarlarındadır. Bu durum ülkemizde sendikaların üyeleri için bile toplu iş sözleşmesi yapamadığının çok açık kanıtıdır. Sendikaların yapması gereken en önemli şey toplu iş sözleşme alanını genişletmeleridir.

Küreselleşen neoliberal ekonomi politikalarının değiştirmek istediği asıl hedef katı ücret sistemi ve standart istihdamdır. Firmalar küresel rekabette avantajlı konuma gelebilmek için işçi maliyetlerini düşürmeye ilişkin yöntemler geliştirmiştir. Özellikle bizim gibi gelişmekte olan ekonomilerde kayıt dışı çalışma oranları yükselmiştir. Kayıt dışı çalışma hem büyük bir sömürü hem de haksız bir rekabet

yaratmaktadır. Biryandan da devletin vergi kaybına neden olmaktadır. Yani durum hem işçiyi hem işvereni hem de devleti ilgilendirmektedir.

Küreselleşme kavramı en fazla özelleştirme kavramı ile birlikte anılmaktadır. Ülkemizin 1980'li yıllarda neoliberal ekonomik sisteme eklenmesiyle birlikte özelleştirme uygulamaları gündemine girmiş ve 1990'lı yıllardan itibaren yaygınlık kazanmıştır. Özelleştirme uygulamalarıyla birlikte birçok kamu kurumu özel sermayenin eline geçmiş, bazıları kapatılmış bazıları ise faaliyet alanı olarak küçültülmüştür. Özelleşen kurumlarda ilk olarak işten çıkarmalar yaşanmış ve sendikasızlaraştırma gerçekleştirilmiştir. Sendikalar en fazla üye kayıplarını özelleştirmeler sonucunda yaşamıştır. Özelleştirmeler sadece bir mülkiyet devri olmamış aynı zamanda sosyal devletin de sonu olmuştur. Keynesyen ekonomi politikalarının uygulandığı 1970'li yıllar sendikalar açısından en iyi dönem olmuştur. Devletin ekonomide hem üretici rolü hem de gelir dağılımındaki dengeleyici olması sayesinde çalışan sayısı artarken ücretlerde yükselmiştir. Sendikaların üye ve etkinlik olarak en güçlü olduğu dönemler sosyal devlet uygulamaları zamanıdır. Neoliberal politikalarla birlikte sosyal devlet uygulamasının ortadan kalkması sendikalar üzerinde yıkıcı etki göstermiştir.

Küreselleşme, yalnızca ekonomi üzerinde değil toplum ve siyaset üzerinde de etkili olmuştur. Küreselleşme toplumun temel dinamiklerini değiştirmiştir. Toplumun ortak değerleri ortadan kalkmış bunun yerini kişilerin bireysel çıkar ve başarıları almıştır. Bu durumu kullanan kapitalist sistem, üretimde Toplam Kalite yöntemini geliştirerek, işçilerin bireysel davranışlarını özendirmiştir. Böylece işverenle ortak çalışma kanalları açarak birlikte davranma kabiliyetini azaltmış ve sendikadan uzaklaşmasına neden olmuştur.

Küreselleşme kavramı tek başına ne iyi ne de kötüdür. Asıl olan neyin küreselleştiğidir. Günümüzde kastedilen küreselleşme, zenginliğin, refahın, eşitliğin, adaletin, mutluluğun ve barışın küreselleşmesi değildir. Günümüzün küreselleşmesi, işsizliğin, yoksulluğun, eşitsizliğin ve terörün küreselleşmesidir. Sendikaların bu koşullardan etkilenmemesi beklenemez. O halde sendikaların etkilenme boyutunun akılcı yöntemlerle değerlendirilmesi, koşullara uygun örgütlenme modellerinin

geliştirilmesi gereklidir. Sendikaların küreselleşme sürecinin olumsuz etkilerinden en az etkilenmesi için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

- Sendikaların hizmet sektöründe örgütlenebilmesi için öncelikle sektördeki iş gücünün yapısını iyi analiz etmesi gereklidir.
- Sendikalar birbirinden uzak ve farklı işyerlerinde çalışan işçileri birbirinin durumundan haberdar etmelidir. Bunun için sendikaların örgütlenme uzmanları çalışan işçilerin sorunlarına vakıf olmalı ve yüz yüze görüşmeler yapmalıdır.
- Sendikalar, kadın – erkek örgütlenme oranı farkı gibi cinsiyete özel farklılıkları örgütlenme için dikkate almalıdır. Ayrıca çocuk işçilerin çalıştırılmaması için bakanlıkla ortak programlar düzenlemelidir.
- Sendikalar çevre iş gücüne karşı kayıtsız kalmamalıdır. Taşeron işçilerin çalışma koşulları ücretleri ve sosyal hakları konusunda takipçi olmalı, sendika temsilcileri taşeron işçilerin de temsilciliğini yapmalıdır.
- Sendikalar iş yerindeki düşük ücret uygulamasının önüne geçebilmek için yapılan tüm işler için bir taban ücret belirlemelidir. İşverenle birlikte hangi işlerde taşeron işçi çalıştırılacağı belirlenmelidir.
- Sendikalar toplu iş sözleşmelerini, kendi iş kolunda örgütsüz yerleri de kapsayacak şekilde genişletmelidir. Özellikle aynı iş yerinde bulunan örgütsüz çevre iş gücünün toplu sözleşmelere dahil edilmesi sağlanmalıdır.
- Sendikalar kayıt dışı çalışmanın önlenmesine karşı işverenler ve hükümetlerle üçlü iş birliği içinde olmalıdır.
- Sendikalar varlıklarını devam ettirebilmek ve büyümek için sosyal devleti temel talebi haline getirmelidir.
- 18. yy gelenekleri ile kurulmuş ve halen bu şekilde çalışan sendikaların çağımızın sorunlarına cevap veremediği açıktır. Sendikalar anlayışlarını, örgütlenme modellerini ve en önemlisi çağın gereğine uygun biçimde hareket kabiliyetlerini geliştirmelidirler.
- Küreselleşme ile birlikte işsizlik, yoksulluk, dışlanmışlık, göç olgularının artması aynı zamanda bunlara ilişkin mağdurların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durumla mücadele etmek amacıyla sendikalar mağdurları içeren

yeni/ortak bir sınıf tanımı yapmalıdır. Bu da toplumsal sendikacılık yöntemini benimsemelerini gerektirmektedir.

- Sendikalar, küreselleşme ile baş edebilmek ve etkin örgütlenme yürütebilmek için çağın gerektirdiği bilgi ve teknolojiden yararlanmak amacıyla eğitim ve örgütlenme akademisi kurmalıdır.
- Sendikaların yerelde kalarak küreselleşen sermaye ile mücadele etmesi mümkün değildir. Bu nedenle sendikalar uluslararası düzeyde (küreselleşerek) birlikler oluşturmalıdır.

Sendikalar içinde buldukları sistemi tanımadan ona karşı mücadele veremez. Kapitalist sistem nasıl kendini bulduğu koşullara göre yenileyip en fazla çıkar elde etmeye çalışıyorsa, sendikaların da benzer bir strateji izlemesi gerekir. Eskinin bilgisi ile yeni sorunlara yanıt verilemez.

Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda küreselleşen dünyada yeni sendikal örgütlenme modelleri, yeni örgütlenme stratejileri ve çağa uygun yeni sendikacılık modeli geliştirme konuları ele alınmalıdır.

KAYNAKLAR LİSTESİ

Akkaya, Yüksel. “Türkiye’de İşçi sınıfı ve sendikacılık I” *Praksis*, Sayı 5, (2002), s.131-176

Aksoy, Şinasi. “Özelleştirme, Yeni Dünya Düzeni Karşısında Türkiye”, *KİGEM*, 1995, Ankara. s.21

Aktürk, Songül, “İşgücünün Küreselleşmesi” *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2001
<http://www.isgucdergi.org/?p=article&id=65&cilt=3&sayi=2&yil=2001>

Aktay, Ahmet Nizamettin. *Sendika Hakkı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (1993), s.15-31

Altay, Nasuh Oğuzhan, “Türkiye’de İktisadi Dönüşümlerin Sosyo-Ekonomik Sonuçları Üzerine Bir Deneme”, *DEÜ, İİBF Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, 2000, s.49-68

Ansal, Hacer, *Esnek Üretimde İşçiler ve Sendikalar (Post-Fordizm’de Üretim Esnekleşirken İşçiye Neler Oluyor)*, İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları, 1999, s.1-30
http://www.birlesikmetal.org/kitap/kitap_99/1999-3.pdf

Ar Necdet, “Küreselleşme Sürecinde İstihdam Ve Sendikacılık”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2015,s.235-262

Ayd, Fatih, “21. Yüzyılda Sendikal Örgütlenme Sorunu ve Yeni Stratejiler”,
<http://sendika10.org/2003/10/21-yuzyilda-sendikal-orgutlenme-sorunu-ve-yeni-sendikal-stratejiler-fatih-ayd/> 15.10.2003

Aydoğanolu Erkan, *Sınıf Mücadelesinde Sendikalar*, İstanbul: Evrensel Basım, 2007,s.1-232

Aydoğanolu, Erkan, “Sınıf Örgütleri Olarak Sendikaların Doğuşu ve Sınıf Sendikacılığı”, <http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/120-sayi-216/394-sinif-orgutleri-olarak-sendikalarin-dogusu-ve-sinif-sendikaciligi> erişim tarihi: 20.12.2015

Aydoğanoğlu, Erkan, *Dünyada ve Türkiye’de Sendika – Siyaset İlişkisi*, Ankara: Kültür ve Turizm Emekçileri Sendikası, 2011

Aymalı, Ömer, “Osmanlı'da işçi hareketleri ve Osmanlı Sosyalist Fırkası”, *Dünya Bülteni* Mayıs 2014, <http://www.dunyabulteni.net/zaman-mekn/296865/osmanlida-isci-hareketleri-ve-osmanli-sosyalist-firkasi>

Bağımsız Sosyal Bilimciler, *Ücretli Emek ve Sermaye*, İstanbul: Yordam Yayıncılık, 2011, s.54

Bayar, Fırat, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, *Uluslar arası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı 32, 2009 s.25

Bayram, Selahattin, “Osmanlı Döneminde Ekonomik Hayatın Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı. 21, 2012, s. 81-115

Bernaciak Magdalena, Gumbrell-MccormickRebecca,Hyman Richard, “Avrupa’da Sendikalar Zor Zamanlara Yaratıcı Tepkiler”,(Çeviri: Alpkan Birelma) <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2014/Avrupada%20Sendikalar.pdf> (Erişim:25.08.2016)

Büyükdağ Aktan,1848 İşçi Devrimleri<http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/1848-isci-devrimleri-230>) Erişim:18.09.2016

Çakır, S. Murat, “İşçilerin İlkel Tepki Biçimi Olarak Makine Kırıcılığı”, <http://sendika10.org/2005/07/iscilerin-ilkel-tepki-bicimi-olarak-makine-kiricilik-s-murat-cakir/> 26.07.2005

Çakmak, Umut, “Esnek Üretim Sistemi: İstihdama Etkisi ve Toyota Örneği”, <http://kisi.deu.edu.tr/erkin.baser/Post-Fordizm.pdf> erişim tarihi: 28.09.2015

Çakmaklı, Selim, *Dünya Ekonomisinde Bütünleşme ve Çok Uluslu Şirketler İlişkisinin Ekonomik Coğrafya Açısından Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Adana 2011

Çeken Hüseyin, Ökten Şevket, Ateşoğlu Levent, “Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2, 2008 s. 79-95

Çelik Aziz, “Avrupa Sendikalarının Yükselişi ve Düşüşü Üstüne”, *Birikim Dergisi*, Sayı 200,2005,s.56-66

Doğan, Seyhun, “Keynesyen Teoriye Bir Tepki: Arz Yanlı Bir İktisat”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırma Dergisi*, Sayı 12, 2006 s. 253-272

Doğru, Halime, “Yeni Çağda Avrupa Devletlerinin Dünya ile İlişki Kurması: Büyük Coğrafi Keşifler ve Sonuçları”, www.w2.anadolu.edu.tr erişim tarihi: 05.06.2016

Duran, Tahir, “ABD İşçi ve Sosyalist Hareketinin Kısa Tarihçesi”, <http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/323-sayi-106/1155-abd-isci-ve-sosyalist-hareketinin-kisa-tarihcesierişim> tarihi: 13.11.2015

Elçin, Aziz Bora, *Küreselleşmenin Tarihçesi*, Ankara, 2012, s.1-17
<http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf> Erişim Tarihi: 03.04.2015

Erdinç, Zeynep, “Küreselleşmenin İstihdama Etkileri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı.3, 1999, s.111-120

Erdoğdu, Seyhan, “Küresel Sendikacılık”, *Petrol-İş Yıllık 2000-2003*, s.253-285

Eroğlu, Seyhan, *Küreselleşme Sürecinde Uluslar arası Sendikacılık*, Ankara: Öncü Basım, 2006, s: 48-65

Friedman, Thomas, *Lexus ve Zeytin Ağacı Küreselleşmenin Geleceği*, (Çev. Elif Özsayar) İstanbul: Boyner Yayınları, 2003

Gençoğlu, Aylin Yonca, “Ticari Kapitalizmden Sanayi Kapitalizmine: Merkantilizm, Liberalizm ve Marksizm”, *Toplum Bilimleri*, Cilt.7, Sayı.14, 2013, s.79-94

Gençoğlu, Aylin Yonca, “Kapitalizmin Temel Nitelikleri Açısından Emeğin Konumu”, *Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt.1, Sayı.1, 2012, s.98-116

Gerşil, Gülşen Sarı, Mehtap, Aracı, “Küreselleşme Sürecinde Türk İşçi Sendikacılığı ve Yaşanan Örgütlenme Sorunu”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt.14, Sayı.2, 2007, s.155-169

Gezgin, Suat, “Küreselleşmenin Medya ve Toplum Üzerindeki Etileri (I)”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı.21, 2005, s.9-12

Gümüş Güneş, “Fransa:Devrimci Mücadelelerin Beşğinde Oluşmuş Bir İşçi Sınıfı”,<http://bolsevik.org/guncel/fransadevrimci-mucadelelerin-besiginde-olusmus-bir-iscisinifigunes-gumus.html> ,Erişim :04.08.2016

Günay, Özgür, “Nitelikli Emeğin Tarihsel Dönüşümü”, <http://emekatolyesi.org/Dosya-Yazisi/nitelikli-emegin-tarihsel-donusumu#.V2URV9SLTUI> erişim tarihi: 25.10.2015

Işıklı, Alpaslan, *Gerçek Örgütlenme Sendikacılık*, Ankara: Pelin Ofset, 2003, s.79-112

Işıklı, Alpaslan, *Sendikacılık ve Siyaset*. Ankara: Pelin Ofset, 2005, s.127-215

Kahveci, Mustafa, “Osmanlı’da İşçi Hareketleri”, 27.04.2011, <http://www.evrensel.net/haber/4987/osmanlida-isci-hareketleri>

Kartal, Zeki, “Kavramsal ve Tarihsel Yönleri İle Küreselleşme”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.8, Sayı.2, 2007, s.251-264

Koç, Yıldırım, *Türkiye’de Sendikal Kriz ve Sendikal Arayışlar* , (kitabı içinde “Türkiye’de Sendikacılık: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”), Ankara: Cantekin Matbaası, 2007, s.157-209

Koç Yıldırım, “Türkiye’de Taşeronluk ve İşçi Sınıfı” *Teori Dergisi*, Sayı 294,2014,s.1-8

Kodal, Şerife, “Osmanlı Döneminde Sendikal Haklar” Kadim Stratejiler Encümeni Merkezi <http://www.kasem.org/osmanli-doneminde-sendikal-haklar/> erişim tarihi: 06.04.2016

Koray, Meryem, *Değişen Koşullarda Sendikacılık*, İstanbul: Promat Basım Yayın, 1994, s. 115-252

Kozak, İbrahim Erol, “İşçi Sendikalarının Tarihi Gelişimi (İngiltere Örneği)”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt. 1, Sayı. 20,1992, s. 37-38

Kunduracı, Nevzat Fırat, ” Küreselleşme ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri”, *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, Cilt.2, Sayı.3, 2011, s. 93-100

Kutlu, Erol, "Küreselleşme ve Etkileri", *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1-2,1998, s.365

Kürkçü, Duygu Dumanlı, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, Cilt.3, Sayı. 2, 2013, s:1-11

Mahiroğulları, Adnan, “Türkiye’de Sendika-Siyasi Parti İlişkisi ”, *Sosyal ve Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı.46, 2003, s. 43-88

Mahiroğulları Adnan, “Fransa’da Sendika-Siyasal Parti İlişkisi”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 18, 2003, s.361-380

Memduhoğlu, Hasan Basri, “Post-Fordist Üretim Örgütlenmeleri ve İşgörenler Üzerindeki Etkileri”, *Üniversite ve Toplum Dergisi*, Cilt 7, Sayı.14, 2007, s. 1-12

Metin Kutal, “Küreselleşme Sürecinin Türk Sendikacılığı Üzerine Olası Etkileri”, *Kamu-İş Dergisi*, Cilt. 4, Sayı. 2,1997

Olgun, Hürriyet, “Küreselleşme Kavramı ve İçeriğine Genel Bir Bakış”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Cilt.3, Sayı.3, 2006, s.142-152

Orhan, Serdar, Savuk Fatih, “Emek-Teknoloji-İşsizlik İlişkisi” *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, Cilt: 2, Sayı 2, 2014, s. 9-24

Ortaylı, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2006, s.65

Öngen, Tülin, *Prometheus'un Sönmeyen Ateşi*, İstanbul: Yordam Kitap, 2014, s.112-175

Özbek, Orkun, “Türkiye’de Özelleştirme: Ekonomik ve Sosyal Etkileri”, *AR&GE Bülteni*, Aralık 2007, s.4-8

Özcan Celal, “Türkiye’de sendikacılık anlayışına Amerikan modelinin etkileri”, <http://www.mesop.net/osd/?app=izctrl&archiv=220&izseq=izartikel&artid=785>
erişim tarihi: 04.01.2016

Özçam, Meryem, “Fordizm nedir? Ortaya çıkış koşulları ve 20.yy Kapitalizmini Oluşturma Biçimleri”, <http://www.iktisadi.org/fordizm-hakkinda.html> erişim tarihi: 04.01.2016

Özkiraz Ahmet, Talu Nuray, “Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırması”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 2008, s.108-126

Öztürk, Mustafa, “Türkiye’de ve Dünyada Yeni Sendikal Perspektifler” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. Sayı.53, 2007, s.477-514

Petrol-İş, *Güvencesiz Çalışmaya Karşı Toplu Sözleşme Stratejileri*, 14.08.2014
http://www.petrol-is.org.tr/sites/default/files/dosya_0.pdf

Petrol-İş, *Petrol-İş Sendikal Notlar*, İstanbul: Petrol-İş Yayınları, Sayı 10, 2001, s.56

Petrol-İş, *Petrol-İş Sendikal Notlar*, İstanbul: Petrol-İş Yayınları, Sayı. 33, 2008, s.69

Piketty, Thomas , *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s.67

Savaş, Alparslan, “İşçi Sınıfının Değişen Yapısı ve Uluslararası Sendikal Hareket”,

Petrol-İş Yıllık 2000-2003, s.239-249

Sezgin, Şennur, “Piyasa Ekonomisinin Şartları ve Özelleştirme”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt.5, Sayı.2, 2010, s.154-171

Şahin, Hande Çelik, “Türkiye’de İşçi Sınıfının Gelişim Süreci ve Geçmişten Günümüze İşçi Hareketi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 7, 2010, s.21-30

Şenses, Fikret, “Neoliberal Küreselleme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?”, RC Working Paper in Economic 4 Eylül 2004, <https://core.ac.uk/download/pdf/7086758.pdf>

Tarihi Olaylar, <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/1848-isci-devrimleri-230> (Erişim:22.08.2016)

Taş, H. Yunus, “Toplumsal Sınıfların Değişim Sürecinde, Sendikalar Ve Sendikaların Geleceği”, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 1, Sayı 1, 2012, s.60-80

Tatlılıoğlu, Kasım, “Bir Kavram Olarak Ahilik: Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım”, 2. *Uluslararası Ahilik Sempozyumu Kitabı*, Cilt.1, 2012, s.149-164

Tek Ümmügülsüm, “Avrupa Birliği’nde Sendikalar”, *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt 7, Sayı 20,1996,s.49-75

Tütüncü, Gülsüm, “İngiltere’de ve Türkiye’de Erken Dönem Sendikacılık Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Tarih Okulu Dergisi*, Cilt.8, Sayı.23, 2015, s.493-539

Uçkaç, Aynur, “Türkiye’de Neo-Liberal Ekonomi Politikaları ve Sosyoekonomik Yansımaları” *Maliye Dergisi*, Sayı. 158, 2010, s.422-430

Uraz, Serdar, “Türkiye’de sendika kavramı ve tarihsel gelişimi”, <http://blog.radikal.com.tr/politika/turkiyede-sendika-kavrami-ve-tarihsel-gelisimi-arastirma-yazisi-83523> erişim tarihi: 13.11.2015

Urhan, Betül, *Sendikal Örgütlenme Bunalımı ve Türkiye’deki Durum*, İstanbul:

Petrol-İş Yayınları, 2005, s.1

Uyanık, Yücel, "Neoliberal Küreselleşme Sürecinde İş Gücü Piyasaları", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.10, Sayı. 2, 2008, s.209-224

Uz Murat,19.Yüzyılda İşçi Hareketi ve Marksizimin Doğuşu,<http://www.biriyilik.com/odevler-kaynaklar/19-yyda-isci-hareketi-ve-marksizmin-dogusu-33087.html#.V8tX6tSLTUI>, Erişim:20.08.2016

Üstün, Mahmut, "Türkiye İşçi Sınıfına Bakarken",*Praksis*, Sayı.8, 2011, s.227-254

Yaprak, Şennur,"Ekonomik Krizlerin İstihdama Yansıması". *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2009 s.41-54

Yeldan, Erinç, "Küreselleşen Türkiye Ekonomisinde Bölüşüm ve Birikim İlişkileri", *Birikim Arşiv*, Sayı.136, 2000 <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/2502/kuresellesen-turkiye-ekonomisinde-bolusum-ve-birikim-iliskileri#.VuWHG32LTUI>

Yeldan, Erinç, "Küreselleşmenin Neresindeyiz? Türkiye Ekonomisinde Borç Sorunu ve IMF Politikaları", *Petrol-İş Yıllık 2000-2003*, s.105-113

Yeldan, Erinç, "Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler",[www.SETA-Neo-liberal_Kuresellesme_ideolojisinin_Kalkinma_Soylemi-Erinc_Yeldan%20\(1\).pdf](http://www.SETA-Neo-liberal_Kuresellesme_ideolojisinin_Kalkinma_Soylemi-Erinc_Yeldan%20(1).pdf) erişim tarihi: 12.09.2015

Yıldırım, Kadir, "Osmanlı Çalışma Hayatında İşçi Örgütlenmesi ve İşçi Hareketlerinin Gelişimi (1870-1922)", *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü, 2011

Yılmaz, Ensar, "Türkiye'de İşçi Sendikalarının Siyasal ve Sosyolojik Özellikleri Üzerinden Tarihsel Süreç İçinde Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.14, Sayı.1, 2010, s.195-207

Zubritski, Mitropolski, Kerov, Kapitalist Toplum, İstanbul:Sol Yayınları,1995,s1-176,

ÖZGEÇMİŞ

1968 yılında Kahraman Maraş'ın Afşin ilçesinde dünyaya geldim. İlk ve ortaokulu Elbistan'da okudum. Ortaokul sonrası parasız yatılı okul sınavlarında Adana Kız lisesini kazanarak liseyi Adana'da okudum 1985-1990 Yılları arasında Ankara Hacettepe Üniversitesi Fizik Mühendisliği Bölümünde öğrenim gördüm. 1991 yılında Petkim Petrokimya Holding A.Ş'de işe girdim. Üyesi olduğum Petrol-İş Sendikasında 1995 – 2009 yılları arasında temsilcilik ve yöneticilik görevlerinde bulundum. Sendikada görevde bulunduğum süre içerisinde, bazı sendika, işçi birlikleri ve radyolarda; sendikal örgütlülük, çalışma hayatında kadınların zorlukları ve kadın örgütlülüğü, özelleştirmeler karşısında sendikaların tutumları, Ekonomik krizlerin işçi sınıfı üzerindeki etkiler gibi konularda konuşmalar yaptım. Ayrıca görev yaptığım sendikada üye eğitim programlarını organize ettim. Eğitim sürecinde anket çalışması yaparak bir eğitim değerlendirme raporu hazırladım. Ayrıca üyelere dağıtılmak üzere Toplam Kalite Yönetimini işçiler açısından değerlendiren küçük kitapçık hazırladım. Sendikada görev yaptığım süre içerisinde, birçok kez Toplu İş Sözleşmesi için taslak hazırlanmasında ve Toplu İş Sözleşmesi görüşmelerinde bulundum. Bu süreç içerisinde iktisatla ilgili çeşitli yazılar okumaya başladım. İnsanın tarihinin iktisatsız anlatılamayacağını görmem iktisada özel bir merakla yakınlaşmamı sağladı. Bu konudaki okumalarımı daha disiplinli bir şekilde devam ettirmek için 2010 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisat bölümüne kayıt oldum. 2013 yılında İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesinde Finansal Ekonomi Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladım. Halen Küreselleşmenin Türk İşçi Sendikaları Üzerine Etkisi konusunda tez çalışması aşamasındayım.